

**Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка**

**ЗБІРНИК
МАТЕРІАЛІВ ІV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
СТДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

***«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ
ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ»***

(15 березня 2018 р.)

Кам'янець-Подільський

2018

1

Друкується згідно з ухвалою вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 3 від 29 березня 2018 р.)

Рецензенти:

- Завальнюк О.М.** – доктор історичних наук, професор;
Корець М.С. – доктор педагогічних наук, професор;
Марчук Л.М – доктор філологічних наук, професор;
Онуфрієва Л.А. – кандидат психологічних наук, професор

Редакційна колегія:

- Копилов С.А.** – доктор історичних наук, професор, ректор (голова);
Конет І.М. – доктор фізико-математичних наук, професор, проректор з наукової роботи (відповідальний редактор);
Білик Р.М. – кандидат педагогічних наук, доцент (заступник відповідального редактора);
Юрчишин Ю.В. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент (відповідальний секретар);
Лисак В.Ю. – кандидат економічних наук, доцент;
Дубінський В.А. – кандидат історичних наук, доцент, декан історичного факультету;
Коваленко Б.О. – кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету української філології та журналістики;
Кшевецький В.С. – кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету іноземної філології;
Лабунець В.М. – доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету;
Матвєєв М.Д. – кандидат біологічних наук, доцент, декан природничого факультету;
Співак В.І. – кандидат психологічних наук, доцент, декан факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології;
Стасюк І. І. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, декан факультету фізичної культури;
Ткачук В.В. – кандидат економічних наук, доцент, декан економічного факультету;
Щирба В.С. – кандидат фізико-математичних наук, професор, декан фізико-математичного факультету;

3-41 Збірник матеріалів IV Всеукраїнської студентської наукової конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку сучасної освіти і науки України» (15 березня 2018 р.). Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2018. 129 с.

У збірнику подано матеріали наукових досліджень студентів, які присвячені формуванню професійних компетентностей в системі методичної підготовки майбутнього фахівця, а також інноваціям у науці та освіті. Адресується науковцям, учителям, магістрантам і студентам.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бучко М. Ю. Особливості використання та розповсюдження німецьких фразеологізмів у пресі та мас-медіа	с.5
Волинюк Б.А. До питання трактування поняття «шванк» у мовознавстві	с.9
Жильчук О.О. Особливості організації нестандартних уроків у школі	с.12
Магдій О.В. Навчання усного англійського монологічного мовлення з використанням автентичних художніх фільмів	с.15
Мишалова Л.О Особливості процесу запозичення із французької мови у національних варіантах німецької мови	с.20
Сваричевська В.Р. Діахронічні та культурологічні особливості розвитку баварського діалекту	с.24
Шимкова Б.С. Розвиток молодіжного сленгу на сучасному етапі в німецькомовному суспільстві	с.27

РОЗДІЛ II. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Бачинська А.В. Рухлива гра як засіб формування дитячого колективу та доброзичливих стосунків у ньому	с.32
Бомба А.Ю. Організація театралізованої діяльності у дошкільному навчальному закладі – запорука гармонійного розвитку дошкільників ..	с.35
Боровець В.Г. Педагогічна цінність народних традицій у формуванні національної свідомості дошкільників	с.38
Булгак Т.І. Взаємодія закладу дошкільної освіти та сім'ї у форматі морального виховання дошкільників	с.42
Бучинська Т. М. Принципи відбору програмових творів образотворчого мистецтва для ознайомлення старших дошкільників на заняттях у закладах дошкільної освіти	с.47
Восвідко Я.Я. Буденна розповідь як метод маніпулювання свідомістю індивіда	с.51
Головецька М.П. Формування творчої дитячої особистості засобами організації свят та розваг у закладі дошкільної освіти ..	с.54
Ікрова Т.А. Розвиток артикуляційної моторики у дітей молодшого шкільного віку на уроках музичного мистецтва	с.58

Корженко Ю.І. Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.....	с.61
Нестерук І. В. Види дизайнерської діяльності дітей в сучасних закладах дошкільної освіти.....	с.65
Сьомко А.А. Теоретичні основи підготовки руки дитини дошкільного віку до образотворчості.....	с.69
Чирик О.А. Педагогічна роль та ціннісне ставлення до мистецтва як складова гармонійного розвитку дитячої особистості.....	с.73
Шпильова А.В. Взаємодія педагогів та батьків у формуванні культурної особистості дитини дошкільного віку.....	с.77
Шпильова А. В. Структурно-змістові компоненти виразності мовлення та їх засвоєння в дошкільному віці.....	с.81

РОЗДІЛ III. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ, СПОРТ І ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Башинська С.В. Методи регулювання психоемоційного стану під час занять оздоровчою руховою активністю.....	с.85
Воронецький В.В. Аналіз виступу студентів факультету фізичної культури групи спортивно-педагогічного удосконалення з пауерліфтингу на всеукраїнських змаганнях у 2017 році.....	с.88
Горгулько А.О. Формування мотивації до здорового способу життя та самовдосконалення особистості учнів засобами східних единоборств.....	с.91
Козюк К.О. Раціональне харчування в системі спортивної підготовки.....	с.96
Панарін М.В. Формування ціннісного ставлення до власного здоров'я у майбутніх фахівців харчової промисловості.....	с.100
Поліщук В.О. Використання інноваційних технологій на уроках фізичної культури.....	с.105

РОЗДІЛ IV. ПРИРОДНИЧІ НАУКИ ТА ТУРИЗМ

Бойчук Є. Ю. Карстове районування України.....	с.110
Голюк А.В. Туризм на Волинській землі у XV сторіччі.....	с.114
Миколюк Л.М. Динаміка змін якості води річки Турія у Волинській області.....	с.118
Самоліук І.В. Динаміка змін якості води річки Західний Буг у Волинській області.....	с.123

УДК: 811.112.2'373.7:070:3МІ

Бучко М. Ю.,
студентка 3 курсу
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: Фоміна Г.В., кандидат філологічних наук,
доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ НІМЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПРЕСІ ТА МАС-МЕДІА

Стаття присвячена дослідженню поширення фразеологізмів та їх видів у сучасній німецькій мові, особливостям використання фразеологічних одиниць в інтернет-джерелах та їх перекладу на українську мову.

Ключові слова: *фразеологізм, фразеологічна одиниця, прислів'я, мас-медіа.*

На сучасному етапі розвитку німецької мови ми можемо спостерігати багато змін, як і в лексичному складі, словниковому, так у виражальних емоційно-забарвлених засобах. За останні роки людство остаточно підкреслило комунікативну та інформативну роль мови, що репрезентується друкованими джерелами і інтернет-мережею. Щодо преси, то це джерело поступово відходить на задній план, віддаючи основну роль соціальним мережам. Потрібно відзначити, що мас-медіа відносяться об'єктивно до екстралінгвістичних факторів розвитку мови, що впливає на розповсюдження таких нових виражальних засобів, як фразеологічні комунікативи, звороти, експресиви і т. д.

В основному фразеологізми використовуються з метою емоційного та глибокого інформативного забарвлення в пресі політичного, світського та культурного характеру. Особливості інтернет-соціуму є важливим фактором для розвитку та модифікацій фразеологічних одиниць.

У кожній мові є набір сталих фразеологічних одиниць і символів, які прив'язані до тих чи інших подій та явищ у житті конкретного народу. Фразеологічні звороти, ідіоми, прислів'я належать до національно-культурних реалій, які включають назви предметів, явищ традиційного та національного характеру, і водночас входять до інтернаціональної системи відносин.

Особливості розповсюдження фразеологізмів в німецькій мові в остання роки вивчали О.С. Курябкова, О.Я. Остапович, В.Н. Телія, В.В. Виноградов та велика когорта власне німецьких науковців, зокрема В. Шмідт та Х. Бургер. Як зазначає Б. Харланд, фразеологізми в одних видах тексту використовуються частіше, а в деяких – рідше. Ця різниця допомагає виділити різні функції цих текстів [3, с. 16]. До того ж лінгвісти до цього часу мають розбіжності щодо тлумачення терміну „фразеологізм”.

У науковій літературі можна знайти поняття „термін-фразема” – це словосполучення, які складаються з термінів. Вони створені лексико-синтаксичним способом і утворені за моделями, які існують у мові. У відомого науковця О. Павлової можна відшукати таке визначення: „терміни-фраземи – це семантично цілісні сполучення двох чи більше слів, які пов’язані відношеннями підрядності” [1, с. 203].

Німецькі дослідники Р. Арнц та Х. Піхт виділяють фахову фразеологію (*fachsprachliche Phraseologie*). Вони звертають увагу на те, що фразеологічні одиниці у фаховій сфері, особливо іменники, не можуть використовуватися ізольовано, вони завжди спостерігаються у певному оточенні, як і решта видів виражальних засобів [2].

Підсумовуючи попередні визначення можна сказати, що німецькі науковці розуміють поняття „фразеологія” по-іншому, ніж вітчизняні вчені: для них до фразеології відносяться будь-які словосполучення, які мають обмежену сполучуваність. Словосполучення взагалі бувають вільними та зв’язаними. Вільні словосполучення утворюються за допомогою мовлення; зв’язані словосполучення в такий спосіб не утворюються, а використовуються у мовленні в готовому вигляді. До вище згаданих словосполучень відносять також фразеологізми.

Фразеологічні комунікativi та експресиви зустрічаються переважно на онлайн-платформі „Ютуб”, на сторінках всесвітньої мережі „Інтернет” („Фейсбук”, „Твіттер”, „Інстаграм”). Щодо фразеологічних зворотів із зображально-саркастичним наповненням, то такі засоби зустрічаються переважно у сатирично-гумористичній пресі (колонках анекдотів). Наприклад, „*Während der Konflikt in Georgien in vollem Gang war, traf sich das oberste Nato Organ, der Rat, zu der erwähnten Krisensitzung am 12. August*” [6].

Фразеологізм „*im Gang(e) sein*” [4] перекладається як *розпочати якусь справу у повній мірі*. Основний компонент цієї фраземи був прикметниковим атрибутом, розширеним і ґрунтовно модифікованим. Наступний приклад – „*Im Mittelpunkt stand der Bukarester Beschluss der Staats- und Regierungschefs vom April 2008, wonach Georgien und die Ukraine als Nato-Mitglieder willkommen seien*”

[6]. „*Im Mittelpunkt (des Interesses / der Debatte) stehen*” [4] – такий вираз перекладається як *бути/стояти в центрі уваги*, англійський відповідник „*in the spotlight*”. Цей фразеологізм складається з дієслова, яке з'єднується з іменником за допомогою прийменника.

Цікавою можна вважати наступну цитату: „*Russland legt die Absage an einen Fahrplan für eine Mitgliedschaft als grünes Licht für sein Vorgehen gegen Georgien aus*”, heißt es in dem amerikanischen Protokoll der Sitzung” [6]. „*Grünes Licht geben*” [4] – означає *дати дозвіл, щоб щось розпочати, дати зелене світло*. Цю часткову ідіому можна віднести до групи фразеологізмів із колірним компонентом. Іменник з прикметником відіграють вирішальне значення для тлумачення фразеологізму загалом. За „*Duden*” [4, с. 454], така фразеологія відноситься до світлових сигналів, головним чином світлофорів, зелене світло яких означає дозвіл їхати. Антонім легко утворюється, якщо змінити колір з зеленого на червоний.

Застосування подібного фразеологізму знаходимо в наступнім прикладі: „*Die Botschaftsdepeschen werfen ein neues Licht auf die Spaltung der Nato, besonders auf die Diskussion um die Osterweiterung*” [5]. „*Ein schlechtes / ein schiefes / ein merkwürdiges / kein gutes Licht auf jmdn., auf etw. werfen jmdn.*” [4] означає *вирішити щось погане, незвичайне, нове*. Можна відзначити, що ці два фразеологізми з основним компонентом світла з'являються в одній статті.

У німецькому журналі влучно проілюстровано матеріал за допомогою фразеологізму: „*Aber ich kenne Winfried Kretschmann nicht gut genug, um mir ein Bild von ihm machen zu können*” [5]. „*Sich ein Bild von jmdn., von etwas machen*” [4] – означає *інформувати про щось, формулювати свою думку*. Англійський відповідник „*put sb in the picture*”. Ця фіксована фраза складається із декількох компонентів. Дієслово, а також основа фразеологізму зв'язують не тільки іменник, але також зворотній займенник і прийменник, що зустрічається не часто.

Інтернаціональне словосполучення „*(Die) First Lady*” [5], що означає *дружина глави держави*. Цікаво, що воно походить з англійської та не має еквівалента німецькою мовою, тому використовується лише англійський варіант. У кожній державі є лише одна, і більшість людей знає, хто це, – дружина президента.

Ще один фразеологізм з статті з політичною тематикою „*Hinter verschlossenen Türen*” [5] – означає *щось обговорювати секретно, за закритими дверима* [4, с. 742]. Це частковий ідіоматичний зворот із прийменником.

Для досягнення максимальної адекватності при перекладі фразеологізмів із німецької на українську філолог повинен

користуватися різними видами перекладу: еквівалент (наявний в українській мові адекватний фразеологічний зворот, який зливається з німецьким відповідником як за змістом, так і за образною основою), аналог, описовий переклад, антонімічний переклад, калькування, комбінований переклад, описовий переклад.

У підтвердження наведемо приклади: 1) дослівна відповідність (еквівалент): „*Bei Nacht sind alle Katzen grau*” – „*Уночі всі коту сірі*”; 2) адекватний відповідник: „*Eile mit Weile*” – „*Хто снішить, той й людей смішить*”; 3) калькування: „*Ein Kalb darf kein Kalb bleiben*” – „*Не увесь час теляті телятком бути*”; 4) псевдоприслівникова відповідність: „*Die Hand bleibt über, die nach dem Schatten greift*” – „*Свою тінь не доженеш*”; 5) описовий переклад: „*ein Auge zudrücken*” – *закривати око*; „*die Achseln zucken*” – *знизувати плечима*; „*die Nase rümpfen*” – *морщити носа*; „*auf großen Füße leben*” – *жити на широку ногу*; „*an der Nase führen*” – *водити за носа*”.

Отже, фразеологізми, як засоби вираження використовуються в статтях з політичної, суспільної тематики з різною частотністю. У періодиці застосовують переважно вже уніфіковані та закодовані фразеологічні одиниці та звороти, які можна зустріти в словниках. Фразеологічні експресиви і комунікативи у мережі Інтернет виступають чинниками особливого виду квазіусної, писемно-усної комунікації. Вони виконують розважальну функцію, виступають одним із засобів створення гумористично-ігрової тональності Інтернет-комунікації. У соцмережі Фейсбук особливий текстотвірний потенціал фразеологічних одиниць виявляється в тому, що вони часто дають поштовх до створення спільнот та груп користувачів (переважно розважального характеру).

Список використаних джерел:

1. Павлова О.І. Англійські бінарні терміни-фраземи і проблеми їх перекладу // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. 2004. № 17. С. 203-205.

2. Arntz R., Picht H. Einführung in die Terminologearbeit. Hildesheim, 1995. 326 S.

3. Burger H. Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen. 2. überarbeitete Aufl. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2003. 224 S.

4. Duden: Redewendungen : Wörterbuch der deutschen Idiomatik. 2., neu bearb. und aktualis. Aufl. Mannheim: Dudenverlag, 2002. 955 S.

5. Nachrichten und aktuelle Informationen aus Politik, Wirtschaft, Sport und Kultur WELT ONLINE [online]. 2011 [zit. 2011-04-08]. Zugänglich von WWW.

6. SPIEGEL ONLINE: Nachrichten [online]. 2011 [zit. 2011-04-08]. Zugänglich von WWV.

The article is devoted to the study of the spread of phraseologisms and their types in contemporary German, especially the use of phraseological units in Internet sources and their translation into the Ukrainian language.

Key words: *phraseology, phraseological unit, proverb, mass media.*

УДК 811.112.2:82-1/-9

Волинюк Б.А.,

магістрантка

факультету іноземної філології

Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Боднарчук Т.В., кандидат педагогічних наук,

доцент

ДО ПИТАННЯ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ШВАНК» У МОВОЗНАВСТВІ

У статті розглядаються різноманітні трактування поняття «шванк» у науковій філологічній літературі. Виявлено, що більшість німецьких та українських лінгвістів розуміють його як коротке сатиричне оповідання, яке гостро критикує певні суспільні явища.

Ключові слова: *шванк, прозовий шванк, текст малих форм, композиція.*

Як показує аналіз наукової літератури, дослідження малих текстових форм, особливо сатиричних, є досить актуальним у сучасному мовознавстві. Шванк належить до типів тексту малих форм, а саме: він є короткою сатиричною оповіддю з фольклорними витоками.

Дослідженню малих текстових форм, в тому числі і шванків, присвячено роботи українських науковців Т.І. Манякіної, Ю.Г. Перлини, В.О. Самохіної, Л.С. Піхтовнікової, С.І. Сотникової. Я.В. Мукатаєвої тощо. У німецькій германістиці шванк досліджувався у роботах німецьких філологів Х. Баузінгера, Г. Бебермайера, Й. Байера, Х. Фішера, Х. Фромма та інших.

Із поняттям „шванк” поєднують насамперед уявлення про історію Тіля Уленшпігеля. Термін «шванк» слугує також для позначення зібрань малої епіки комічного змісту в стародавній літературі та охоплює суму того, що в різних ландшафтах позначено як „Läuschen”, „Schnurren”, „Stückche” [6].

Як показує аналіз наукової літератури, можна знайти різні варіанти трактування поняття «шванк». У словнику літературознавчих термінів шванк визначено як коротке віршоване або прозове оповідання сатиричного змісту, який поєднуючи жарт з елементами дидактики, гостро критикує суспільні явища. [2, с. 471]. У шванку відображаються недоліки часу в перебільшеній і сатиричній формі, переплітаються брутальний, непристойний, часто поєднаний із фантастичними елементами спосіб зображення з багатослівною мораллю. Проте, як зазначають науковці, події зображено так, ніби вони відбувалися у реальному житті [5, с. 327–329].

Деякі науковці вважають шванк жартівливим оповіданням, веселим жартом або жартівливою промовою [4, Spalte 1710]. Головними дійовими особами у шванку виступають дурні та весельчаки, які нічого не бояться та вони сміливо виявляють усі свої емоції та відчуття. Зміст шванку завжди містить перебільшення, гіперболізацію подій. Науковці зазначають, що шванк як коротке сатиричне оповідання містить нищівну критику вад і протиріч соціальної дійсності, часто в гротескній формі [1, с. 143].

Як тип тексту шванк відносять науковці до короткого сатиричного оповідання, зазначаючи, що у деяких випадках він межує з народним жартом або анекдотом. Спосіб зображення подій у ньому здебільшого епічний; розповідь ведеться здебільшого від третьої та рідше від першої особи; містить як діалоги, так і монологічний виклад подій, опис і роздум автора або іноді й переказ подій.

Найбільш повне визначення даного поняття знаходимо у працях української дослідниці Я.В. Мукатаєвої, яка вважає, що «шванк є (відносно) коротким сатиричним оповіданням (з елементами драматизму) про мовленнєві і немовленнєві дії шванкових фігур (персонажів), у якому засобом автологічного, об'єктивованого мовлення (із перевагою денотативних значень), а також за допомогою особливої авторської стратегії, що базується на спеціальному сатиричному коді, утверджуються загальнозначущі цінності, відображається глибока психологічна ситуація комічності негативних явищ. Сатиричний код включає індикатор розгалуження смислів, протиріччя смислів, їх актуальність для персонажів і неактуальність (сатиричність) для читача» [3, с. 5].

Як показує аналіз наукової літератури, більшість дослідників вважають, що своїм походженням шванк завдячує великою мірою проповідницькій літературі, проте у становленні та еволюції шванку значну роль відіграли фарси і анекдоти. У деяких своїх проявах шванк, подібно до гуморески чи жарту, перетинається зі спорідненим

типом тексту – байкою, а саме в тих випадках, коли в байці переважає риса комічності [7; 6].

Шванк як тип тексту спирається на корельовані між собою рівні композиції. Взаємоузгоджені рівні композиції, які відображають спосіб авторського зображення (формально-змістовий рівень), зміст (змістовий рівень) утворюють системну площину тексту, на якій виявляється стиль шванку у вигляді стильових рис, узгоджених із композиційною структурою тексту й типовими для нього видами композиційно-мовленнєвих форм: повідомленням, описом, роздумом. Провідними стильовими рисами, які утворюють ієрархію, є епічність, сатиричність, експресивність, стислість/розгорнутість, діалогічність/монологічність, просторічність, об'єктивність викладу.

Список використаних джерел:

1. Краткий словарь по эстетике. Книга для учителя / [Под ред. М.Ф. Овсянникова]. М. : Просвещение, 1983. 224 с.
2. Лесин В. М. Словник літературознавчих термінів / В.М. Лесин, О.С. Пулинець. К. : Радянська школа, 1983. 486 с.
3. Мукатаєва Я.В. Німецький прозовий шванк: лінгвостилістичний, прагматичний та когнітивний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / Я.В. Мукатаєва Харків, 2008 20 с.
4. Adelung, Christoff Johann: Grammatisch-kritisches Wörterbuch der Hochdeutschen Mundart. Leipzig : Breitkopf und Härtel, 1798. Bd. 3. Sp. 1710.
5. Fischer H. Die schönsten Schwankerzählungen des deutschen Mittelalters / [Ausgew. und übers. von Hans Fischer]. München : Hanser, 1968. 337 S.
6. Neumann S. Nachwort / Neumann S // Den Spott zum Schaden. Prosaschwänke aus fünf Jahrhunderten [Hg. von S. Neumann N]. München: Hanser, 1977. 423 S.
7. Pichtownikowa L. Synergie des Fabelstils: Die deutsche Versfabel vom 13-21. Jahrhundert / Pichtownikowa L. Aachen : Sharker Verlag, 2008. Uhr. B.G. B.5. 322 S.

The article deals with various interpretations of the "Schwank" concept in the scientific philological literature. It is found that most German and Ukrainian linguists understand it as a short satirical story that sharply criticizes certain social phenomena.

Key words: Schwank, prosaic Schwank, text of small forms, composition.

Жильчук О.О.,
студентка 4 курсу
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Фоміна Г. В.**, кандидат філологічних наук,
доцент

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ У ШКОЛІ

Стаття присвячена пошуку прогресивних форм навчання в школі. Основну увагу приділено особливостям впровадження нестандартного уроку в навчально-виховний процес, його перевагам, недолікам, типам, ефективності нестандартних уроків у навчальному процесі.

Ключові слова: нестандартний урок, прогресивні форми навчання, навчальний процес, методика проведення уроку.

Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті передбачає реалізацію принципу гуманізації освіти, методологічну переорієнтацію процесу навчання з інформативної форми на розвиток особистості, індивідуально-диференційований і особистісно-орієнтований підходи. У цьому процесі найважливіше місце належить уроку – основній формі навчання, а також його різновиду – нестандартному уроку [3, с. 62]. Педагоги-новатори постійно вдосконалюють методику проведення класичного уроку, в результаті чого у навчальний процес впроваджуються нестандартні уроки.

О.В. Трофимова вважає, що нестандартний урок народжується завдяки нестандартній педагогічній теорії, вдумливому самоаналізу діяльності вчителя, передбаченню тих процесів, які відбуваються на уроці, а найголовніше – завдяки відсутності штампів у педагогічній технології [4, с. 195]. Отже, під терміном нестандартний урок визначається навчальне заняття з нетрадиційною структурою, переважаючими методами і формами робіт, що активізують навчально-пізнавальну діяльність школярів, збуджують інтерес до навчання, сприяють їх оптимальному розвитку і вихованню [5, с. 126]. Нестандартні уроки урізноманітнюють форми роботи з учнями, повніше враховують особливості навчального матеріалу, вимагають розробки нових технологій.

Педагогічна практика накопичила чимало різновидів нестандартних уроків [5, с. 126]. Наприклад, у посібнику Н.П.

Волкової „Педагогіка” з’являється спроба класифікації нестандартних уроків. Автор виділяє 12 типів нестандартних уроків, але кожний має свої параметри, за якими окремі уроки відносяться до певного типу. Автор наводить коротко мету, методику проведення таких нестандартних уроків. Але в такій класифікації немає загального підходу до основних параметрів [1, с. 275].

Назви уроків дають деяке уявлення про цілі, завдання і методику проведення таких занять. Найпоширенішими типами нестандартних уроків є: уроки-прес-конференції, уроки-аукціони, уроки-ділові ігри, уроки-занурення, уроки типу КВК, уроки-консультації, комп’ютерні уроки, театралізовані уроки, уроки з груповими формами роботи, уроки взаємного навчання, уроки творчості, які ведуть учні, уроки-заліки, уроки-сумніви, уроки-творчі звіти, уроки-формули, уроки-конкурси, уроки-фантазії, уроки-пошуку істини, уроки-концерти, уроки-діалоги, уроки-рольові ігри, уроки-екскурсії, інтегровані уроки тощо. Усі ці типи уроків впливають на розвиток творчого мислення школярів та результативність процесу навчання, ефективніше формуються їх переконання і досягається всебічний розвиток учнів.

О.Я. Митник та В.І. Шпак наголошують, що нестандартний урок народжується завдяки нестандартній педагогічній теорії, вдумливому самоаналізу діяльності вчителя, передбаченню перебігу тих процесів, які відбуваються на уроці, а найголовніше – завдяки відсутності штампів у педагогічній технології [2, с. 34].

Тому головним завданням педагога є не тільки чітке усвідомлення мети кожного окремого уроку, а й розуміння важливості проведеного заняття як органічної ланки загального ланцюжка даної теми, розділу, всього навчально-виховного процесу.

Звичайно нестандартні уроки мають свої переваги та недоліки. Використання нестандартних форм підвищує ефективність навчального процесу, спонукає учнів до творчо-пошукової діяльності, розкриває резервні можливості особистості, стимулює творчу діяльність учителя та його вихованців, створює сприятливі умови для співпраці, що є надзвичайно важливим у роботі вчителя. Однак є деякі складності та недоліки використання нестандартних уроків: затрата більшого часу на підготовку і проведення таких уроків, ускладнюється система оцінювання, контролю знань, аналізу результатів, не всі учні однаково задіяні в навчальний процес, активні, існують організаційні труднощі (порушення дисципліна), труднощі із заміною учасників, якщо хтось відсутній (залежно від типу нестандартного уроку), труднощі із знаходженням певного місця таких уроків в навчально-виховному процесі [1, с. 269].

Вчителі найчастіше проводять уроки ділові, рольові ігри; уроки-змагання: уроки КВК, уроки-вікторини, уроки-брейн-ринги; уроки-подорожі, уроки-дослідження, уроки-конкурси. Вони більше подобаються учням, ніж інші, та мають кращу результативність засвоєння знань, тому практикувати такі уроки доцільно кожному вчителю, однак не потрібно зловживати частотою їх проведення.

Переважає більшість нестандартних уроків вимагає спеціальної підготовки не лише вчителя, а й учнів. Найдоцільнішою стратегією вчителя є використання технології колективної творчої діяльності (колективний задум, колективна підготовка і проведення, колективний аналіз). Це значно активізує творче мислення як учнів, так і вчителя, сприяє розвитку і вихованню школярів.

Нестандартні уроки подобаються учням перш за все через ігровий характер цих занять. Навчальний процес має багато спільного з ігровою діяльністю дітей. У них незвичайний задум, організація, методика проведення. Тому багато педагогів вбачають у них прогрес педагогічної думки, передову форму навчання. З іншого боку, перетворювати нестандартні уроки в основну форму навчання недоцільно через відсутність високих показників успішності, витрачання часу та неординарну ціль їх застосування. Нестандартні уроки дозволяють урізноманітнити форми та методи роботи, тому ефективно їх використовувати для стимулювання дітей до навчальної діяльності, підвищення інтересу до навчання та інтенсифікації навчального процесу.

Ефективність проведення нестандартних уроків забезпечується за умови володіння вчителем методикою їх проведення та умілого використання таких уроків у певній системі, поєднання з традиційними формами роботи.

Не зважаючи на те, що нетрадиційному уроку як формі організації навчання учнів присвячена велика кількість робіт в умовах постійних змін у суспільстві і освіті, проблема використання нетрадиційних уроків як засобу розвитку мотивації учнів продовжує залишатися актуальною.

Список використаних джерел:

1. Волкова н.п. Педагогіка: [посібник для студентів вищих навчальних закладів]. К.: академія, 2001. 576 с.
2. Митник О.Я., Шпак В.І. Народження нестандартного уроку. К.: просвіта, 1997. 54 с.
3. Овчарук О.В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. – стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики К.: «к.і.с», 2003. С. 57-81.

4. Трофимова О.В. Нетрадиционные формы урока и социализация учащихся. М., 2003 г. № 1. С. 143-215.

5. Федорчук Е.І. Загальна педагогіка: лекції: навч. Метод. Посіб. Кам'янець-подільський: видавець Пп Зволейко, 2007. 284 с.

This article is devoted to the search for progressive forms of study at the school. The main attention is paid to the peculiarities of the introduction of a non-standard lesson in the educational process; to its advantages, disadvantages, types, effectiveness of implementation of non-standard lessons in the educational process.

Key words: non-standard lesson, progressive forms of learning, educational process, methodology for conducting a lesson.

УДК 378.016:811.111

Магдій О.В.,

студентка 5 курсу

факультету іноземної філології

*Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

*Науковий керівник: Сторчова Т.В., кандидат педагогічних наук,
доцент*

НАВЧАННЯ УСНОГО АНГЛІЙСЬКОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ АВТЕНТИЧНИХ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ

У статті розглянуто можливість і використання автентичних художніх фільмів як засобу навчання усного мовлення студентів, а також теоретично обґрунтовано основні методичні засади використання художніх фільмів для навчання усного монологічного мовлення.

Ключові слова: автентичний фільм, монолог, монологічне мовлення, мовна та мовленнєва компетентність, вербальна комунікація, відеофонограма, фонові знання, кіногід.

На етапі інтеграції України у світові політичні, культурні й освітні структури особливого значення набуває питання навчання студентів іншомовного спілкування. Серед основних вимог чинної програми з практики мовлення є опанування таким видом мовленнєвої діяльності як **монологічне мовлення**.

Багатьом аспектам навчання усного монологічного мовлення студентів присвячено дослідження методистів, серед яких висвітлено загальні питання розвитку вмінь усного мовлення (Ю.І. Пассов 1991; В.Л. Скалкін 1981; П.Л. Сопер 2005; К. Bailey 2005; F. Klippel 1993;

S. Thornbury 2005); виділено види монологічних висловлювань (В.Л. Скалкін 1983); охарактеризовано психологічні й психолінгвістичні основи усного мовлення (І.О. Зимня 2001; А.А. Леонтьєв 2003).

Мета статті– довести важливість використання автентичного художнього фільму як особливого засобу навчання усного мовлення студентів, а також теоретично обґрунтувати основні методичні засади використання художніх фільмів для навчання усного монологічного мовлення.

Задля досягнення поставленої мети, необхідно вирішити низку **завдань**: 1) розглянути психологічні особливості усного монологічного мовлення з метою визначення основних функціональних типів монологів для навчання студентів мовних спеціальностей у ВНЗ; 2) вивчити лінгвістичні особливості визначених функціональних типів монологів; 3) розглянути художній фільм, як засіб збагачення лексичного запасу студентів та розвитку окремих навичок усного мовлення; 4) використовувати художній фільм як форму комунікації.

Монолог – це зв'язний безперервний виклад думок однією особою, звернений до однієї або декількох осіб (аудиторії). Побудова монологу вимагає від того, хто говорить вміння чітко визначати комунікативний намір, уточнювати, розділяти його за допомогою необхідних форм та змістових категорій, обирати відповідний комунікативний набір слів і словосполучень, речень, поєднувати їх у логічну послідовність відповідно до обраного програмою висловлювання [3, с. 9-22]. Монолог представляє собою безперервне мовлення, що триває впродовж певного часу, не перериваючись, завдяки чому досягається завершеність думки.

Проте монологічні висловлювання студентів часто характеризуються невідповідністю мовленнєвому завданню, недостатньою повнотою, зв'язністю, численними граматичними помилками, стилістичною нейтральністю.

Покращити цю ситуацію здатне залучення сучасних допоміжних засобів, зокрема такого виду відеофонограми як автентичний художній фільм (АХФ). АХФ відіграють важливу роль у пізнанні студентами іншомовної дійсності, у формуванні позитивного емоційного ставлення до вивчуваної мови, вони є стимулом до мовлення, до створення різноманітних мовленнєвих ситуацій за умови відсутності реального мовного середовища, а також виступають зразком національно-культурної специфіки вербального і невербального спілкування [2, с.181-185].

Аналіз результатів досліджень, присвячених вивченню мовленнєвих механізмів, показав, що найважливішим складником, є робота оперативної пам'яті, а основними психологічними характеристиками

породження монологічного мовлення є організованість, розгорнутість, довільність, послідовність, які реалізуються в таких характеристиках монологічного висловлювання як відповідність мовленнєвому завданню, логічність, тематичність, інформативність, ситуативність, модальність, вмотивованість, зверненість [4, с. 143].

Ці якісні характеристики монологу є основою загальних і спеціальних умінь, якими повинні володіти студенти середнього ступеня навчання.

З метою створення методики навчання усного монологічного мовлення було визначено та обґрунтовано конкретні композиційно-мовленнєві форми або їх комбінації [1, с. 18-20.]

Критеріями цього відбору виступили, насамперед, програмні вимоги, характер мовленнєво-розумових завдань, що виконуються на середньому ступені навчання, та відповідність завдань майбутній професійній діяльності студентів. Тобто, монолог-міркування студента містить елементи інших композиційно-мовленнєвих форм – переконання, опису, розповіді, повідомлення, оцінки та сприяє реалізації всіх функцій монологічного мовлення – інформуючої, впливової, емоційно-виразної.

У методиці навчання ІМ виділяють три етапи формування монологічних умінь [3, с. 23].

Завданням першого етапу є свідоме засвоєння й закріплення мовного матеріалу з виучуваної теми; уміння на його основі висловлювати одну завершену думку; поєднувати 3-5 фраз в одну понадфразову єдність. На другому етапі завдання викладача полягає в тому, щоб навчити студентів робити перехід від одного мовленнєвого зразка до іншого, дотримуючись при цьому логічного зв'язку речень відповідно до тематики. Кожне наступне речення доповнює, розкриває або уточнює висловлену в попередній фразі думку. Основним завданням третього етапу є створення студентами монологічних висловлювань текстового рівня різних функціонально-змістових типів. Цей етап характеризується розвитком умінь виражати власне ставлення до фактів, подій, про які висловлюється комунікант; формулювати критичну оцінку й доводити правильність будь-якого твердження; залучати до свого мовлення елементи міркування, аргументування [4, с. 145-146].

Отже, завдання навчання усного монологічного мовлення доцільно вирішувати поетапно – від репродуктивного до продуктивного, від елементарних монологічних висловлювань однієї фрази до складних мовленнєвих утворень, до майже природного мовлення, основною метою якого є реальні потреби (природною є розмова з носіями мови) та бажання студентів спілкуватися ІМ [3, с. 25].

Застосування відеофонограми, або ж АХФ, є доцільним на кожному з етапів навчання монологічного мовлення. Залежно від рівня підготовки студентів та сходинки вивчення англійської мови, необхідно використовувати фільми, лексичне та граматичне навантаження яких буде відповідати їхнім знанням.

Основи застосування відеофонограми для навчання монологічного мовлення слід розглядати в декількох аспектах. В багатьох дослідженнях вчені висвітлюють психологічні, лінгвістичні та методичні передумови застосування відеофонограми. *Психологічними* особливостями використання відеофонограми є здатність пред'являти мовленнєвий матеріал одночасно у двох вимірах – зоровому та слуховому, виступати стимулом створення монологічних висловлювань, відтворюючи природні мовленнєві ситуації [5, с. 24-27].

Під час сприймання художнього фільму пред'являється не лише зорована очність, але й автентична мовна очність, що й визначає *лінгвістичні* основи використання відеофонограми: лексичну (реалії; використання експресивних та ідіоматичних засобів, розмовна, значуща і фонова лексика, терміни, сталі вирази, звукоімітація, вигуки, заповнювачі пауз тощо); граматичну (інверсія, неповні речення, скорочені форми, розділові та риторичні запитання тощо); фонетичну (правильність вимови, темп, тембр, інтонація, паузи тощо). Використання відеофонограми має певні *методичні* переваги: демонструє предмети, явища оточуючого середовища, частину життя; слугує вихідною формою пізнання; з іншого боку, відображаючи цікаві для студентів події, викликає в них емоційні співпереживання [6, с. 88-90.].

Отже, застосування автентичних художніх фільмів у навчанні усного монологічного мовлення допомагає розкрити динаміку мовленнєвого спілкування, передати його характер і особливості, відтворюючи атмосферу спілкування. Під час перегляду АХФ студенти мають змогу ознайомитися з усіма особливостями вимови. Робота з відеофільмами дозволяє навчати усному монологічному мовленню, коли студенти говорять переважно у ролі однієї з дійових осіб після перегляду фільму; навчати говорінню у процесі демонстрування фрагментів фільму; спонтанного, непідготовленого говоріння після перегляду художнього фільму під час участі в обговореннях та дискусіях, використовуючи монологи різних форм.

Список використаних джерел:

1. Особенности использования художественных видеофильмов в формировании речевых умений студентов 3 курса языкового вуза // TeachandLearn. Житомир: Волинь, 1999. Вип.2. С.18-20.
2. Відбір автентичних відеофільмів для навчання усного мовлення студентів середнього ступеня мовного вищого навчального закладу /англійська мова/ // Вісник КДЛУ. Серія "Педагогіка та психологія". К.: Віпол, 2000. Вип. 2. С.181-185.
3. Іванова О.В., Тарасова В.В. Практичний курс основної іноземної мови: LearningEnglishThroughVideo.Навчальний посібник. Київ: ДДП «Експодрук», 2015. 400 с
4. Іванова О.В. Навчання студентів-філологів іншомовного монологічного мовлення із застосуванням відео / О.В. Іванова // Проблеми сучасного педагогічного образования. Сер.: Педагогіка и психологія. Сб. статей: Ялта: РІО КГУ, 2014. Вип.46. Ч. 4. 320 с.
4. Передумови навчання говоріння на середньому ступені мовного ВНЗ за допомогою відеофонограми // Теоретичні питання освіти і виховання. К.: Видавничий центр КДЛУ, 2000. Вип.12. С. 24-27.
5. Using Videophonogram in Formation of Speaking Skills of Intermediate Students // Multiplicity and Diversity of TESOL Experience: 3rd. National TESOL Conf. Vinnytsia, 1998. P.88-90.

The paper focuses on the possibilities of using authentic movies as a means of finding efficient ways of teaching monological utterance in English with the help of feature films. It theoretically grounds psychological, linguistic, didactic and methodological requisites for the use of feature films while teaching students.

Key words: *feature film, monologue, monologue speech, language and discourse competence, verbal communication, video recorder, background knowledge, a movie guide.*

Мішкалова Л.О.,
студентка 3 курсу
факультету іноземної філології
Кам'янець Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: Фоміна Г.В., кандидат філологічних наук,
доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ЗАПОЗИЧЕННЯ ІЗ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ У НАЦІОНАЛЬНИХ ВАРІАНТАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена дослідженню адаптації запозичень у німецькій мові. Показано, що багато слів формується на основі іншомовної лексики та протягом усього існування німецька мова продовжує поповнюватися за рахунок запозичень.

Ключові слова: *запозичення, галліцизми, сучасна німецька мова, національні варіанти.*

Німецька мова належить до світових і є однією з найпоширеніших у Європейському Союзі. Вона є офіційною мовою в Німеччині, Швейцарії, Австрії, а також у Ліхтенштейні та Люксембурзі і, звичайно, зазнає постійних змін. Найсуттєвіші зміни відбуваються саме в останні роки, особливо з розвитком процесу глобалізації. Запозичення є найважливішим шляхом збагачення мови. Використані в німецькій мові та її національних варіантах неологізми – це переважно слова іншомовного походження, що увійшли в сучасний німецький мовний ареал разом із новими речами та їх позначеннями.

Сьогодні увага лінгвістів до іншомовної лексики пояснюється багатьма гносеологічними та мовними причинами, а актуальність таких досліджень зумовлюється використанням запозичень у всіх сферах людської діяльності (наука, виробництво, культура, мистецтво, торгівля, реклама, спорт, побут), швидкою адаптацією запозичених слів та їх активізацією в мовленні.

Аналіз наукових досліджень щодо визначеної проблеми засвідчив наявність численних публікацій, у яких різнобічно аналізуються запозичені в німецьку мову галліцизми (Г. Глюк, Н. Дюканова, Р. Келлер, В. Котвицька, М. Кузіна, С. Мангушев, О. Рибко, Е. Розен, Д. Циммер). Актуальність дослідження визначається необхідністю теоретичного узагальнення змін у лексичній системі швейцарського та австрійського варіантів під впливом французьких запозичень,

необхідністю вивчення шляхів їхнього надходження, способів запозичення та інтеграції, їх лексикографічного опрацювання.

Мета цієї статті – виявити інтегративні особливості галліцизмів у системі німецькомовних національних варіантів та провести оглядовий аналіз лексичних одиниць. Відповідно, галліцизм (лат. *gallicismus*, фр. *gallicisme*) – слово або вираз, що запозичені з французької мови. Саме поняття галліцизм не зовсім правомірне, оскільки більшість запозичень з французької мають латинське походження і не мають до вимерлої галльської мови жодного стосунку. Проте сучасна французька мова розвинулася з народної латини на території колишньої Римської Галлії, звідки і пішла назва. Цей термін видається милозвучнішим, ніж „францизм”.

Історія запозичень – цікаве і одночасно дуже складне питання, пов’язане не тільки з історією політичних, економічних і культурних взаємин, а, насамперед, з історією мови і мовознавчими проблемами. У швейцарському варіанті простежуються сліди проникнення французьких мовних особливостей, оскільки Верхньорейнські області в мовному відношенні перебували під впливом Ельзасу, який в свою чергу підтримував тісні зв’язки з французькою Лотарингією. Лотарингія, як вихідний пункт французьких запозичень, мала велике значення і для середньорейнських областей. Це були переважно слова, які стосувалися лицарської культури, куртуазної літератури, одягу жінок: *Wams, Courtoisie, Ritter, Dame, Kavalier, Turnier, Lanze, Chaperon, Schapel, Livrée, Jacke, Houppelande*.

У фонетиці швейцарського варіанту не існує глухого м’якого спіранту (*ich-Laut*), замість нього в буквосполученні *ch* використовується глухий вулярний фрикатив [χ] (*ach-Laut*). Серед інших особливостей: закритий довгий звук *a* є відкритим і вимовляється довго, простежується різниця у наголосі і висоті тону. Відсутність твердого приступу створює ефект зчеплення як у французькій мові: так, *guten Abend* або *vereisen* вимовляються не як *guten | Abend* і *ver | eisen*, а як *gute-nAbend* і *ve-reisen*. У лексиці швейцарців присутні також французькі слова і вирази: *Billett, Poulet, Thon, Coiffeur, Chemine, Velo, Kondukteuer, Trottoir, Glace, Perron, Pneu, Panache*.

Що стосується австрійського, то це варіант німецької мови, що має наголос на останньому складі, так само як у французькій мові. Ця взаємодія відбилася у віденському діалекті. До нього увійшло велика кількість слів із різних європейських мов. Найбільш поширені запозичення з французької мови. Велика кількість слів, що позначають різні страви австрійської кухні, мають діалектне (типово віденське) походження. Наприклад, *Bodna* (один із сортів вина),

Palatschinke (вид рідкого мармеладу), *Pogatscherl* (невеликий солодкий пиріг), *Gulasch, Karfiol* (цвітна капуста), *Topfenthaluschka* (галушка), *Vogerlsalat* (овочевий салат), *Blintschiki, Seidel* (стакан пива), *Kipfel* (солодкий пиріг з тіста), *Pofese* (скибочки білого хліба, випечені в салі), *Bonbons* (цукерки).

Протягом минулих століть до німецької мови увійшли такі запозичення із французької, як-от: *Saison, Mode, modernisieren, Kreation, Mannequin, modisch, Kollektion, Silhouette, en vogue, Prêt-à-porter, de luxe, Haute Couture, Boutique* (лексеми, які номінують загальні поняття моди як явища культури); *Dekolletee, Fasson, Galon, Kanevas, Paillette, Jabot, Chanel-Schleife, Revers, Manschette* (фасони одягу, оздобу); *Hof, Kabarett, Arrangement, Motiv, Nuance* (найменування реалій французької культури); *Art brut, Art deco, Empire, Courreges-Stil, Restauration, Chanel-Stil, Collage* (найменування різних напрямів і стилів мистецтва); *Rondell, Rosette, Pavillon, Konsol, Avenue, Fassade, Boulevard, Allee* (терміни архітектури, декору, будівництва). Деякі французькі лексеми увійшли до фразеологічного фонду німецької мови (*einer Dame die Cour machen, einem das Wams ausklopfen, mit jmdm. eine Lanze brechen, der Kavalier genießt und schweigt*), що засвідчує повну асиміляцію цих галліцизмів.

Багато запозичень досі зберігають свою автентичну транскрипцію і вимову в німецькій мові: *Abonnement, Arrangement, Avenue, Boutique, Boulevard, Bouquet, Bulletin, Dossier, Chauffeur, Charme, Charmeur, Clou, Concierge, Coup, Croupier, Dessert, Jalousie, Marge, Plateau, Raffinement, Refrain, Restaurant*.

Інші галліцизми (в основному це стосується іменників жіночого роду) зберегли французьку транскрипцію, але в німецькій мові не втратили у вимові невимовний у французькій мові звук [a] в кінцевій позиції: *Avance, Balance, Bombe, Clique, Garage, Guillotine, Dame, Ressource, Revolte, Route, Toilette, Sabotage, Serviette, Silhouette, Statue, Nuance, Visage*.

Запозичені з французької мови іменники чоловічого роду частково зберегли свій рід: *der Connaisseur – le connaisseur, der Eklat – l'eclat, der Etat – l'etat, der Garant – le garant, der Passant – le passant, der Portier – le portier, der Refrain – le refrain*; змінили чоловічий рід на жіночий: *die Entourage – l'entourage, die Visage – le visage*, та змінили чоловічий рід на середній рід за аналогією із синонімічними словами німецького походження: *das Accessoire (das Zubehor) – l'accessoire, das Enfant (das Kind) – l'enfant, das Milieu (das Umfeld) – le milieu, das Pissoir (das Klosett) – le pissoir, das Terrain (das Gelände) – le terrain*.

Французька лексика асимілювалась німецькою мовою часто шляхом калькування, що є доказом французького впливу. Формальна асиміляція галліцизмів у німецькій мові має різну ступінь інтеграції – повну (*fein, Platz, Tanz, Tasse*), часткову (*Kommode, Pilot, Portemonnaie, Realitat*), або нульову (*Connaisseur, Danse macabre, Enfant terrible, Engagement, Feuilleton, Flaneur, laissez-faire, Milieu, Necessaire, Nom de guerre*).

Поява великої кількості французьких запозичень у німецькій мові була викликана діяльністю французьких соціалістів-утопістів. У результаті цього з'явилися такі слова: *Botanik, Genie, Fraktion, Revolution, Republik, Proletariat, Klasse, Komplot, Demokrat*.

Відомий німецький мовознавець Г. Пауль вважає, що змішування мов, а отже, запозичення, відбувається постійно, навіть у розмові двох індивідуумів. Тому запозичення є невід'ємною частиною життя мови і діалекту. Процес запозичення відбувається поступово і основою його є контакти між окремими носіями різних мов, а також цілими групами людей.

Дослідження слів французького походження в німецькій мові дозволяє зробити висновок, що мова – це надзвичайно складний і тонкий механізм, в якому чітко збалансовані лінгвістичні та філософські відношення. Поряд із існуванням застарілої лексики, у ній весь час відбувається оновлення лексичного запасу, внаслідок словотворення, зміни значення слова, а також внаслідок запозичень нових лексичних одиниць. Результатом різноманітних зв'язків між носіями німецької та французької мов є зближення та розширення словникового складу.

Список використаних джерел:

1. Гінка Б.І. Лексикологія німецької мови: лекції та семінари: навч. посібн.: вид. 4-те, переробл. і доп. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2016. 420 с.
2. Telling R. *Französisch im deutschen Wortschatz. Lehn- und Fremdwörter aus acht Jahrhunderten*. Berlin: Volk und Wissen Volkseigener Verlag, 1987. 119 S.
3. <http://www.duden.de/woerterbuch>
4. <https://studfiles.net/preview/5857774/page:3/>

The article is devoted to the study of the adaptation of borrowings in the German language. It is shown that many words are formed on the basis of foreign language vocabulary and throughout the existence of the German language continues to be replenished by borrowing.

Key words: borrowing, gallicisms, modern German language and its national variants.

УДК 811.11(072)

Сваричевська В.Р.,
студентка 3 курсу
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Фоміна Г.В.,** кандидат філологічних наук,
доцент

ДІАХРОНІЧНІ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БАВАРСЬКОГО ДІАЛЕКТУ

У статті представлено теоретичний підхід до аналізу та особливостей розвитку баварського діалекту з урахуванням лінгвістичних аспектів. Діалекти у статті розглядаються як різновид мови, що вживається для порозуміння особами, які пов'язані між собою територією, фаховою або соціальною спільністю. Виділено і описано характерні особливості розвитку баварського діалекту.

Ключові слова: баварський діалект, дифтонги, монофтонги, мовні норми, розмовні форми.

Дослідження німецьких діалектів є надзвичайно актуальною проблемою, що зумовлено підвищенням інтересу до форм існування мови, зокрема унікальністю баварського діалекту як такого та збільшенням кількості його носіїв, що веде до його розповсюдження. Для розвитку соціолінгвістичної компетенції важливим є знання діалектичних варіантів. Ця тема є об'єктом дослідження таких науковців як К. Клефнмайер, В. Жирмунський, Л. Зетнер, П. Візінгер. Першим лінгвістом, який зацікавився баварським діалектом був Й.А. Шмеллер. Морфологія баварського діалекту проаналізована і описана у дослідженнях Тоза „Sprechen Sie Bayerisch? Für Bayern und solche, die es noch werden sollen” (2006) та К. Клефнмайєра „Langenscheidt Lilliput-Wörterbücher: Langenscheidt Lilliput Wörterbücher, Dialektbande, Bairsch” (1999).

Власне баварський діалект відомий як австро-баварський в основному в Австрії, частково в англomовних країнах. Баварський діалект або баєріш (нім. *Bairisch*, бавар. *Boarisch*, старонім. *Bairisch*) – один із

найбільш своєрідних за своєю структурою та лексичним наповненням. Він був першою мовною верхньонімецькою спробою у спілкуванні. У першу чергу, це мова сільського населення та звичайних мешканців, оскільки високоосвічені міські жителі завжди турбувались про „бездоганну” верхньонімецьку. Емігранти та іноземці, що приїздили до Баварії, не розуміли цього діалекту, тож робили свої нововведення, а деякі створили власне відгалуження. Завдяки еміграції мешканців Баварії за кордон, баварський діалект поширився за межі сучасної території, через Австрію, південний Тіроль, деякі області західної Угорщини, Італії, Словенії та Чехії. У зв'язку з цим, він змішався з певними елементами слов'янської та ретороманської мов, результати цього злиття відображаються у сучасних назвах населених пунктів, у приказках та прислів'ях. З більш ніж 12 мільйонами носіїв, цей діалект формує найбільшу область використання на всій території поширення німецької мови.

Діалекти розподілені нерівномірно у федеральних землях Німеччини. Більшість населення, що спілкується діалектом, можна знайти в Баварії, Баден-Вюртемберзі, Саксонії, Тюрінгії та Заарланді. Одна з причин цього полягає в тому, що верхньонімецький південь (Баварія, Баден-Вюртемберг і частина Тюрінгії) довгий час були аграрними територіями, що сприяло розповсюдженню діалектів. До сфери поширення власне баварської форми належать також такі регіони: адміністративні округи Верхньої та Нижньої Баварії, Верхній Пфальц, Верхня Франконія, райони Аусбурга, адміністративний округ Швабії (що формує давній баварський діалект); деякі регіони Австрії та Південного Тіролю [1].

Структурні особливості діалекту з часом зазнають змін унаслідок взаємодії та впливу літературної мови, проте така форма існування національної мови не зникає, а лише трансформується. Зміни у різних діалектах та говірках відбуваються нерівномірно: інтенсивніше спостерігаються поблизу великих економічних, культурних центрів; менш відчутні – у маргінальних та відносно ізольованих природними умовами місцевостях.

Український мовознавець Б.В. Кобилянський виділив специфічні риси діалекту, що відрізняють його від загальнонаціональної мови: 1) діалекти як продукт історичного розвитку, існують здавна в загальнонародній мові. Історія народних говорів тісно пов'язана з історією загальнонародної мови, а також з історією літературної мови; 2) місцеві діалекти підпорядковуються загальнонаціональній мові, яка завжди виступає як ознака народу; 3) місцеві (територіальні) діалекти мають свою граматичну будову і свій основний словниковий фонд, які в основному не відрізняються від загальнонаціональної мови; 4)

місцеві діалекти обслуговують народні маси, кожний на своїй обмеженій території; 5) деякі місцеві діалекти на певному етапі історичного розвитку можуть лягти в основу національної мови, коли вона починає формуватися; 6) місцеві діалекти можуть за певних історичних умов дати початок створенню окремих самостійних мов; 7) наявність діалектів не заперечує, а підтверджує існування загальнонаціональної мови [3].

Баварський діалект характеризується м'якістю вимови і є антиподом до берлінського, що відзначається різкістю вимови (відповідно, власне Баварію завжди сприймали як антипода Пруссії). На сучасному етапі поступово стає меншою його частка, оскільки навчання в австрійських і баварських школах ведеться стандартною німецькою літературною мовою. Цей діалект граматично та лексично відрізняється від інших. Він має свою власну систему голосних із серією дифтонгів, які не реалізуються в інших говірках. Характерною його ознакою є дифтонг „oa”, що виступає замість типового для літературної німецької вимови „ai” („*ich heiße*” – „*i hoas*”). Прикладом цього фонетичного явища є „*oans*” та „*zwoa*” замість „*eins*” і „*zwei*” [2]. Особливості у вимові простежується у більшості наявних дієслів. Наприклад, *kommen* у баварському варіанті існує у формі *kammen*, а лексема *kennen* змінює „e” на „i” та вимовляється „*kinen*” [4]. Найбільш продуктивними є монофтонг „o” та дифтонг „ui” („*folsch*” замість „*falsch*”, або „*buidl*” замість „*das Bild*”). У лексемі „*build*” суфікс-*l* служить для утворення зменшувально-пестливої форми, що є типовою ознакою баварського діалекту). Діакритичні знаки (у прийменниках: німецьке „*von*”, баварське „*vo*” та австрійське „*vö*”) демонструють фонетичні та морфологічні невідповідності у власних назвах (топонім „*Minga*” та літературний варіант „*München*”). Багато слів мають свою власну множинну форму, таку як *Kua* (корова) і *Kia* (корова). У Баварії є два варіанти вимови *a*, які звучать як „o” або закритий „a” („*Maßbier*”, „*Katzl*”). Типовим також є пестливі назви із *-l* замість *-chen*.

Діалекти беруть участь у постійному процесі збагачення мовних форм. Так, наприклад для слова „картонля” німецький мовний атлас налічує 27 синонімів, кожен з яких пов'язується з певним регіоном. Для лексеми „чорниця” існує 35 діалектальних варіантів: *Heidelbeere*, *Besing*, *Bickbeere*, *Schwarzbeere*, *Staudelbeere*, *Moosbeere*. Крім лексичних відмінностей відзначається безліч фонетичних варіантів. При взаємодії діалектів з місцевими розмовними формами, часто виникають територіальні дублети: *Junge* – *Bube*, *Tasse* – *Schalle*, *Tischler* – *Schreiner*, *Treppe* – *Stiege*, *Schlechter* – *Fleischer* – *Metzger*, *fegen* – *kehren*, *klingleln* – *schnellen*.

Отже, баварський діалект, як і літературна мова, зазнає постійних змін; щодня з'являються нові вирази, лексичні одиниці, граматичні форми. Баварці не люблять дуже складних мовних конструкцій та скорочують речення, опускаючи деякі важливі для стандартної мови та розуміння частини, займенники тощо. Кожне речення баварця може нести позитивне та негативне навантаження. Культура баварського діалекту відрізняється тим, що немає агресивних образ та, навіть скептичні жарти та насмішки сприймаються м'якше, ніж у літературній німецькій.

Список використаних джерел:

1. Девкин В.Д. Особенности немецкой разговорной речи. М.: Международные отношения, 1965. 254 с.
2. Домашнев А.И. Современный немецкий язык в его национальных вариантах. Ленинград: «Наука», 1983. 231 с.
3. Кобилянський Б.В. Діалект і літературна мова. К., 1960. 15 с.
4. Перцева А.А. Особливості баварського діалекту німецької мови. Молодий вчений. 2015. №6. С. 835-837.

The article presents the theoretical approach to the analysis and features of the development of the Bavarian dialect taking into account linguistic aspects. Dialects in the article are considered as a kind of language used as a means of understanding by persons connected with each other by territory, professional or social community. Characteristic features of development of the Bavarian dialect are distinguished and described.

Key words: *Bavarian dialect, diphthongs, monophthongs, linguistic norms, spoken forms.*

УДК 811.112.2'-...276.2-053,6:3М1

Шимкова Б.С.,
студентка 3 курсу
факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Фоміна Г.В.,** кандидат філологічних наук,
доцент

**РОЗВИТОК МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ НА СУЧАСНОМУ
ЕТАПІ В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

Стаття присвячена дослідженню німецької молодіжної мови. З'ясоване основне завдання, функції та особливості вживання сленгу. Зафіксовано основні джерела молодіжної мови та проілюстровано прикладами.

Ключові слова: *лексика, молодіжний сленг, запозичення, англіцизми.*

Сучасний молодіжний сленг є невід'ємною частиною німецького культурного життя. У сучасному суспільстві молодіжна мова вживається для створення моменту новизни, незвичності, для передачі настрою мовця, жвавості, виразності, та проникає у засоби масової інформації. Протягом останніх десятиліть інтерес до сленгу привертає до себе увагу багатьох науковців у галузі стилістики та лексикології. Більшість вчених відзначає його як окреме, самостійне явище, що тісно взаємодіє з нормативною лексикою. Аналіз наукової літератури показує, що мовлення молоді є об'єктом вивчення таких лінгвістів як Г. Генне, Е. Нойланд, К. Якоба, Е. Береговська, М. Горка. М. Теленкова зазначає, що „сленг – це слова і вирази, що вживаються представниками певних професій або соціальних прошарків” [1]. Е. Береговська стверджує, що молодіжна мова являє собою найцікавіший лінгвістичний феномен, вживання якого, обмежене не тільки певними віковими категоріями, а й соціальними просторовими рамками. Найважливішою особливістю молодіжної мовної культури є широке поширення сленгу як протесту проти словесних штампів та стандартів, одноманітної стандартної мови, бажання сказати гостре слівце та виділитися серед сірої маси однолітків. **Актуальність** дослідження визначається стрімким зростанням мовознавчого інтересу, швидкою змінюваністю лексичного складу мови, необхідністю теоретичного узагальнення змін у лексичній системі німецького сленгу. **Мета** цієї статті – виявити лексико-семантичні особливості та специфіку вживання німецькомовного молодіжного сленгу та провести оглядовий аналіз відповідних лексичних одиниць. Молодь як соціальна група суспільства прагне протиставити себе світу дорослих. Використовуючи сленг, молоді люди проявляють своє критичне, іронічне відношення до старшого покоління, яке часто не в змозі зрозуміти соціальну позицію підлітка. Окремі лексичні одиниці молоді – це один із способів самовираження, а також можливість приховати сенс сказаного від оточуючих „чужих” людей. Молодіжна мова – це пароль всіх членів референтної групи. Їх словесний репертуар відрізняється від загальноприйнятого наявністю нетипових слів та висловів.

З розвитком сучасних технологій молодіжна мова набула ще більшої популярності у соціальних мережах. За статистикою майже 85% підлітків спілкуються зі своїми однолітками у *Whatsapp*,

Facebook, Instagram, Snapchat, Twitter, Google+, Tumblr, Pinterest. Особливе місце займають слова, близькі за значенням до такого поняття як „чудово”, „дуже добре” – *fett, geil, krass, megageil, funky, tierisch, teuflisch, höllisch, schau, irre* [2]. Ці лексеми молоді у своєму жаргоні використовують найчастіше. Надзвичайно популярні вирази та слова для позначення поведінки людини (*knacken, pennen, anbaggern, babbeln, kullern, abpimmeln, abspacken, batteln, sich beömmeln, buffen, daddeln, dissen, durch sein, feisten, frutzen, flippen*). У чатах вони використовують: „Chibi”, „hade”, „kübeln”, „Bombing”, „urst”, „bam”“, „ey”, „Digga/Digger”, „Wangsta”, „Kek”, „durchhageln”, „Klargesang”, „Toy”, „Am”, „Gammeln”, „Slam”, „gabeln”, „abraven”, „Kawaii” [3].

У розвитку молодіжної мови значну роль відіграють запозичення, які є одним з основних джерел поповнення німецької мови. Найбільш поширеними є лексеми з англійської, турецької та арабської мов. Великої популярності набирає так званий *Kanak-Sprak*. Для цього різновиду мови притаманна „спотворена”, „спрощена” граматики, непрямий порядок слів, проста побудова речень. Новий сленгізм „Lan”, запозичений з турецької та означає „тип”, „друг”. „Wallah” – приклад запозичення з арабської мови, що в перекладі означає „клянусь”. Підлітки використовують це слово поряд з „*Ischwör*” [2].

Важливі джерела нових молодіжних слів можна спостерігати в музичній культурі. У рок музиці домінують гурти, які пишуть пісні мовою із вкрапленнями різних діалектів та сленгізмів: „bingo” (*alles in Ordnung, alles bestens*), „Easyman” (*cooler Mann, unkomplizierte Person*), „heizen” (*rasch, schnell*), „Johnny” (*Junge, lustiger Knabe*), „palleti” (*alles klar*). У результаті постійного спілкування в молодіжних угрупованнях виникають різні слова та звороти, якими підлітки замінюють звичні назви речей та явищ. Їх характерною рисою є емоційно-експресивне забарвлення та короткочасність існування. Причиною цього типу лінгвістичних явищ слід вважати соціальні процеси. Останнім часом „модним” стало впровадження молодіжної лексики у мовлення засобів масової інформації. Це пояснюється тим, що автори намагаються наблизити свою мову до молодіжної, надати їй розкутості, розширити коло реципієнтів.

Прибічники модернізації мови сприймають сленг виключно як стилістичний засіб, що виконує в тексті чітко зазначені функції. Дуже часто можна зустріти молодіжні вирази в інтерв'ю. Значна частина медіа продуктів сконцентрована на виготовленні якісного матеріалу для своєї аудиторії, якою є, в першу чергу, молоді. Це досягається шляхом частого вживання зрозумілих і звичних для широкого загалу слів, тобто сленгу. Творці реклами часто вдаються до молодіжної

лексики у своїх текстах: „*Top Qualität. Brillante Farben-Top Preise*” [5].

Великою популярністю користується *Denglish* (*Deutsch + Englisch*), тобто запозичення із англійської мови, які переважають у середовищі студентів: „*Squad*”, „*taken*”, „*i bims*”, „*Ahnma*”, „*lit*”, „*unfly*”, „*Schatzlos*”, „*Geht fit*”, „*SWAG*”, „*Selfie*”, „*YOLO*”. „*Abu*”, „*turbo*” (*schnell*), „*Sponti*” (*spontaner Mensch*), „*Abi*” (*Abitur*), „*Studi*” (*Student*). Молоді люди вважають англійську мову більш привабливою, престижною та перспективною у сучасному середовищі. Англіцизми вносять новизну та визначають мовний портрет молоді людини, не зважаючи на те, що досить ускладнюють розуміння сказаного. У молодіжному словесному репертуарі виділяють сленгізми, що відображають професійні потреби, а також загально-побутовий словник. Мова молоді рясніє словами, що пов’язані з навчанням: „*Stip – Stipendium*”, „*Mathe – Mathematik*”, „*Litte – Literatur*”, „*Musi – Musik*”, „*Reli – Religion*”, „*Trainer*”, „*Torero*”, „*Murmeltier*”, „*Pauker*”, „*Schleimer*”, „*Tafelglotzer*”, „*Vorzeigeschüler*”, „*Überflieger*”, „*Intell*”, „*Blitzbirne*”, „*I-Männchen*”. Досить чисельним є набір слів, який позначає розумові здібності людини: *die Knalltüte* – ідіот, нікчема; *der Doofkopf* – дурень; *die Dumpfbacke* – дурепа; *der Dussel* – придурок, бовдур; *der Depp*, *der Blödmann*, *das Brotgehirn*, *die Evolutionsbremse* – дурень, ідіот. Оцінку розумових даних вважаються і жаргонізмами: *der Expresschecker*, *der Klugscheißer* (ірон.) – розумник [4].

Шаленою популярністю користується набір слів, який характеризує вроду дівчини: „*die Bettie*” – гарненька дівчина; „*die Biene*” – красуня; „*die Lolle*” – приваблива дівчина, красуня; „*die Tussie*”, „*die Trulla*”, „*die Zicke*” – дурна дівчина; „*die Eule*”, „*der Besen*”, „*die Gans*”, „*die Schraube*” – некрасива дівчина. У німецькій молодіжній мові наявні слова, які характеризують взаємовідносини. Наприклад, „*der Macker*” – чувак; „*der Alter*” – чувак, брат, старий; „*die Braut*” – чувиха. Часто вживаються сленгізми, які пов’язані з соціальними мережами та електронними гаджетами: *simsen* – посилати текстові повідомлення по мобільному телефону; „*die Facebookschlampe*” – користувач фейсбука, який додає до списку друзів незнайомих, „*die Digitalsalami*” – CD- або DVD-диски, „*Lappy*” – лептоп. Багато слів набули нового значення. Замість „*essen*” та „*trinken*”, що не несуть ніякого емоційного забарвлення, підлітки охоче використовують звороти „*sich etwas reinziehen*”, „*reinknallen*” [4].

Отже, слід зазначити, що німецька молодіжна мова не є досконало вивченим явищем у сучасній лінгвістиці. Проте вона надійно

вкоренилася в розмовній мові німецьких підлітків, постійно змінюючись і модернізуючись, що сприяє суттєвому оновленню мови взагалі, її образності, виразності та експресивності.

Список використаних джерел:

1. Розен Е. Как появляются слова? Немецкая лексика: история и действительность. Москва: март, 2000. 156 с.
2. Schippan th. Lexikologie der deutschen gegenwartssprache leipzig: bibliographisches institut, 1984. 307 s.
3. Молодіжна мова [електоронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.dw.com/de/jugendsprache-das-hat-richtig-rasiert/a-17268665>
4. Характеристика сленгу сучасної німецької мови [електоронний ресурс]. – режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/6980/1/o_shapochkina_ns_38_gi.pdf
5. Сленг в німецьких молодіжних журналах [електоронний ресурс]. – режим доступу: <https://bibliofond.ru/view.aspx?id=730433>

The article is devoted to the study of the German youth language. The main task, functions and features of slang use are found out. The main sources of youth language are recorded and illustrated with examples.

Key words: *vocabulary, youth slang, borrowing, anglicisms.*

УДК 373 : 29

Бачинська А.В.,

студентка 4 курсу

педагогічного факультету

Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Ватаманюк Г. П., кандидат педагогічних наук,

старший викладач

РУХЛИВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДИТЯЧОГО КОЛЕКТИВУ ТА ДОБРОЗИЧЛИВИХ СТОСУНКІВ У НЬОМУ

У статті висвітлено потенційні можливості рухливих ігор у формуванні дитячого колективу й доброзичливих стосунків у ньому дітей старшого дошкільного віку; описано способи педагогічного керівництва рухливою грою з цієї метою.

Ключові слова: *рухлива гра, дошкільники, дитячий колектив, позитивні взаємини, педагогічне керівництво.*

Останнім часом у педагогіці і психології набула популярності ідея особистісного підходу в навчанні й вихованні дошкільників і дещо знизився інтерес дослідників до проблеми виховання дітей у колективі. Академік АПН України О. Савченко зазначає, що стало «немодним говорити про виховання колективізму, дружби, товарищескості. Так, виховуємо індивідуальність. Але ж усе життя людини проходить у малих і великих групах, у колективах. Треба вчити дитину спілкуватися, контактувати, бути толерантною, миролюбною, розв'язувати конфлікти не силою, а словом, бути товариською» [1; с. 24]. Спостереження засвідчують, що старші дошкільники не звикли допомагати одне одному у повсякденному житті й під час занять, очікувати допомоги від своїх однолітків. Рівень колективної діяльності в цілому невисокий, хоча діти вважають що вони вміють товаришувати і мають друзів. Цікаво, що деякі діти, товариські поза навчанням, не виявляють цієї якості у навчальній діяльності. Цілком імовірно, що діти вважають свої групи дружними тому, що займаються корисною спільною роботою (спортивною, культурно-масовою тощо).

Серед засобів навчання й виховання дітей особливе місце посідає гра, яка поряд з тим, що створює умови духовного, фізичного, інтелектуального зростання, сприяє формуванню навичок суспільної поведінки, які спонукають дошкільників до позитивних форм спілкування не лише в грі, а й у повсякденному житті. Тому обрана тема дослідження є актуальною для сучасного дошкільця.

Про потенційні можливості різних видів ігор (сюжетно-рольових, творчих, дидактичних, рухливих) у формуванні дитячого товариства, динаміку стосунків у ньому йдеться у працях вітчизняних і зарубіжних учених Л. Виготського, Д. Ельконіна, Н. Короткової Д. Менджеричької, Н. Михайленко, Ю. Приходько, С. Русової, В. Сухомлинського, О. Усової, К. Ушинського, та ін. Учені одностайні в думці, що «гра є арифметикою соціальних взаємин, джерелом формування соціальної свідомості дошкільника», «у грі найповніше активізується суспільне життя дітей, створювати самодіяльним шляхом ті чи інші форми спілкування»[4; 3;2].

Мета статті – висвітлити потенційні можливості рухливих ігор у формуванні дитячого колективу й доброзичливих стосунків у ньому.

Відомо, що устаршому дошкільному віці провідною є сюжетно-рольова гра – своєрідний інститут освоєння соціальних ролей та міжособистісних взаємин, проте згуртуванню дитячого колективу сприятимуть і рухливі ігри. Участь у колективних діях, спільні переживання об'єднують дітей, викликають у них радісний, піднесений настрій. Багато ігор для старших дошкільників передбачають поділ групи на кілька ланок або команд («Естафета з обручами», «Веселий бубон» тощо). Виховна цінність таких ігор полягає в тому, що діти об'єднуються в них навколо спільної мети – здобути перемогу над іншими ланками. Це викликає переживання за успішні дії своїх партнерів, які стають об'єктом уваги кожного учасника гри. Всі члени ланки «вболівають» за своїх товаришів, які в цей час виконують ті чи інші дії. Вони всіляко намагаються допомогти одне одному, якщо хтось невдало виконує рухи. У таких іграх старші дошкільники поступово вчаться бачити себе часткою колективу однолітків. Вони надзвичайно переживають, коли не вносять вагомого внеску в успіх спільної справи. В іграх, що спонукають дитину до вболівання за спільний успіх, який, у свою чергу, складається з вкладу кожного, зароджуються співпереживання радощів іншого і смуток з приводу його невдач, формується відчуття власної відповідальності. Саме на цій основі і будуються

доброзичливі стосунки між дітьми, відчуття причетності до колективу [2, с. 60] Досить часто старші дошкільники люблять самостійно організовувати рухливі ігри невеликими групами (по п'ять-шість дітей у кожній). Така організація гри вимагає від учасників не лише знання правил, а й уміння домовлятися про розподіл ролей. А це, безперечно, можливо лише за наявності навичок позитивної взаємодії з ровесниками, їх комунікативних умінь. В разі їх відсутності виникають конфліктні ситуації ще на етапі домовлення про гру, що негативно позначається на характері взаємин дітей.

Варто зазначити, що рухливі ігри з елементами змагання справляють на дітей виховний вплив лише за умови правильного керівництва ними з боку педагога. Організуюючи рухливі ігри, вихователь має подбати про те, щоб кожна ланка була укомплектована дітьми з відносно однаковими фізичними можливостями та ігровими вміннями. Врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, допомагає педагогові розвивати у своїх вихованців стійкий інтерес не лише до ігрової діяльності, а й до своїх товаришів, підтримувати у них почуття радості від спілкування з ними. Інструктуючи дошкільників перед початком гри, потрібно завжди наголошувати на тому, що ніхто не повинен порушувати правила, всі зобов'язані грати чесно, допомагати одне одному порадами, вказівками. Добре, коли, підводячи підсумки гри, вихователь не тільки називає переможців, а й зупиняється на прикладах «справді спортивної поведінки», коли виявлялася взаємодопомога, тактовне ставлення до товаришів тощо. Усе це разом сприяє розвитку у старших дошкільників доброзичливих взаємовідносин з однолітками та іншими дітьми, формуванню у них почуття колективізму.

Таким чином становлення дитячого колективу і позитивних взаємин старших дошкільників великою мірою визначається рівнем розвитку ігрової діяльності, рухливих ігор зокрема. Саме на ґрунті гри, як основної діяльності дітей, зароджуються їхні перші моральні уявлення про норми та правила спілкування і взаємини з людьми, які їх оточують, з'являються перші симпатії. У грі з найбільшою повнотою і чіткістю виховуються та розкриваються соціально ціннісні якості підростаючої особистості, формується дитяче товариство.

Список використаних джерел

1. Печерська Е., Полтавцева Т. Музичні ігри – осередок виховання дружних стосунків у колективі // Початкова школа. 2003. №5. С. 24-27.

-
-
2. Приходько Ю. О. Формування позитивних взаємин у дитячому колективі. Київ: Радянська школа, 1987. 126 с.
 3. Психология и педагогика игры дошкольника / Под ред. А. В. Запорожца. Москва: Просвещение, 1996. 351 с.
 4. Эльконин Д. Б. Психология игры. Москва: ВАЛДОС, 1999. 2-е изд. 360 с.

The article outlines the potential of mobile games in the formation of a children's team and the benevolent relations among the children of the senior preschool age; describes the methods of pedagogical leadership of the mobile game for this purpose.

Key words: *mobile game, preschoolers, children's collective, positive relationships, pedagogical leadership.*

УДК 373.2:37.015.311

Бомба А.Ю.,
студентка 3 курсу
педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Олійник О.М.,** асистент

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ – ЗАПОРУКА ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Стаття присвячена проблемі театралізованої діяльності в житті дитини дошкільного віку. Здійснено аналіз процесу театралізованої діяльності в аспекті могутнього виховного засобу, ефективного методу впливу на особистість дитини дошкільного віку, пріоритетного напрямку цілісної особистості дошкільника.

Ключові слова: *театр, театралізовані ігри, театралізована діяльність, гра-драматизація, виховні можливості, дитина дошкільного віку, розвиток.*

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що метою діяльності дошкільного закладу є забезпечення гармонійного розвитку кожної дитини, створення сприятливих умов для її особистісного становлення та творчої самореалізації. Одним із ефективних засобів педагогічного впливу на розвиток творчої особистості дошкільника названо театралізовану діяльність. Вона сприяє естетичному вихованню дітей, прилучає їх до мистецтва, розвиває вміння бачити, чути, розуміти красу слова, дії. Театральне мистецтво близько-

ке і зрозуміле дітям, адже в його основі — гра, а це для малюка — найголовніший аспект діяльності, адже діти, граючись, розвиваються [2, с. 58].

Театралізовані ігри позитивно впливають на емоційну сферу дитини, вони акумулюють життєву мудрість, оптимізм, енергію народу. Вони розвивають здібності, допомагають загальному розвитку, прояву допитливості, прагнення до пізнання нового, засвоєнню інформації та нових способів дії, розвивають мислення, формують наполегливість. Крім цього, ці ігри розвивають творчі здібності та духовні потреби, розкріпачують та підвищують самооцінку.

Виховні можливості театралізованої діяльності широкі. Беручи участь у ній, діти знайомляться з навколишнім світом у всьому його різноманітті через образи, фарби, звуки, вміло поставлені запитання змушують їх думати, аналізувати, робити висновки і узагальнення. З розумовим розвитком тісно пов'язана і вдосконалення мови. У процесі роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловлювань непомітно активізується словник дитини, вдосконалюється звукова культура мовлення [1. с. 32].

Театр — це високий рівень естетичного виховання, адже він поєднує в собі впливи музики, танцю, пластики, мовлення та образотворчого мистецтва..

Театралізовані ігри приносять величезну користь для духовного виховання, становлення характеру дитини, прищеплення їй найкращих рис, сприяють утвердженню себе в суспільстві.

Театр — це усвідомлення власного «Я» та можливість самовираження особистості. Тут формуються моральні якості, долаються недоліки: сором'язливим, невпевненим у собі дітям театр допомагає зняти напруженість, подолати сумніви стосовно себе, повірити у власні можливості; невагомим та неорганізованим — навчитися витримки.

Беручи участь у театралізованих іграх, діти ознайомлюються з оточенням та його складовими через образи, фарби, звуки. Завдяки цій діяльності в дошкільників більш інтенсивно розвиваються пізнавальні інтереси, удосконалюються психічні процеси (пам'ять, уява, мислення), активізується мовлення, формується культура міжособистісного спілкування, розширюється світогляд [4. с. 41].

Театралізована діяльність дозволяє формувати досвід соціальних навичок поведінки, оскільки кожна казка має моральну спрямованість. В результаті дитина пізнає світ розумом і серцем і виражає своє ставлення до добра і зла. Улюблені герої стають зразками для наслідування.

Для організації театралізованої діяльності у дошкільному закладі у всіх вікових групах створюються куточки театралізованої діяльності, в яких розміщено ширми, різні види театру – ляльковий, пальчиковий, настільний.

Для театралізованої діяльності зібрано костюми для героїв різних казок, маски, шапочки; різноманітний реквізит: кошики, посуд, муляжі фруктів, овочів; предмети побуту та вжитку тощо. Декорації, реквізит, костюми є загальнодоступними для всіх педагогів навчального закладу й використовуються відповідно до змісту казок [3. с. 24].

Робота з дітьми проводиться систематично й послідовно з поступовим ознайомленням дошкільників зі сценарієм вистави, вивченням слів героїв та вправлінням їх в оволодінні вміннями й навичками, необхідними для проведення театралізації. Тривалість дитячої діяльності визначається поставленими завданнями, активною дитячою працездатністю, зумовленою віковими та індивідуальними особливостями.

Ігри-драматизації педагоги організують із дітьми середнього та старшого дошкільного віку. Підготовка здійснюється під час спеціально організованих занять із театралізованої діяльності у другу половину дня. Заняття проводяться мікрогрупами по 2-3 дітей у кожній, підгрупами по 3-6 дітей або із усіма учасниками вистави по 6-10 дітей залежно від мети, яку визначає педагог під час попередньої підготовки [5. с. 143].

Отже, театралізована діяльність — це одна із провідних ліній у вихованні всебічно розвиненої особистості та один із ефективних засобів розвитку художньо-творчих здібностей дошкільника.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л., Поніманська Т. І. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
2. Богуш А. М., Гавриш Н. В., Котик Т. С. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах Київ : видавничий дім «Слово», 2006. 304 с.
3. «Грайлик». Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі / О. М. Березіна, О. З. Гніровська, Т. А. Линник. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 56 с.
4. Макаренко Л. Все про театр і дитячу театралізовану діяльність. Київ : шк. Світ, 2008. 128 с.
5. Поніманська Т. І., Дичківська І. М. Дошкільна педагогіка. Практикум. Навчальний посібник для студентів вищих закладів,

спеціальність «дошкільне виховання». Київ : видавничий дім «Слово», 2004 352.

The article is devoted to the problem of dramatized activity in the life of a child of preschool age. The analysis of the process of theatrical activity in the aspect of powerful educational means, effective method of influence on the personality of the child of preschool age, the priority direction of the integral personality of the preschool child is carried out.

Keywords: theater, dramatized games, theatrical activity, game dramatization, educational opportunities, preschooler, development.

УДК 373.2:37.015.311

Боровець В.Г.,
студентка 3 курсу
педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **О. М. Олійник**, асистент

ПЕДАГОГІЧНА ЦІННІСТЬ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті викладено методологічні основи становлення особистості дошкільника, його національної свідомості, розкривається зміст і структура народних традицій в контексті формування національної культури та світогляду. В рамках запропонованого підходу здійснено моніторинг компетентності старших дошкільнят.

Ключові слова: народні традиції, національна свідомість, народна культура, обрядові свята, фольклор, народно-прикладне мистецтво, народні ігри, моніторинг компетентності старшого дошкільника.

Цільовим орієнтиром на сучасному етапі формування дошкільної освіти є гуманізація та національна спрямованість освіти, відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» та принципи національного виховання особистості, окреслені у Державній Національній програмі «Освіта». Базовий компонент дошкільної освіти визнає самоцінність дошкільного дитинства через органічний зв'язок виховання із національною історією та народними традиціями, формування національної свідомості та особистісної життєвої позиції дошкільника [1, с. 17]. Чинна програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» відповідає

стратегічним завданням дошкільної освіти та акцентує особливу увагу на прилучені дітей до історії українського народу, національних звичаїв та традицій [5, с. 206].

Аналіз наукових досліджень та освітньої практики засвідчив, що питанню формування національної свідомості дошкільника засобами народних традицій приділяється недостатньо уваги. Відходять у минуле деякі народні свята та традиції і як результат, знижується рівень моральних цінностей та національної свідомості дошкільнят. В зв'язку з цим, відбувається втрата інтересу та поваги підростаючого покоління до минулого українського народу. Сьогодні деякі педагоги надають особливого значення формуванню у дітей моральних норм та правил, навичок моральної поведінки та на жаль поверхнево знайомі з народною культурою. Народна культура – це багатовіковий досвід народу, матеріалізований у предметах мистецтва, праці та побуті: це традиції, обряди, звичаї, вірування; світоглядні, моральні та естетичні цінності, що визначають обличчя нації, її самобутність, унікальність, її соціальну і духовну особливість.

Саме тому, на часі постає завдання виявити вплив народних традицій на формування національної свідомості дошкільника.

Сьогодні до нас поступово повертається національна пам'ять, і ми по-новому виражаємо своє відношення до стародавніх свят, традицій, обрядів, фольклору, в котрих наші предки залишили нам саме цінне зі своїх культурних надбань.

Теоретичний аналіз проблеми формування національної свідомості в педагогічній літературі (Богущ А. М., Лисенко Н. В., Кононко О. Л.) вивчення досвіду роботи і проведення експериментальної роботи дозволили визначити, що формування національної свідомості дошкільнят є складним динамічним процесом. Цей процес полягає не тільки у віднесенні себе до тієї чи іншої національності, а й у формуванні уявлень про емоційно-оцінне ставлення до національної культури українського народу.

Принципами формування національної свідомості дітей є створення відповідного національного мовного середовища, етнічна самоідентифікація, емоційно-ціннісне ставлення особистості до свого народу і його культури, зв'язок національної культури зі світовою культурою та творча спрямованість особистості [3, с. 178].

Залучення дітей дошкільного віку до народних традицій здійснюємо у різних напрямках. Створення атмосфери національного побуту сприяє цілісному гармонійному сприйняттю національної культури. Оточуючі предмети, які вперше пробуджують душу дитини, виховують відчуття краси, мають бути національними. Це

дозволить дітям з самого раннього дитинства відчувати себе частиною великого українського народу.

Дітей молодшого дошкільного віку починаємо знайомити з традиційними та обрядовими святами. Обрядові свята пов'язані з працею та суспільним життям людей, характерними спостереженнями за особливостями пір року, погодою, поведінкою птахів комах, рослин та звірів. Традиційна святково-обрядова культура – невід'ємний елемент народної культури, яка забезпечує передачу традицій із покоління в покоління: свята календарного циклу, сільськогосподарські свята, народження, весілля.

Невід'ємною складовою національної виховання є фольклор. Діти з радістю знайомляться з народними казками, піснями, прислів'ями, приказками, загадками, поспівками, закличками, колядками, щедрівками, веснянками, хороводними іграми тощо. Давні витвори побуту та мистецтва сприяють формуванню у дітей моральних цінностей та рис характеру, збагачують уявлення про добро і зло, красу, правду, мужність, вірність, працелюбність [2, с.228-245].

Формуванню національної свідомості сприяють і твори народно-прикладного та ужиткового мистецтва, які розкривають красу, духовну цінність народних умільців, їх високу майстерність. Прикрашаючи вироби декоративно-прикладного мистецтва, педагог формує у дошкільнят навички художньо-естетичного смаку, звертає увагу на техніку, елементи, єдність форми і кольору, знайомить з практичним призначенням декоративного виробу, вказує на органічне поєднання трудового виховання та художньо-естетичного розвитку дошкільнят.

Народна гра – ефективний засіб психічного, емоційно-чуттєвого, комунікативного, інтелектуального досвіду дошкільника. Народні ігри сприяють набуття дошкільнятами соціального досвіду, засвоєнню духовних надбань народу, збереженню національних традицій та культури, формують морально-етичні норми їх поведінки [4, с.165].

У процесі дослідження здійснено моніторинг компетентності старших дошкільнят відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти, програм розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» та «Впевнений старт» за розділами «Організована навчально-пізнавальна діяльність», «Народні свята», «Фольклор» та «Народні ремесла». Моніторинг здійснювався на доступних для дошкільнят відомостях з етнографії, літератури, мистецтва, національної культури як під час організованої навчально-пізнавальної діяльності, так і в самостійній вільній діяльності дошкільнят.

Результати, отримані до діагностування та кінцева діагностика показали позитивну динаміку, а саме, національна ідентифікація збільшилась з 24% до 48%, знання народних традицій українського народу – з 27% до 45%, родинно-побутові традиції – з 18% до 44%, творчість народних умільців – з 25% до 52%, фольклорні жанри та народні ігри – з 27% до 62%. Моніторинг показав позитивний вплив організованої пізнавальної діяльності на формування у дошкільнят національної приналежності та національної культури, підвищення рівня сформованості уявлень про народні традиції, що в свою чергу сприяло розвитку мотивованого емоційно-ціннісного відношення до явищ, що характеризують національну свідомість дошкільника.

Ефективність формування національної свідомості дошкільника забезпечується шляхом впровадження системи роботи, що враховує діагностику рівня уявлень і відносин дітей про народні традиції, про національну культуру українського народу, поетапність ознайомлення, мотивацію, використання позитивних стимулів і способи перенесення отриманих уявлень та емоцій в різні види діяльності.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член напн україни, проф, д-р пед. Наук; авт. Кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Поніманська Т. І. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
2. Богуш А. М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. Посіб. Київ : Вища школа, 2002. 407 с.
3. Демчик К. І. Методика проведення роботи з народознавства в дошкільному навчальному закладі : практикум для студентів педагогічного факультету напряму підготовки 6.010101 дошкільна освіта. Кам'янець-подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2013. 85 с.
4. Народознавство в дошкільному закладі : методичні рекомендації для вихователів дошкільних закладів / ред. М. М. Ониськів, н. С. Миколюк. вид. 2-ге, перероб. Та допов. Тернопіль, 1993. 143 с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: [навч. Посіб.]. Київ : «Академвидав», 2006. 456 с.

The article presents the theoretical and methodological foundations of personality preschooler its national consciousness, reveals the content and structure of folk traditions in the context of national culture and worldview. In the proposed approach by monitoring the competence of older preschoolers.

Keywords: *traditions, national identity, popular culture, folk festivals, folk, folk arts, folk games, monitoring the competence of older preschooler.*

Булгак Т.І.,
студентка 3 курсу
педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: О. М. Олійник, асистент

ВЗАЄМОДІЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА СІМ'Ї У ФОРМАТІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті здійснено педагогічний аналіз процесу взаємодії педагогів дошкільного навчального закладу та сім'ї у гармонійному розвитку дитини, розкрито особливості взаємодії та співробітництва сім'ї та педагогів задля формування морально досконалої особистості.

Ключові слова: моральне виховання, моральна спрямованість, дитина дошкільного віку, взаємодія, педагог, сім'я.

Питання взаємодії ДНЗ і сім'ї розкривається у багатьох державних документах. Це свідчить про те, що дана проблема важлива і повинна розглядатися та вирішуватися не окремими педагогами, а на державному рівні. Важливе значення у розробці проблеми взаємодії дошкільного закладу та сім'ї мають роботи таких філософів: Платона, Арістотеля, Сократа, Квінтіліана; праці зарубіжних учених-класиків педагогіки Я. Коменського, Ж-Ж. Руссо, Р. Оуена та вітчизняних педагогів минулого Г. С. Сковороди, К. Д. Ушинського, О. В. Духновича, С. Русової, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського.

У Законі «Про дошкільну освіту» означено, що батьки є першими педагогами. Вони зобов'язані закласти основи фізичного, морального та інтелектуального розвитку особистості дитини в ранньому віці. Головними вихователями своїх дітей є батьки, але виховувати дітей неможливо без відповідних знань з педагогіки та психології.

Сучасні педагоги-науковці, зокрема Т. Поніманська, В. Постовий, Т. Шкваріна, А. Марушкевич, Н. Стрельнікова, Т. Алексеєнко у свою чергу, працюють над пошуком нових ідей у вирішенні проблем родинно-дошкільного виховання. Ними доведено, що за останні роки в Україні проблема морального виховання молоді частіше привертає все більше уваги. При цьому роль педагога полягає в тому, щоб створити умови для включення дитини в активну розумову діяльність, здатність відбирати кращі моральні надбання минулого і

сучасного, опанувати нові технології роботи з дітьми з метою їх морального становлення [5, с 16].

Метою статті є дослідження аспектів взаємодії дошкільного навчального закладу та сім'ї в процесі морального виховання, тобто цілеспрямованому свідомому процесі формування гармонійної особистості, що включає гуманність, працелюбність, чесність, правдивість, дисциплінованість, почуття відповідальності, власної гідності, виховання патріотизму, любові до Батьківщини.

Моральне виховання - виховна діяльність педагогів і сім'ї, що має на меті формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності. Результати морального виховання характеризуються такими поняттями: моральність, моральна свідомість, моральні почуття, моральні звички, моральна спрямованість, моральні переконання.

Моральне виховання з перших років життя дитини має бути спрямоване на формування її моральної позиції, ціннісних орієнтирів, інтересів і потреб. Адже на цьому етапі закладаються основи морального розвитку особистості, розвиваються уявлення, почуття, звички, які спрямовують подальше її вдосконалення.

На часі складна й відповідальна просвітницька робота дошкільного закладу, спрямована на розширення й поглиблення уявлень членів родин про сучасні освітні завдання, роль вікових та індивідуальних особливостей дитини в її особистісному становленні, сутність компетентності дитини в її особистісному становленні, сутність компетентності як інтегративну якість особистості. Вкрай важливо узгодити позиції та очікування педагогів й батьків, принаймні по основних напрямках, гуманізувати взаємодію, налаштуватися на необхідність професійного та особистісного самовдосконалення [1, с. 22].

Для того щоб грамотно виховати дитину, необхідна єдність виховних впливів на неї зі сторони всіх дорослих, врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини, розуміння того, що вона повинна знати і розуміти у цьому віці.

Зміцнення і розвиток взаємодії дитячого садка та сім'ї забезпечують сприятливі умови життя та виховання дитини, формування основ повноцінної, гармонійної особистості. Головною цінністю педагогічної культури є дитина – її розвиток, освіта, виховання, соціальний захист. Важливо долучати батьків до процесу оновлення змісту, форм та методів освіти дітей, підтримувати бажання перенести доцільне в практику сімейного виховання.

Особливості виховної функції сім'ї полягають у тому, що вона одночасно виховує дорослих і дітей та реалізується у таких трьох головних аспектах:

1. Становлення, розвиток, виховання дитини як особистості, сприяння розвитку її здібностей. Сім'я репрезентує дитині суспільство, забезпечує передавання їй соціального досвіду, охороняє її права.

2. Здійснення виховного впливу сім'ї на кожного індивіда впродовж усього його життя. Кожна сім'я має свою систему виховання, засновану на певних ціннісних орієнтаціях. Спочатку несвідомо, орієнтуючись на почуття близьких людей, дитина починає розуміти, що в її поведінці їх радує, а що засмучує. Пізніше у неї формується уявлення про те, що є прийнятним у сім'ї, а дорослішаючи, вона починає усвідомлювати принципи, на яких вибудовуються стосунки в її сім'ї, порівнювати їх з ідеальною, на її погляд, системою.

3. Спонування дітьми саморозвитку, самовдосконалення своїх батьків та інших родичів. Дитина є невичерпним джерелом життєвих успіхів, емоційних стимуляторів для дорослих. Ледей з'явившись на світ, вона значно розширює його горизонти для своїх батьків, вносить у їхнє життя багато нового. Підростання, дорослішання дитини потребує нових знань, виховних умінь і навичок дорослих, реалізації своєї соціальної ролі на більш високому рівні. Виховуючи дитину, батьки самі повинні поводитися на рівні вимог, які їй пред'являють. Очевидно, на цьому ґрунтуються твердження, що не сім'я соціалізує дитину, а дитина соціалізує дорослих [2, с.46].

Тому, на мою думку, слід звернути увагу на основні функції вихователя:

- організаційно-мотиваційна – сприяє усвідомленню вихователями сутності виховного процесу та свого місця в ньому, забезпечує цілеспрямоване планування виховної роботи та її змістовну реалізацію, формування у вихованців мотивації вдосконалення і самовдосконалення, творче залучення всіх вихованців до виховного процесу;

- мобілізаційна – передбачає формування і розвиток у вихованців настанови на творче самовдосконалення, на постійний розвиток позитивних якостей та нівелювання негативних, на творче оволодіння знаннями, навичками, вміннями та опанування професійної майстерності;

- формувально-розвиткова – основна, базова функція, сутність якої полягає у формуванні та постійному вдосконаленні у вихованців соціально-ціннісних якостей, забезпеченні гармонійного розвитку

особистості українського громадянина та ефективної самореалізації його творчого потенціалу в професійній діяльності;

- інформаційно-комунікативна – полягає в активному цілеспрямованому впливі на свідомість, підсвідомість, інтелектуальну, емоційно-почуттєву, вольову і мотиваційну сфери особистості вихованця, формуванні високої культури спілкування і загального етикету, правил повсякденної поведінки, розвитку соціально значимих цінностей серед вихованців;

- профілактично-перевиховна – полягає у прогнозуванні, попередженні та ліквідуванні негативних проявів поведінки, психолого-педагогічному попередженні девіантної поведінки, подоланні та усуненні негативних рис характеру вихованця, цілеспрямованому формуванні мотивації до постійного самовдосконалення;

- оцінково-контрольна – полягає в контролі, перевірці та оцінці результатів виховного процесу і внесенні в нього відповідних змін і корективів.

Характер і ефективність реалізації цих функцій вихователями, безумовно, залежать від їх ініціативності, сумлінності, творчості, педагогічної майстерності [4, с. 294].

Принципом, який визначає основні напрямки в діяльності і поведінці вихователів щодо батьків вихованців, є вимога піклуватися про організацію педагогічного співробітництва. А це, у свою чергу, вимагає від вихователів:

- моральної відповідальності перед батьками за навчання і виховання їхніх дітей;

- постійного й активного контакту з батьками вихованців;

- недопущення приниження батьківських почуттів, об'єктивної оцінки дітей;

- сприяння підвищенню авторитету батьків в очах дітей;

- тактовного й обгрунтованого висунення перед батьками вимог;

- відповідальності за педагогічну освіченість батьків;

- терплячого вислуховування критики, висновків [3, с.152].

На основі вищезазначеного можемо зробити висновок про наступне, щоб виховати гармонійну цілісну особистість, необхідна позитивна творча співпраця між педагогами та батьками, яка ґрунтується на педагогічній культурі обох сторін. Дошкільний навчальний заклад здійснює роботу щодо педагогічної освіти батьків. Вона передбачає програми допомоги родинному вихованні, що спрямовані на підвищення педагогічної компетентності батьків. Співпраця педагогів із батьками вихованців полягає у формуванні та

постійному вдосконаленні у вихованців соціально-ціннісних якостей, забезпеченні гармонійного розвитку особистості українського громадянина та ефективної самореалізації його творчого потенціалу. Основою педагогічної взаємодії є спілкування, адже саме спілкування є і найважливішою умовою, і засобами розвитку особистості. Одним із видів педагогічної взаємодії є спілкування педагога з батьками вихованців, головна мета якого – побудувати партнерські стосунки та забезпечити психолого-педагогічний супровід сімейного виховання, щоб досягти цієї мети, потрібно майстерно володіти ефективними технологіями спілкування

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. керівник А. М. Богущ ; авт. кол.: А. М. Богущ, Г. В. Беленька, О. Л. // Вихователь-методист дошкільного закладу. Спецвипуск. Київ, 2012. 30 с.
2. Ігнатенко В. Батьківський клуб як форма ефективної взаємодії з батьками/ В. Ігнатенко // Вихователь-методист дошкільного закладу, 2011. - №11. с.44-47.
3. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українського дошкілля: У 3-х частинах. Ч.2: Навч. посіб. Київ : Видавничий ім. «Слово», 2010. 360 с.
4. Поніманська Т. І., Дичківська І. М. Дошкільна педагогіка. Практикум. Навчальний посібник для студентів вищих закладів, спеціальність «Дошкільне виховання». Київ : Видавничий дім «Слово», 2004 352.
5. Основи морального виховання дітей в сім'ї [Електронний ресурс]. 2014. Режим доступу до ресурсу: <http://studcon.org/osnovy-moralnogo-vyhovannya-ditey-v-simyі?page=1>

The article analyzes the interaction of teachers and kindergarten families in the harmonious development of the child, the features of the interaction and collaboration of family and teachers to form a perfect moral personality.

Key words: *moral education, moral orientation, the child of preschool age, interaction, teacher, family.*

Бучинська Т. М.,
*магістрантка педагогічного факультету
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*
*Науковий керівник: Демчик К. І., кандидат педагогічних наук,
старший викладач*

ПРИНЦИПИ ВІДБОРУ ПРОГРАМОВИХ ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ ОЗНАЙОМЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ЗАНЯТТЯХ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено проблемі добору творів образотворчого мистецтва, які педагог сучасного закладу дошкільної освіти повинен добирати з дотриманням певних вимог. Автором запропоновано основні принципи добору творів образотворчого мистецтва відповідно до чинних програм розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку.

Ключові слова: картина, образотворче мистецтво, принцип, ілюстративний, візуалізація.

На сьогодні художньо-естетичне виховання підростаючого покоління досі залишається актуальним, оскільки неможливо формувати особистість без залучення законів краси та мистецтва в цілому. З-поміж усіх видів образотворчого мистецтва найефективнішим був і залишається живопис. Його творчий потенціал, перш за все, у тому, що він є візуальним засобом художньо-естетичного виховання дітей. Загальновідомо, що з візуальною ілюстративною інформацією людина зустрічається протягом всього життя: спочатку це ілюстрації в дитячих книжках, потім графічні малюнки, схеми, таблиці тощо. З творами живопису діти ознайомлюються вперше в дошкільному віці як на заняттях в ДНЗ, так і під час екскурсій в художні музеї, виставки тощо.

Залучення творів живопису до художньо-естетичного виховання дітей завжди цікавило ряд науковців (В. Белінський, К. Демчик, В. Єзикеєва, Н. Кириченко, Т. Комарова, Г. Сухорукова, Є. Фльоріна, Р. Чумічова та інші), які створили досить потужну базу спеціальних досліджень, присвячену питанню доступності творів живопису для дошкільників. Варто зазначити, що серед багатьох аспектів цієї проблеми їх науковці зупиняли увагу саме на питанні добору художніх картин для дітей.

Зокрема, В. Єзикеєва у своїх наукових працях зауважувала, що зміст картин має бути багатим та різноманітним, оскільки образи реалістичного мистецтва зрозумілі й доступні: художник передає не тільки зовнішній вигляд речей, але й дає їх розуміння, виражає своє ставлення до тих чи інших явищ. Проте не кожна картина, на думку дослідниці, може бути доступна дітям: твори можуть відбивати й незрозумілі почуття та ставлення, про це треба пам'ятати, добираючи твори для дошкільників [4, с. 76 – 77].

Деяко іншої думки дотримувався В. Белінський, який у своїх дослідженнях ідентифікував художні картини як засіб розвитку естетичних почуттів. На його думку, «давати дітям твори, наскільки можливо доступні для них, але вишукані, але зігріті теплотою почуття і ознаменовані у більшій чи меншій мірі ступенем істинного таланту» [1, с. 114].

З таким твердженням була згодна В. Єзикеєва, при цьому вона вказувала на те, що у сюжетній картині має бути виразно окреслено, схарактеризовано кожний образ, щоб дітям з тих чи інших ознак було зрозуміло, кого зображено, що він робить, де і коли відбувається подія. Науковець наполягала, що «істотне значення для розуміння творів має композиція. Чітке виділення основного, головного розташування персонажів або кольором, розміром полегшує сприймання цілого та розуміння зображеного [4, с. 83].

В цілому, усі теоретики художньо-естетичного виховання дітей засобами образотворчого мистецтва в тій чи іншій мірі розглядали вимоги до художніх картин, поповнюючи їх перелік власними. Зокрема, Н. Кириченко, вивчаючи умови використання живопису на заняттях з сюжетного малювання в старшому дошкільному віці, до вище перелічених додавала ще й таку основну вимогу: використані художником засоби зображення змісту картини мають бути виразними й зрозумілими дітям [3, с. 92].

Деяко інших наукових поглядів притримувались теоретики художньо-естетичного виховання засобами образотворчого мистецтва і живопису, зокрема, В. Космінська, Т. Казакова та Н. Халезова, які стверджували, що при відборі творів живопису враховуються ідейно-виховна спрямованість, доступність змісту, особливості кольорового вирішення [4, с. 111]. Р. Чумічова, яка вивчала проблему ознайомлення дітей шостого року життя, з соціальною значимістю змісту жанрового живопису, найбільш ґрунтовно в аспекті свого дослідження зупинялась на змістовній складовій картин. Крім того, вкрай важливо зазначити, що через сприймання живопису (жанрового, портретного, натюрморту, пейзажу) відбувається гуманізація особистості дитини [5, с. 13–14].

Зважаючи на це, дослідниця особливо акцентувала увагу на принципі актуальності соціального змісту, вираженого в жанровому живописі, а також виділяє принцип різноманітності засобів виразності і манер виконання, використаних художниками, оскільки для глибини сприймання художньої цінності картини важлива єдність у сприйнятті змісту і засобів виразності.

Досить цікавим виявився досвід дослідниці, оскільки за її переконанням важливим принципом, на який потрібно звертати увагу, відбираючи твори живопису для дошкільників, є акцентування уваги на індивідуальному творчому баченні художниками реальної дійсності в схожих темах творів. Як відомо, часто дошкільників ознайомлюють з творами різних художників на одну і ту ж тему. (Наприклад, С. Жуковський «Золота осінь» та І. Левітан «Золота осінь»). Слід пам'ятати при цьому, що важливо вчити дітей бачити і порівнювати різні манери зображення, формувати власну точку зору, особистісне ставлення до оцінювання манер творців. З цього приводу Р. Чумічова чітко вказувала на те, що ознайомлення дітей з картинами, схожими за своїм змістом, але виконаними різними художниками, впливає на становлення у дошкільників особистісного емоційно-оціночного ставлення до твору, що сприймається, як формування зачатків естетичного смаку [5, с. 65].

Отже, в практиці сучасних закладів дошкільної освіти використання творів живопису в роботі з дітьми дошкільного віку педагог повинен враховувати вікові особливості сприймання і складність художніх образів цього мистецтва як об'єктів сприймання, важливо враховувати розроблені вченими вимоги, щоб зробити мистецтво більш доступним та досягти позитивних успіхів в художньому вихованні дошкільників.

Окрім вище означених у наукових дослідженнях принципів дослідник ціннісного ставлення до живопису К. Демчик також додала беззаперечно значущий і важливий принцип транслявання через твори різноманітних загальнолюдських і естетичних цінностей. Оскільки при відборі творів живопису для старших дошкільників педагог повинен пам'ятати, що у кожній картині транслюються і цінність предметів та явищ оточуючої дошкільника дійсності (пейзаж), і цінність людських взаємин (портрет), і цінність побутових предметів та дарів природи (натюрморт), і навіть цінність материнської любові та душевного тепла (соціально-побутовий жанр живопису) [2, с. 68 – 69].

Враховуючи проаналізовані принципи відбору творів живопису, можна також виокремити умови (за методикою К. Демчик), які дадуть можливість підбирати твори для активізації особистісного

фактору оцінки старших дошкільників. До таких умов можна віднести: близькість сюжету картин до життєвих вражень дошкільників; обмежене коло предметів, щоб не розсіювалась увага дітей і не понижувалась здатність до оцінювання; яскравість, контрастність та гармонійність за колоритом; ознайомлення дітей з картинами, різними за типами композицій та формою полотна (прямокутна, панорамна, округла тощо); використання картин, схожих за змістом, але різних за манерою виконання; трансляція цінності в картині (духовна, моральна, естетична, етична тощо).

Таким чином, при відборі програмових творів образотворчого мистецтва для ознайомлення старших дошкільників на заняттях у закладах дошкільної освіти важливою є остання умова, оскільки суттєво, які цінності транслюють картини і яке ставлення до них може проявитись у старших дошкільників. При підготовці до заняття педагог повинен дотримуватись певних принципів, оскільки саме цей фактор впливатиме на подальший перебіг процесу художньо-естетичного виховання старших дошкільників засобами живопису.

Список використаних джерел:

1. Белинский В. Г. Полное собрание сочинений : у 13 т. Москва : Просвещение. 1993. Т. 2. 768 с.
2. Демчик К. І. Формування ціннісного ставлення до живопису у дітей старшого дошкільного віку. Дисертація канд. пед. наук : 13.00.07. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : 2013. 203 с.
3. Кириченко Н. Т. Сюжетне малювання в дитячому садку. Київ : Знання, 2001. 112 с., ил.
4. Комарова Т. С. Художественная культура: интегрированные занятия с детьми 5 – 7 лет : книга для воспитателей дошко. учреждений, педагогов доп. образования и учителей нач. классов. / Т. С. Комарова, М. Б. Зацепина. Москва : АРКТИ, 2001. 96 с.
5. Чумичёва Р. М. Дошкольникам о живописи : кн. для воспитателя дет. сада. Москва : Просвещение, 1992. 126 с.

The article is devoted to the problem of the selection of works of fine arts, which the teacher of a modern institution of preschool education should choose in accordance with certain requirements. The author proposes the basic principles of the selection of works of fine art in accordance with the current programs of development, education and training of children of preschool age.

Key words: painting, fine arts, principle, illustrative, visualization.

Восвідко Я.Я.,
студентка 3 курсу
факультету історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: Макух-Федоркова І.І.,
кандидат політичних наук, доцент

БУДЕННА РОЗПОВІДЬ ЯК МЕТОД МАНІПУЛЮВАННЯ СВІДОМІСТЮ ІНДИВІДА

В статті розглядається проблема маніпуляції свідомістю за допомогою сучасного психологічного прийому – «буденної розповіді». Даний метод небезпечний тому, що він здатен повністю змінити наше сприйняття шляхом виклику психологічного привикання. Наведено приклади експериментальних досліджень цього способу маніпуляції, що демонструє його згубний вплив на свідомість.

Ключові слова: *маніпуляція, психологічний вплив, буденна розповідь, психологічне звикання, проста експозиція.*

В час масової інформатизації та глобалізаційних процесів інформація стає невід'ємною частиною життя кожного. Тому сучасна людина не може уявити своє життя без постійного і вільного доступу до інформації, що стає можливим завдяки стрімкому розвитку інформаційно-комунікативних технологій. Не зважаючи на те, що інформація є широкодоступною, потрібно аналізувати і фільтрувати її, навіть якщо на перший погляд вона здається правдивою. Це пояснюється тим, що в наш час з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, почали розвиватися і методи маніпуляції підсвідомістю індивіда, з метою вплинути на його рішення чи спосіб мислення, за допомогою правильно поданої інформації. Існує велика кількість методів впливати на думки людини на різних рівнях. Зокрема, один з таких рівнів – це психологічний, одним з яких є метод «буденної розповіді».

Ідея методу «буденної розповіді» полягає в тому, що маніпулятор намагається викликати у об'єкта впливу звичку до чого-небудь і немає значення до позитивного чи негативного. Наприклад, якщо потрібно, щоб народ звик до насильства доцільним буде щодня в новинах повідомляти про різні злочини, що відбуваються в країні, проте не менш важливим буде те, що при подачі таких новин ведучий повинен говорити спокійним і рівним голосом. Як наслідок, через деякий час, люди почнуть реагувати нейтрально навіть на найстраш-

ніші злочини. Суть цього методу полягає в психологічному ефекті звикання [1].

Цікавим є те, що якщо потрібно викликати симпатію до кандидата з поганою репутацією, то цей метод ідеально підходить. Не треба жодних агресивних компаній. Варто лише показувати цього кандидата на різних телеканалах, в програмах різноманітного характеру, а не лише політичного, подаючи його образ із позитивного боку. В такому випадку навіть, якщо в людини буде негативне ставлення до кандидата, з часом вона почне звикати бачити його в гарному світлі й вважати, що він міг змінитися, що він не такий вже й поганий, та й врешті-решт, все погане про нього могло бути наклепом.

Метод буденної розповіді викликає психологічне звикання і об'єкт впливу перестає аналізувати, а йде за тим до чого більше звикає. Люди надають перевагу вірі у речі, образи, які часто впадають у поле їх зору. Запорука позитивного ставлення – це образи, що є знайомі об'єкту впливу. В психології даний метод називають методом простої експозиції.

Варто зазначити, що проводилося цікаве дослідження даного методу серед студентів науковцем Ріком Кренделом. Суть експерименту полягала у наступному: в кутку дошки кожного дня з'являлися п'ять дивних слів, які звучали доволі грубо і кострубато, і що були написані на різних іноземних мовах. В деякі дні з'являлося лише одне слово, в інші – два, три. Зокрема одне слово з'являлося частіше інших. Це тривало протягом дев'яти тижнів. Із закінченням експерименту серед студентів провели опитування зі списку чотирнадцяти іноземних слів, причому серед них були п'ять з дошки. Студентам запропонували оцінити наскільки їм сподобалося кожне слово. Провівши цей експеримент, Рік Крендел показав, що найбільше студентам сподобалися ті слова, які вони бачили найчастіше. Тобто знайомство почало викликати не негативні емоції чи непорозуміння, а скоріше задоволення від того, що студенти знову з ним «зустрілися» [2, С. 372].

Інше дослідження методу буденної розповіді було проведено Робертом Зайонцом, піонером у області психології. Зайонц проводив експерименти з різними фокус групами. Суть досліду полягала у наступному – він постійно піддавав піддослідних впливу різних стимулів: слів, що не мали сенсу, символів, схожих на ієрогліфи, фото людей чи місцевості, звуків тощо. По завершенню дослідження науковець дійшов висновку, що чим частіше люди бачать стимул, тим більш позитивно вони до нього будуть ставитися і вибиратимуть його серед багатьох інших, адже більше віритимуть в них [3, С. 18].

Цей приклад доводить те, що даний метод зручний у використанні в такій галузі як маркетинг. Тобто організації потрібно створити символ (логотип), який вона буде просувати і подавати цільовій аудиторії, як наслідок аудиторія звикне до його вигляду. Якщо вдало провести маркетингову кампанію, то ваше «лого» створить поведінковий стереотип у свідомості людей. Як наслідок – ці стереотипи будуть диктувати поведінку в тій чи іншій ситуації, і при виникненні необхідної атмосфери буде спонукати до відтворення запрограмованих через рекламу дій, зокрема купівлі пропонованого товару.

Ще один експеримент з даним методом провела Аліса Дешен. Об'єктами досліджень були різні фокус групи, які збиралися за різними критеріями, починаючи від віку і закінчуючи хобі. Цей експеримент був покликаний показати, що метод простої експозиції несе поганий вплив на наше сприйняття істини. В ході досліджу учасникам представили маловідомі факти, при цьому зазначивши, що вони можуть бути як істинними, так і хибними. Ці твердження демонструвалися в різній кількості, наприклад такий факт, як «гудзик був винайдений в Норвегії», зустрічався тричі. Результат експерименту показав, що ті твердження, які появлялися частіше – оцінювалися учасниками як більш звичні, як наслідок правдиві [4, С. 246]. Тобто часте повторення інформації викликало довіру в респондентів.

Аналізуючи вище зазначене, варто відмітити, що деякі «істини», «факти» здаються нам правдивими лише тому, що ми до них звикли і вони нам добре знайомі. Перед тим, як реагувати на ту чи іншу інформацію (стимул ззовні) потрібно адекватно проаналізувати ситуацію, адже нам може здаватися, що ми все робимо як треба, базуючись на реальних фактичних даних, але іноді, під цими фактами можуть ховатися «фейки», неправдиві дані, в які ми віримо, бо часто з ними стикалися.

Отже, даний метод широко використовується в засобах масової інформації в політичних, військових, комерційних та інших цілях. Ми дійшли висновку, що чинити опір даному методу дуже складно, адже маніпулятори нав'язують нам з його допомогою фіктивну реальність і модель поведінки, через символи, зображення, мелодії, які оточують нас в буденному житті (до яких ми швидко звикаємо і без яких некомфортно), створюючи інформаційний шум і придушуючи наше критичне сприйняття. Єдиний спосіб боротьби з цим методом – це постійний аналіз інформації, яку ми отримуємо.

Список використаних джерел:

1. Сороченко В. Энциклопедия методов пропаганды. (как нас обрабатывают сми, политики и реклама). / В. Сороченко. [электронный ресурс]. Режим доступа: <http://psyfactor.org/propaganda.htm>
2. Crandall r. Field extension of the frequency-aff ect findings // Psychological reports. Iss. 31. 1972. P. 371–374.
3. Robert Zajonc. Attitudinal effects of mere exposure // Journal of personality and social psychology. Iss. 9. 1968. P. 1–27.
4. Alice Dechene. The truth about the truth: a meta-analytic review of the truth effect // Personality and social psychology review. Iss. 14. 2010. P. 238–257.

The article deals with the problem of consciousness' manipulation using such a modern psychological technique as "everyday story". This method is dangerous because it is able to change completely our perception by causing psychological addiction. There are several examples of experimental research of this manipulation technique, which demonstrate its deleterious effect on consciousness.

Keywords: *manipulation, psychological influence, everyday story, psychological addiction, simple exposition.*

УДК 373.22

Головецька М.П.,
студентка 3 курсу
педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **О. М. Олійник, асистент**

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ДИТЯЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ОРГАНІЗАЦІ СВЯТ ТА РОЗВАГ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті представлено особливості організації освітньо – виховної роботи в дошкільному закладі з пріоритетом дозвільної діяльності; визначено педагогічні умови розвитку творчості дошкільника, на основі організованих та імпровізованих свят та розваг, проаналізовано особливості прояву творчої активності дошкільників.

Ключові слова: *культурно – дозвільна діяльність, дозвілля, види дозвілля, самореалізація, дитяча творчість.*

В практиці сучасних дошкільних закладів дозвілля розглядається в основному як розважальна діяльність і асоціюється з організацією розваг, свят, дитячих ранків тощо. Такий підхід значно обмежує зміст культурно – дозвільної діяльності. Що ж стосується сімейного дозвілля дитини, то це, як правило, стихійний перегляд телевізійних програм, не завжди дитячих, комп'ютерні ігри та зрідка похід у цирк чи на каруселі. Робота з дітьми в сучасних умовах виховного процесу, переважно не здійснюється в належному вигляді, що не сприяє успішному формуванню та розвитку дітей.

На основі вивчення теорії та методики дошкільної освіти визначити ефективні форми і методи організації свят та розваг в дошкільному закладі, що забезпечують якісно новий рівень вихованості та творчий потенціал дітей.

Аналіз дослідження виявив, що творчий потенціал особистості кожної дитини, який в більшості проявляється в розвагах, один із пріоритетних напрямків сучасної педагогіки. Теоретичну базу цього дослідження становлять праці вчених у галузі психології, педагогіки: Т. В. Дуткевич, Т. І. Поніманська, А. П. Усова тощо.

Щоб дитина виросла чуйною, милосердною, відвертою, могла творити добрі вчинки та співпереживати, радіти від щирого серця, дорослі мають оточити її любов'ю та красою. У загальний потік радісних настроїв і незабутніх емоцій дитинства свої особливі відчуття і переживання вносять різноманітні заходи дозвілля.

Якщо звернутись до самого поняття дозвілля – це можливість людини займатися у вільний час різноманітною діяльністю на свій вибір. Вона продикувана власними потребами і інтересами людини, а не викликана зовнішніми обставинами, які змушують її займатися тою чи іншою діяльністю. Воно завжди бажане, очікуване, радісна подія, що привертає увагу дитини насамперед широкими можливостями самореалізації в різних видах діяльності.

Культурно – дозвільна діяльність – це специфічна, практично основна сфера соціального життя дошкільного закладу. Види дозвілля можна класифікувати наступним чином: відпочинок, розваги, свята, самонавчання і творчість. Участь дітей в різних видах дозвілля зміцнює і розвиває дитячий організм, поліпшує координацію рухів, пам'ять, мову, уяву, сприяє розумовому розвитку.

Зв'язок між зовнішніми обставинами та творчим потенціалом людини, зокрема дошкільників, здійснюється через саморегуляцію. Самореалізація охоплює весь шлях внутрішньої індивідуальної мети – від першої думки про неї до матеріального втілення. Самореалізацію не можна зрозуміти за окремим її актом. Це є процес і підсумок цілісної життєдіяльності людини, який полягає в

опредметненні всього комплексу індивідуальних здібностей і веде до перетворення особистості на суб'єкта життя [2, с.58].

Самонавчання дошкільника – це цілеспрямована пізнавальна діяльність, яка керується особистістю дитини під керівництвом дорослого. До самонавчальної дитячої культурно – дозвільної діяльності відноситься гра, читання літератури, екскурсії, відвідування музеїв, театрів і театральних вистав, колекціонування, самостійне експериментування і самостійна художня діяльність.

В основу вивчення цього виду культурно – дозвільної діяльності покладені концептуальні положення Т.С. Комарової про те, що дитяча творчість – це створення дитиною суб'єктивно нового (перш за все, для неї самої) продукту і об'єктивно значущого для суспільства ефекту, який отримується у вигляді психічного розвитку дошкільника в процесі творчої діяльності. Це також прояв дитиною ініціативи, придумування ігор, рухів до танців, мелодій та інше; народження творчого задуму і пошук способів і шляхів реалізації на основі раніше засвоєних загальних способів тої чи іншої діяльності, включаючи дозвільну.

Поєднуючи в собі різні види мистецтва, свята і розваги, як основні засоби дозвілля ефективно впливають на почуття і свідомість дітей. Підготовка і проведення дозвілля служать моральному вихованню дітей. Одним із ефективних засобів морального виховання є гра, оскільки вона відповідає потребам та інтересам дітей, сприяє вияву їхньої самостійності, ініціативи, творчості, імпровізації тощо. У грі дитина активно пізнає навколишній світ, стосунки між людьми, правила і норми поведінки, себе, свої можливості, усвідомлює свої зв'язки з іншими. [1, с.228]

Основою будь якої форми дитячого дозвілля має бути гра – веселе, захопливе дійство, а не регламентована, організована й унормована дорослим діяльність. Організація життєдіяльності дітей дошкільного віку має передбачати певну регулярність, часові межі, послідовність, вона має бути гнучкою, зорієнтованою на реальну життєву ситуацію, емоційний та фізичний стан дітей, базуватися на принципі добровільності. За кожною дитиною має бути право вибору, прийняття власного рішення, надання переваг комусь – чомусь [3, с.110].

Вважаємо, що у дозвільній діяльності велику роль відіграють атрибути, які допомагають розігрувати дійства. Використання дітьми заміників сигналізує здатність дитини до внутрішнього опосередкування процесу гри. Прагнучи наслідувати життя дорослих, дитина не завжди володіє відповідними предметами, використовуваними дорослими у різноманітних видах своєї діяльності. Деякі з цих «потріб-

них» у грі предметів є для дошкільника недосяжними, а іноді й заборо-
неними: голки для ін'єкцій у грі в лікарню, ніж для приготування
«обіду», машинка перукаря тощо. У таких ситуаціях дошкільник
спочатку під керівництвом дорослого, а згодом і самостійно знахо-
дить доступне для свого віку рішення, використовуючи замітники [3,
с.107].

Імпровізовані концерти дитячої творчості організують не як
показові для сторонніх осіб, а як засіб прояву творчих здібностей
дітей. Важливим у їхній підготовці є ініціатива кожної дитини
виконати вже відоме з улюбленого репертуару, вигадати щось нове за
власним задумом чи за допомогою вихователя, імпровізувати в
процесі самої розваги під впливом красивої музики та уявних
обставин. Організуючи розваги, завжди потрібно пам'ятати про те,
що діти – це не актори, тому намагаюся згладити всі можливі
неприємності за допомогою доброзичливого слова, дотепного жарту,
підказки. Дуже важливо знайти таку форму проведення розваг, яка б
викликала цікавість у дітей, не перенапружувала їх підготовкою.

Дозвілля містять у собі комплекс різних видів творчості: пісні,
таночки, художнє слово, театралізацію, ігри, інтерактивні завдання,
зображувальну діяльність, експериментування і досліди, фокуси,
атракціони тощо. Але, оскільки у дошкільному віці дитина
налаштована передусім на гру, вважаємо основою будь якого
дозвілля є ігрові прийоми: ігрові ситуації, пошукові та уявні ситуації
допомагають розвинути пізнавально-творчу активність;
демонстрування епізодів лялькових спектаклів, зосереджують увагу,
викликають позитивні емоції, інтерес до зображуваного,
уяскравлюють, поглиблюють естетичне задоволення, але не
впливають на результати роботи.

Організуючи дозвілля, дуже важливо правильно побудувати
послідовність ігор, щоб діти не втомились і їм це не здалося
одноманітним. Слід чергувати рухові ігри з малюванням, художньою
працею, а також з іграми на увагу чи розгадування незвичного
шифру. Створити певну позитивну атмосферу під час такої гри
допомагають пісні, які сприяють формуванню активної позиції у
кожного учасника дозвілля.

Отже, дозвілля є не тільки пріоритетним напрямком
організації діяльності дитини, що сприяє розвитку його
особистості, але важливою сферою соціалізації дошкільника. А
для того щоб дитина була активним його учасником, необхідно
збагачувати її життєвий досвід яскравими художніми
враженнями, надати необхідні знання і вміння. Чим багатший
досвід дитини, тим яскравішими будуть творчі прояви в різних

видах діяльності. Таким чином, організовуючи дозвілля необхідно спиратися на їхні попередні знання та досвід.

Список використаних джерел:

1. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : «Академвидав», 2006. 456 с.
2. Дуткевич Т. В. Психологія творчості: Навчальний посібник для студентів ВНЗ психолого-педагогічних спеціальностей. Кам'янець-Подільський.: видавець М. І. Мошак (агентство «МЕДОБОРИ»), 2003. 134 с.
3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
4. Кононко О. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у Світі» // Дошкільне виховання №7. 2008р. С. 14.
5. Художественное творчество в детском саду: Пос. для воспитателя / Под ред. Н. А. Ветлугиной. Москва : Просвещение, 1999.

In the article a value, specific value and structure of excursions, is analysed in preschool educational establishment, the pedagogical terms of organization of excursions are exposed in an educationally educate process with the children of senior preschool age.

Keywords: *excursions, structure of excursions, types of excursions, educationally educate process, supervision.*

УДК 373.3.016:78

Ікрова Т.А.,

магістрантка педагогічного факультету

Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Прядко О.М., кандидат педагогічних наук,

доцент

РОЗВИТОК АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкриваються проблеми формування співацьких умінь та навичок дітей молодшого шкільного віку на уроках музичного мистецтва, здійснюється характеристика засобів активізації артикуляційної моторики школярів.

Ключові слова: діти молодшого шкільного віку, артикуляційна моторика, співацький розвиток.

Постановка проблеми. Співацький розвиток дітей є важливим елементом процесу музично-естетичного навчання та виховання учнів у школі. Вчитель музичного мистецтва повинен володіти методикою розвитку співацького дихання, навичок звукоутворення, дикції, артикуляції, визначати співацький потенціал молодших школярів, вміти працювати над вивченням пісні, проводити розспівку, методично правильно добирати пісенний репертуар. Звукоутворення у дітей є результатом взаємодії дихальних й артикуляційних органів з голосовими складками. Формування навичок правильної співацької артикуляції є важливим елементом співацького розвитку дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання співацького навчання дітей на уроках музичного мистецтва досліджували Н.Добровольська, О.Комісаров, Є.Малініна, Н.Орлова. Фізіологічні особливості розвитку голосового апарату дітей молодшого шкільного віку вивчали Н.Симоновський, І.Прянишников, М.Фомічов, В.Багадуров, Є.Малишев, І.Левідов. Проблему формування артикуляційних навичок у співі аналізували Л.Дмитрієв, В.Смельянов, А.Менабені, Л.Хлебнікова. Потреба вдосконалення процесу музично-естетичного виховання дітей у школі вимагає відшукування ефективних методів співацького навчання школярів.

Метою статті є розгляд проблем розвитку артикуляційних навичок в учнів молодших класів на уроках музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Артикуляція – це робота мовленнєвих органів, спрямована на утворення голосних та приголосних звуків мови [3, с. 75]. До артикуляційних органів голосового апарату належать рот, язик, губи, м'яке та тверде піднебіння, нижня щелепа. Артикуляційні органи класифікують на активні, пасивні, внутрішні та зовнішні. До активних органів відносяться язик, губи, нижня щелепа, м'яке піднебіння. До пасивних органів належать зуби, тверде піднебіння, глотка. Зовнішнім артикуляційним органом вважають губи, нижню щелепу. Решта органів вважаються внутрішніми артикуляційними органами.

Артикуляція під час співу відрізняється від мовленнєвої – вона значно активніша. При співі енергійно працюють внутрішні артикуляційні органи (язик, глотка, м'яке піднебіння); причому робота артикуляційних органів під час співу відбувається уповільнено за рахунок розтягування голосних. У розмовному мовленні більш енергійно й швидко працюють зовнішні органи артикуляційного апарату, тобто губи, нижня щелепа. Головне

правило вокальної артикуляції – швидке та чітке формування приголосних і максимальне протягування голосних. У співі голосні співаються, а приголосні тільки вимовляються швидко та чітко. Це забезпечується активною роботою мускулатури артикуляційного апарату, головним чином м'язів щік, губ і кінчика язика [2, с. 8].

Робота артикуляційного апарату спрямована передусім на досягнення під час співу хорошої дикції. Музика і слово міцно пов'язані у вокальному мистецтві. Тому робота над дикцією вважається важливим етапом оволодіння пісенним репертуаром. Дикція (від латинського *dictio* – вимовлення) – це ясність та правильність вимови тексту. Під якісною співацькою дикцією розуміється розбірливе, чітке, виразне, чисте звучання кожного голосного та приголосного, а також слів, фраз, усього тексту в цілому. Вона вимагає досконалої природної вимови слів, передачі слухачам значення тексту виконуваного твору. Співацька дикція – уміння чітко й виразно вимовляти поетичний текст під час співу. О.Ростовський визначає співацьку дикцію як “ясність, розбірливість, правильність вимови тексту в співі” [1, с. 62].

Культура звуку в дітей молодшого віку багато в чому залежить від того, як артикулюються голосні під час співу. Кожний голосний співається по-своєму, у правильному формуванні голосних під час співу велике значення має положення рота і губ. Постійна робота, спрямована на правильне, чітке і уміле формування голосних і приголосних під час співу допоможе домогтися виразної дикції, звільнить артикуляційний апарат дитини від напруги і скутості, позитивно вплине на якість звукоутворення і рівень художнього виконання. Чітка артикуляція не лише сприяє формуванню правильного співацького звуку, а й стимулює роботу дихального апарату.

Найпоширенішим недоліком роботи артикуляційних органів у співі є скутість нижньої щелепи. При такому положенні рот не достатньо відкритий, звук вільно не л'ється, голос звучить неприродно, голосні звуки звучать неоднорідно. Другим недоліком є млявість, пасивність нижньої щелепи, при цьому обличчя співака не виразне, безтурботне. Третім, дуже поширеним недоліком у співі, є розтягнутість губ в боки, млявість їх роботи. При такому положенні артикуляційних органів утворюється “відкритий”, “плоский”, “білий” звук.

Ефективними засобами розвитку артикуляційної моторики маленьких співаків є використання в практиці співацького розвитку дітей фонетичного методу. Останній полягає у використанні розспівок на різні звуки та звукосполучення з врахуванням специфіки

їх впливу на роботу артикуляційних органів. Важливим засобом впливу на формування правильних артикуляційних навичок учнів є візуальний контроль за їх роботою. Візуальному контролю підлягають найкраще губи та нижня щелепа, але за роботу язика та активністю підняття м'якого піднебіння також можна здійснювати зоровий контроль.

Висновки. Отже, розвиток артикуляційної моторики є важливим елементом співацького розвитку дітей молодшого шкільного віку. Активізація роботи артикуляційних органів забезпечить чіткість та виразність вокальної дикції дітей, сприятиме оптимізації процесу голосоутворення школярів.

Список використаних джерел:

1. Гавриленко Л.М. Сольний спів : програма та методичні поради для ПСМНЗ / Л.М.Гавриленко. Хмельницький: ЦНТІ, 2008. 103 с.
2. Євстігнеєва Н.І. Особливості процесу голосоутворення та розвиток вокальних навичок молодших школярів : Методичні рекомендації / Н.І. Євстігнеєва. Полтава : Видавництво ПДПУ імені В.Г. Короленка, 2004 р. 44с.
3. Прядко О.М. Вокальна підготовка вчителя музичного мистецтва : монографія / Олена Михайлівна Прядко. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2016. 192 с.
4. Прядко О.М. Розвиток співацького голосу : навч. посіб. / О.М. Прядко. Кам'янець-Подільський : Сисин О.В., 2010. 128 с.

The article reveals the problems of formation of singing skills and skills of children of junior school age at musical art lessons, and the description of means of activating the articulation motility of pupils is carried out.

Key words: *children of junior school age, articulation motor skills, singing development.*

УДК 373.2.016

Корженко Ю.І.,
*студентка 3 курсу
педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: О. М. Олійник, асистент*

**ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ
ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті характеризуються педагогічні можливості театралізованої діяльності у формуванні креативного розвитку, розкрито зміст театралізованої гри як універсального засобу впливу на виховання дитини дошкільного віку.

Ключові слова: *креативний розвиток, театралізована діяльність педагогічні можливості, творчі здібності, творча активність, театралізовані уміння.*

Актуальність проблеми **креативного розвитку дітей засобами театралізованої діяльності** визначається Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» про необхідність креативного розвитку особистості дошкільника через різноманітні види діяльності. У Програмі окреслені основні шляхи реформування національної освіти, які передбачають впровадження нових підходів, форм і методів виховання, що відповідали б потребам розвитку особистості, сприяли б розкриттю її талантів, духовно-емоційних, розумових і фізичних здібностей, починаючи з раннього дитинства [2, с. 155].

Сучасне суспільство висуває високі вимоги до формування творчої активності особистості. Дитина емоційна, чуттєва, її сприймання — основа пізнання, орієнтації в навколишньому світі, умова розвитку особистісних якостей. Звідси й корені всебічного формування особистості: слід наближитися до природних можливостей дитини.

З огляду на психолого-педагогічні дослідження відомих вчених та педагогів (І. Беха, А.Богущ, Л. Венгера, О. Дяченко, Т.С. Комарової, Н.П. Сакуліної, Т.Поніманської, Є. Фльоріної), щодо проблем дитячої творчості, науковці сходяться в одному — необхідно розвивати у дітей естетичний досвід, свободу мислення, здатність нестандартно мислити, активізувати їх творчу активність якомога раніше.

Аналіз публікацій свідчить про те, що проблема використання театралізованої діяльності як повноцінної та ефективної складової виховного процесу хвилює педагогів та психологів минулого та сучасності, зокрема, Л.Артемова, Р.Жуковська, О.Кононко, О.Козлюк, І.Луценко, Л.Макаренко, Д.Менждерицька, Г.Михайлова, Г.Марчук, Т.Поніманська, С.Русова, М.Шуть у своїх дослідженнях на перше місце висували проблему педагогічної цінності театралізованої діяльності, різні аспекти значення театру у вихованні дитини.

Видатний актор та режисер Панас Саксаганський у своїй праці «До молодих режисерів» називає театр високою емоційною школою з наочним методом викладання [1, с. 86]. Цю школу виховання добрих почуттів кожна дитина, на нашу думку, має пройти ще в дошкільному віці.

Проте театралізована діяльність як ефективний засіб творчого розвитку дитини недооцінюється педагогами-практиками. Саме тому необхідно докорінно змінити відношення вихователів дошкільних навчальних закладів до потенціалу театралізованої діяльності, так як театр є універсальним засобом впливу на виховання дитини та формування у неї креативних здібностей.

Метою статті є педагогічний аналіз можливостей театралізованої діяльності як ефективного засобу педагогічного впливу та джерела формування різних видів здібностей дитини, зокрема креативного розвитку дітей дошкільного віку.

Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» визначено, що театралізована діяльність є специфічним видом дитячої активності, одним із найулюбленіших видів творчості. Діти охоче включаються в театралізовану діяльність, спонукуванні літературними, ігровими, особистісними мотивами. Об'єднання кількох видів мистецтва створює унікальні можливості для креативного розвитку дітей.

Зокрема, Л.Артемова, Р.Жуковська, О.Кононко, О.Козлюк, І.Луценко, Л.Макаренко, Д.Менждерицька, Г. Михайлова, Г.Марчук, С.Русова, М.Шуть, Л.Загородня, С.Тітаренко у своїх дослідженнях на перше місце висували проблему педагогічної цінності театралізованої діяльності, різні аспекти значення театру у вихованні дитини. Дослідники А.Богущ, Н.Гавриш, Л.Таллер, О.Ушакова, С.Чемортан серед найважливіших рис художньо-мовленнєвої діяльності називають наявність структурних компонентів (сприйняття, виконання, творчість), специфічні способи втілення художнього образу в мистецтві [3, с. 213].

Формування творчо активної особистості, що володіє здатністю ефективно і нестандартно вирішувати життєві проблеми закладається в дитинстві і є умовою подальшого розвитку людини, її успішної творчої діяльності.

Поняття творчої активності дітей дошкільного віку розглядається в психолого – педагогічній літературі в зв'язку з проблемою розвитку креативності, дитячої творчості. Завдяки театралізованій діяльності діти розвиваються духовно, відбувається становлення їхніх характеристик, особистості в суспільстві, проявляються креативні здібності.

Наявність театралізованих умінь – дає змогу кожній дитині грати будь-яку роль, сприяє прояву творчості, емоційності та характерних особливостей.

Зміст театралізованої гри ставить багато завдань, головне з яких збудження інтересу та прояви креативного розвитку.

Можливості театралізованих ігор:

- беручи участь у театралізованій діяльності, діти ознайомлюються з навколишнім світом, а вміло поставлені вихователем питання спонукають їх думати, аналізувати, робити висновки та узагальнення. Комбінації взаємозв'язку театралізованої та мовленнєво-творчої діяльності дає можливість вихованцям вправлятися у сюжетоскладанні, складанні сценаріїв, вести ігрові діалоги-імпровізації;

- з розумовим розвитком пов'язана досконалість мовлення. Під час роботи над виразністю слів персонажів активізується словник дитини, удосконалюється звукова культура мовлення, його інтонаційний лад. Виконуючи роль, дитина зрозуміло, чітко промовляє текст; оволодіває літературною мовою. У неї покращується діалогічне мовлення, його граматична будова. Поєднуючи словесну творчість і образотворчу діяльність діти малюють, складають розповіді до власних малюнків;

- театралізовані ігри мають величезну роль для фізичного стану дитини, бо під час цих ігор активізуються всі життєдайні процеси;

- зміст театралізованих ігор має моральне спрямування: це доброта, дружба, чесність, сміливість тощо. Часто-густо у театралізованих іграх дитина перевтілюється в найулюбленіший, як правило, позитивний образ, надаючи властиві цьому образу риси, проявляючи свої творчі здібності.

- театралізована діяльність є джерелом розвитку почуттів, глибоких переживань дитини, залучає її до духовних цінностей;

- театралізовані ігри розвивають емоційну сферу дитини, змушують її співчувати персонажам, співпереживати подіям, які розігруються у виставі, з огляду на креативний розвиток, дають можливість змінювати події, вливають на формування психологічного стану;

- театралізована діяльність допомагає дитині вирішувати проблемні ситуації як опосередковано від імені якогось персонажу так і вносити свою творчість у створення та вирішення ситуацій.

З огляду на можливості театралізованої діяльності, маємо підстави для висновку про те, що за сприятливих педагогічних умов означений вид діяльності є ефективним та потужним засобом педагогічного впливу на формування креативного розвитку особистості дитини та джерелом формування різних видів здібностей дитини дошкільного віку, а саме: артистичних, пізнавальних, художньо-дизайнерських, художньо-мовленнєвих, креативних.

Список використаних джерел:

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : Світич, 2014. 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Поніманська Т. І. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
3. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 304 с.
4. Березіна О. М. «Грайлик» Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі / О. М. Березіна, О. З. Гніровська, Т. А. Линник. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 56 с.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 264 с.

In the article pedagogical possibilities of the atricalizing activity are characterized in forming of development of креативного, maintenance of the atricalizing game is exposed as an universal mean of influence on education of child of pre-school age.

Key words: *development of креативний, activity the atrical izes pedagogical possibilities, creative capabilities, creative activity, abilities the atricalize.*

УДК 373.31(477)

Нестерук І. В.,

магістрантка педагогічного факультету

Камянець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Демчик К. І., кандидат педагогічних наук,

старший викладач

ВИДИ ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито значення поняття «дизайнерська діяльність», окреслені види дизайнерської діяльності дошкільників у сучасних закладах дошкільної освіти. Визначені освітні завдання ознойомлення дітей з основами дизайну та його художньо-зображувальних засобів.

Ключові слова: дизайн, дизайнерський, декор, декоративний, декорування.

В сучасному світі стрімких реформ освітньої галузі актуальною проблемою можна означити дизайн-освіту підростаючого покоління. Загальновідомо, що малювання захоплює дитину з перших хвилин, коли їй потрапляє олівець або ручка до рук. Усі діти дошкільного віку полюбляють малювати, але не всі вони у майбутньому стануть художниками. Разом з тим, кожна дитина зможе використовувати власний досвід у облаштуванні свого життя за законами краси і порядку. А це і є основним завданням і змістом дизайн-діяльності [1, с. 4].

У сучасних закладах освіти освітній процес планують таким чином, щоб усі види образотворчої діяльності були організовані та проведені відповідно до чинного законодавства та нормативно-правової документації, яка регулює дошкільну освіту в країні. Зокрема, на виконання окремих положень й освітніх завдань оновленого змісту Базового компонента дошкільної освіти, дітей дошкільного світу потрібно залучати до оздоблення не лише предметів побуту, одягу, взуття, але й інтер'єру та екстер'єру. У зв'язку з цим перед педагогами закладів дошкільної освіти постає проблема організації дизайнерської діяльності дітей дошкільного віку.

Упорядковуючи своє ляльково-ігрове господарство, а пізніше, стаючи дорослішими, і простір навколо себе, діти старшого дошкільного віку часом неусвідомлено виконують функції дизайнера [1, с. 5].

Виявлено, що зовсім недавно ідея дизайнерської освіти дітей дошкільного віку викликала в офіційних педагогічних сферах категоричне заперечення. Разом з тим, життя не стоїть на місці, і, як відомо, саме воно диктує свої вимоги. Однією з таких вимог часу, які сьогодні вже неможливо ігнорувати, є включення елементарних дизайнерських знань в сучасних закладах дошкільної освіти.

Дослідник дитячого дизайну Г. Н. Пантелеєв розмежовував два поняття – «дизайн для дітей» та «дитячий дизайн». Він вказує на те, що в сукупності «дизайн для дітей» та «дитячий дизайн» відповідають фундаментальним педагогічним завданням: вони формують естетику середовища, що оточує дитину, стимулюють його творчість, готують до життя в соціумі. Дизайн одягу для дітей, наприклад, естетизує зовнішній вигляд дитини, виробляє культуру гардероба, зачіски тощо. Дорослі створюють продукцію так звану паралельної індустрії для дітей: реклама і медицина, галантерея і парфумерія, кулінарія, торгові марки та товарні знаки, орієнтовані на

дітей. Дизайнер проектує, виробники створюють, а педагог підтримує естетику середовища, залучаючи до цієї роботи дітей [1, с. 54 – 55].

З цього випливає, що дизайнер, що працює для дітей, повинен знати особливості їх психічного і художнього розвитку, враховувати специфіку формування творчих здібностей дитини. У дизайн-продукції для дітей враховується те, наскільки добре вони відчують себе в предметному просторі. У ляльково-ігровому інтер'єрі діти відчують себе комфортніше, ніж у дорослому, як і в знайомій обстановці, ніж у звичній. Однак новизну вони сприймають емоційно.

Таким чином, дизайн для дітей – це створення для дитини комфортного, матеріального середовища.

Разом з тим, дитячий дизайн орієнтований на «виконання завдань у галузі художньо-естетичної освіти дошкільника» [15, 9].

Потреба дитини в практичній діяльності допомагає педагогу спрямувати його зусилля на корисні заняття дитячим дизайном. Діти моделюють прикраси та сувеніри, майструють одяг для ляльок, костюми і декорації до своїх спектаклів і ранків, облаштовують ігрові кімнати та будиночки. Дитяча дизайн діяльність схожа з рукоділлям, тому її називають дизайн-рукоділлям в таких країнах як Японія, Італія, США, Франція. У зміст поняття «дитячий дизайн» Г. Н. Пантелєєв включає поняття «дизайн-рукоділля» і «дизайн-проект». Дизайн-рукоділля можна назвати невеликі прикраси-аранжування, виконувані дітьми самостійно і одночасно. «Дизайн-проект» передбачає більш складний, тривалий і колективний характер діяльності (моделювання одягу, архітектурно-художній, декоративно-просторовий дизайн) [1, с. 32].

Дитячий дизайн може бути орієнтований як на естетичну організацію простору, так і на створення красивих корисних предметів, що становлять середовище дитини. Продукти дитячої дизайн-творчості можуть бути використані дітьми відразу ж в іграх і в побуті. Також Г. Н. Пантелєєв виділяє типи та види дитячого дизайну. Типів дитячого дизайну він виділяє три:

- 1) площинний (аплікативного-графічний);
- 2) об'ємний (предметно-декоративний);
- 3) просторовий (архітектурно-художній).

По кожному типу здійснюється три напрямки діяльності (види дитячого дизайну).

Перший напрямок – «аранжування» – припускає розвиток традицій дитячих рукоділ з орієнтацією на прикрасу одягу та декор інтер'єру. Це можуть бути: композиції фіто-дизайну, букети, гербарії-картини, біжутерія з штучного і природного матеріалу, вітражі і

мозаїки з кольорового пластику, ігрові деталі та елементи сюжетно-тематичних, казково-чарівних і орнаментальних композицій.

Другий напрямок – «дизайн одягу» – передбачає ознайомлення дітей з культурою одягу і деякими доступними дошкільнятам способами створення малюнків – ескізів, фасонів і декоративної обробки плаття. На дозвіллі діти малюють ескізи костюмів для персонажів літературних творів, мультфільмів, вистав, а також для себе – одягу повсякденного та святкового [4, с. 65].

Третій напрям – декоративно-просторовий дизайн – орієнтує увагу дітей на декоративному оформленні вигляду будинків і ландшафту, на естетизацію ляльково-ігрового простору, інтер'єрів групових кімнат, приміщень до святкових ранків дитячого саду. Діти набувають дизайн-досвід при створенні макетів кімнат, будиночків, використовуючи підручні матеріали.

Як би там не було, але дитина схильна представляти якусь загальну картину, він не навчений ще розчленовувати творчу задачу на окремі фрагменти, структурувати їх у своїй свідомості. Він не може створювати креслення і схематичні малюнки. Однак креслення, малюнок, ескіз якого-небудь виробу можуть бути йому зрозумілі: вже з 4-річного віку діти виявляються здатні уявити собі те, яку форму і розмір має знайома кімната або ділянку землі; вони здатні зрозуміти, що значить макет того чи іншого предмета, кімнати. Старші дошкільники здатні подумки уявити шляхи вирішення завдання, кінцевий результат – образ майбутнього виробу, тому і наше дослідження буде спрямовано на дітей цього віку [2, с. 47]

Кузнєцова О.В. у своїй статті «Робота з дошкільнятами» вказує на те, що в практиці дитячого садка нерідко змішують змісту поняття: «образотворча діяльність» (з рукоділлям), «творче конструювання» і власне діяльності «дитячого дизайну». Природно, що ці обмеження умовні, але разом з тим слід зазначити наступне: дитяча продукція після художньо-дидактичних занять складається в папки і коробки і надалі невикористовується. Так, дитяча виставка (інтер'єр, декор та костюми до святами розвагам, оформлені з їх участю) можуть бути об'єктами дитячого дизайну (декоративно-оформлювальної діяльності). Разом з тим, дитячий дизайн має спільні риси з професійним дизайном. Це:

- оригінальність і неповторність творчого продукту;
- ознайомлення з системою сенсорних еталонів, передумовою модульного принципу проектування;
- спільно роздільний характер виконання задуму;
- предметно- і просторово-декоративний характер проектної діяльності;

-
-
- використання аналогічних матеріалів і технік;
 - загальний підхід в оцінці художності професійного і «дитячого» мистецтва;
 - самодостатність продукції дитячої творчості [3, с. 24 – 25].

Таким чином, мистецтво дизайну активно входить у життя. Виявлено, що «дизайн для дітей» є одним з напрямків професійної діяльності художників-дизайнерів, а «дитячий дизайн» пов'язаний з декоративною діяльністю самої дитини з благоустрою навколишньої його предметно-просторового середовища. Діти звертають увагу на навколишні об'єкти середовища, які їм подобаються чи не подобаються, відзначають різноманітність їх забарвлення, форми, величини, пропорцій. Вони можуть збирати рослини і мінерали, використовувати папір, тканини і синтетичні матеріали, створювати з них аранжування (букети, гербарії, гірлянди) і образні композиції для прикраси свого побуту.

Список використаних джерел:

1. Пантелєєв Г. Дитячий дизайн. Москва : Карапуз-Дидактика, 2006. 192 с.
2. Суржанська В. А. Розвиваємо творчі здібності. Харків, 2007. 112 с.
3. Швайко Г. С. Рада освітян: Дитячий дизайн на заняттях з образотворчої діяльності // Дитина в дитячому садку. 2004. № 1. С. 24 – 29.
4. Яригіна А. Діти і дизайн: фітодизайн, флористика, аранжування з природних матеріалів // Дошкільне виховання. 2006. № 2. С. 65 – 71.

The article reveals the meaning of the concept of “design activity”, outlines the types of designer activities of pre-schoolers in contemporary pre-school establishments. The educational objectives of familiarizing children with the basics of design and its artistic and figurative means are determined.

Key words: *design, designer, decor, decorative, decoration, ornament.*

УДК 373.2.016:75

Сьомко А. А.,
магістрант педагогічного факультету
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: Демчик К. І., кандидат педагогічних наук,
старший викладач

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ РУКИ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ОБРАЗОТВОРЧОСТІ

У статті здійснений теоретичний аналіз проблеми підготовки рук дитини до різних видів діяльності, й до образотворчості зокрема. Автором виявлені основні чинники, що сприятимуть ефективності розвитку дрібної моторики дитячої руки.

Ключові слова: *малювання, ліплення, аплікація, конструювання, дрібна моторика.*

Загальновідомо, що усі видатні вітчизняні та зарубіжні педагоги минулого (К. Ушинський, Я. А. Коменський, Ф. Фребель, І. Песталоцці та інші) надавали важливого значення дитячій образотворчій діяльності, вважаючи її корисною забавою. Варто зауважити, що навчання малюванню розглядалося ними як навчальний предмет, спрямований не тільки на оволодіння дітьми першого ступеня загальної системи образотворчого мистецтва, як й на підготовку ока і руки до письма.

За твердженням Л. Виготського, «історія письма у дитини починається значно раніше того моменту, коли вчитель уперше вкладає йому в руки олівець і показує, як треба написати букву» [1, с. 116]. З цього видно, що малювання науковець вважає передумовою формування письмової мови.

Деяко іншої думки М. Кольцова, яка відзначає, що «рух пальців рук історично, в ході розвитку людства, виявилися тісно пов'язаними з мовною функцією» [3, с. 80]. Л. Фоміна вважає, що «якщо розвиток рухів пальців відповідає віку, то й мовний розвиток знаходиться в межах норм, якщо ж розвиток рухів пальців відстає, то затримується і мовленнєвий розвиток, хоча загальна моторика при цьому може бути нормальною і навіть вище норми» [4, с. 153].

Психолого-педагогічний досвід показує, що в роботі над розвитком дрібної моторики руки старших дошкільників сучасні педагоги і психологи закладів дошкільної освіти використовують різні методи такі, як самомасаж, пальчикові тренінги, ігри з гудзиками, шнурками, бусиною, крупою, дрібними камінчиками і пісочна терапія, ліплення з пластиліну, глини і солоного тіста, казкотерапія, оригамі, ігрові тренінги, малювання.

Дрібна моторика рук розвиває інтерес, пізнавальні здібності дитини, вважається справою цікавим і корисним для виявлення майбутніх здібностей внутрішнього світу дитини. Заняття та ігри сприяють розвитку дрібної моторики і координації рухів рук, стимулюють зорове і слухове сприйняття, увага, пам'ять, зв'язне

мовлення та словниковий запас. Розвиток дрібної моторики дитини? тонких рухів кистей і пальців рук в психології маємо велике значення, і розцінюється як один з показників психічного розвитку дитини. Коли ми виконуємо точні дії, зап'ястя, здійснюючи необхідні рухи в різній площині, регулюють положення наших рук. Маленькій дитині важко повертати і обертати зап'ясті, тому він замінює ці рухи рухами всієї руки від плеча. Щоб дрібні рухи були більш точними і економними, щоб вони не вимагали від дитини надмірних витрат енергії, йому необхідно поступово опанувати різними рухами зап'ястя [3, с. 176].

Ще І. Сеченов писав, що рухи руки людини спадково не призначені, а виникають в процесі виховання і навчання як результат освіти асоціативних зв'язків між зоровими відчуттями, відчутних і м'язовими в процесі активної взаємодії з навколишнім середовищем [4, с. 45].

Розвиток навичок дрібної моторики важливо тому, що все подальше життя дитини вимагатиме використання точних, координованих рухів кистей і пальців, які необхідні, щоб одягатися, малювати і писати, а також виконувати безліч різноманітних побутових і навчальних дій [2, с. 159].

Отже, досвід показує, що дошкільник не має багатого, різнобічного досвіду ліплення в розвиток дрібної моторики, не може передати його і в своїй творчості. Однак до 6 – 7-річного віку у дітей при відповідній педагогічній роботі вже складаються необхідні передумови для розвитку дрібної моторики.

Оволодіння техніками малювання, сам процес художнього зображення є школою підготовки руки дитини до письма, пізнання навколишнього середовища, формування основ математики, розвитку психічних процесів, є лікувальною терапією психіки дитини, підґрунтям для діагностування інтелекту та психічного здоров'я дитини, розвитку мовлення. Тож малювання для дитини дошкільного віку – школа інтелектуального розвитку. Малювання – природна і приємна діяльність для дитини.

У ході аналізу наукової літератури виявлено, що проблема навчання грамоти, а саме підготовка руки дитини до письма досить гостро розглядалась такими вченими, як О. Богиніч, М. Вашуленко, Л. Венгер, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, Л. Калмикова, В. Котирло, З. Лебедева, О. Усова та інші. Згодом до вивчення цієї проблематики долучились А. Богуш, Н. Гавриш, О. Дубогай, К. Крутій, Т. Степанова, Н. Шиліна та інші.

Проблеми підготовки руки дитини до письма здавна привертала увагу психологів і педагогів. Так, відомий психолог Д. Ельконін

зазначав, що у дошкільному віці перебудова рухів і дій дитини полягає у тому, що вони починають практично виконуватися, контролюватись і регулюватись самою дитиною на основі уявлення про майбутню дію та умови її здійснення.

Програми закладів дошкільної освіти з образотворчої діяльності та школи з образотворчого мистецтва передбачають виховання у дітей естетичного ставлення до дійсності і до творів мистецтва, розвиток уяви і творчих здібностей, оволодіння зображувальними вміннями та навичками.

На заняттях образотворчою діяльністю закладах дошкільної освіти вирішуються завдання всебічного розвитку дітей, яке необхідно для успішного навчання в школі. Образотворча діяльність формується в міру становлення життя дитини і таким чином може служити показником психічного розвитку.

Образотворча діяльність вимагає погодженої участі багатьох психічних функцій. На думку ряду фахівців у процесі малювання координуються конкретно-образне мислення, пов'язане в основному з роботою правої півкулі головного мозку, а також абстрактно-логічне, за яке відповідально ліва півкуля [5, с. 89].

Особливо важливий зв'язок малювання з мисленням і мовленням. Усвідомлення навколишнього відбувається у дитини швидше, ніж нагромадження слів і асоціацій, і малювання представляє йому можливість найбільш легко в образній формі висловити те, що він знає і переживає, незважаючи на брак слів. Більшість фахівців в думці, що дитяче малювання - це один з видів аналітико-синтетичного мислення. Малюючи, дитина як би формує об'єкт або думка заново, оформляючи за допомогою малюнка своє знання, вивчаючи закономірності, що стосуються предметного і соціального світу. Діти як правило малюють не предмет, а узагальнене знання про нього, позначаючи індивідуальні риси лише символічними ознаками. Малювання, таким чином, виступає своєрідним аналогом мови. Л. Виготський навіть назвав дитяче малювання графічною промовою [1, с. 211].

Заняття образотворчою діяльністю – один з видів шляхів виховання в дітях почуття прекрасного, вміння помічати гарне у явищах природи, життя суспільства, в людині і її праці, творах мистецтва (в живописі, графіці, скульптурі, творах декоративного мистецтва), потреби відобразити побачене в малюнку. У процесі образотворчої діяльності в дитячому саду за умови її оптимальної організації та ефективного здійснення закладається інтерес до художньо-творчої діяльності, на основі якого згодом буде формуватися художня культура людини.

Таким чином, заняття малюванням створюють ґрунт для творчого прояви і в цих та в інших діяльностях. Зрозуміло образотворча діяльність є лише одним із засобів естетичного виховання, та здійснення повноцінного естетичного виховання можливе лише при комплексному характері естетичних впливів на людину і вдосконаленні всіх засобів естетичного виховання.

Список використаних джерел:

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. Москва, 1997. 256 с.
2. Комарова Т. С. Детское художественное творчество. / Методическое пособие для воспитателей и педагогов. Москва : Мозаика-Синтез. 2006. 128 с.
3. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва та методика керівництва образотворчою діяльністю дітей : навч. посібник / За ред. С.В. Коновець. Запоріжжя : Канон, 2001.
4. Рибалка В. Р. Психологія розвитку творчої особистості: навч. посіб. Київ : ІЗМН, 1996. 236 с.
5. Савенков А. И. Психология детской одаренности. Москва : Генезис, 2010. 440 с.

In the article the theoretical analysis of the problem of preparing the hands of the child for different types of activities, and to the visual creativity in particular. The author identified the main factors that will contribute to the development of small motility of children's hands.

Key words: *drawing, modeling, application, design, fine motor.*

УДК 373.2.016:7

Чирик О. А.,
студентка 3 курсу
педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **О. М. Олійник**, асистент

ПЕДАГОГІЧНА РОЛЬ ТА ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО МИСТЕЦТВА ЯК СКЛАДОВА ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ДИТЯЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

В статті досліджується проблема теоретичного аналізу педагогічного впливу художньо-творчої діяльності на гармонію дитячої

особистості, висвітлено роль вихователя для розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Ключові слова: педагогічний вплив, особистість, художньо-творча діяльність, творче виховання, розвиток творчих здібностей, естетичне сприймання.

Залучення дошкільників до мистецтва буде стимулювати розвиток усіх здібностей, тому що воно з одного боку є засобом активізації універсальних здібностей, а з іншого – це специфічна форма пізнання дійсності, невід’ємна частина художньої культури.

Активізація спілкування з мистецтвом в різних формах в дошкільному віці необхідна через психофізіологічні і соціальні зміни цього періоду. За допомогою мистецтва дошкільник може побачити світ у минулому, теперішньому і майбутньому, виходячи за рамки особистісного досвіду. Сила мистецтва ще і в тому, що воно безпосередньо впливає на почуття і свідомість, оперуючи не абстрактними висновками, а живою силою прикладу. Саме показати найкращі сторони мистецтва, пробудити у дітей «вічне, добре, світле», любов і інтерес до прекрасного повинен вихователь. Для цього потрібно не лише проводити заняття, бесіди, але враховувати атмосферу у групі, інтер’єр, індивідуальні можливості кожної дитини для досягнення найвищого і найкращого результату.

Найважливішою умовою розкриття творчої активності дітей є створення загальної атмосфери доброзичливості, свободи, можливості досягти успіху для кожної дитини. Таке завдання вимагає особливої уваги. Під час виконання дітьми завдань їм необхідно надавати допомогу. Слід намагатися організувати спілкування таким чином, щоб кожна дитина могла відкрито радіти результатам як власної, так і спільної творчості [4, с. 21].

Естетичне виховання дітей задля розвитку творчих здібностей має знайомство з творами образотворчого мистецтва. Яскравість, виразність образів у картинах, скульптурі, архітектурі, творах прикладного мистецтва допомагають дітям глибше та повніше сприймати явища життя та знаходити образні вираження своїх вражень у малюнках, ліпленні, аплікації. Поступово у дітей розвивається художній смак [4, с. 14].

Розвиток творчих здібностей – одне з головних завдань дошкільної освіти. Видатний педагог Василь Сухомлинський писав: «Витоки здібностей і обдарувань дітей – на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно кажучи, йдуть найтонші струмочки, які живлять джерело творчої думки...» [1, с. 17].

Важливий засіб у формуванні творчої активності дітей – це використання творів образотворчого мистецтва в оформленні побуту,

в процесі навчання та самостійної діяльності. З цією метою підбираються твори усіх жанрів побутового і казкового живопису (портрети, натюрморти, пейзажі), графіки (естампи, гравюри, книжкові ілюстрації), малі форми скульптури (вироби з фаянсу, гіпсу, дерева), твори декоративно-ужиткового мистецтва (кераміка, художнє скло, народні декоративні вироби тощо).

Успішне протікання зображувальної діяльності та формування інтересу до неї передбачає створення матеріальних умов, а саме:

- забезпечити заняття різноманітними художніми матеріалами для зображувальної діяльності;
- підібрати наочний матеріал (твори образотворчого мистецтва, ілюстрації з книг тощо);
- обладнати куточок (центр) для самостійної зображувальної діяльності.

Це підготує ґрунт для формування інтересу і сприятиме створенню в дітей позитивного ставлення до діяльності. У навчанні слід виділити ті сторони, які б змогли привернути увагу дітей, активізувати мислення. Важливе значення має створення позитивного емоційного тла, пов'язаного з діяльністю. Значною мірою цьому сприяє різноманітність форм попередньої роботи:

- спостереження і вивчення предметів і явищ навколишньої дійсності;
- читання художньої літератури;
- розглядання творів образотворчого мистецтва;
- цілеспрямований перегляд лялькових спектаклів, прослуховування музичних творів;
- проведення аналізу дитячих робіт, виконаних на попередніх заняттях;
- створення перед заняттям і на занятті проблемних ситуацій;
- підготовка матеріалу до заняття, попереднє обговорення теми, розподіл обов'язків для виконання колективних робіт [2, с.51].

Необхідною умовою при цьому є активність вихователя як на занятті, так і під час підготовки до нього, а також активність самих дітей. Вихователь має сам добре розуміти «художню мову» творів мистецтва і доступно, з урахуванням вікових та психологічних особливостей, донести її до дітей. Дорослий подає приклад використання виразного, образного мовлення, сенсорно-емоційних, моральних та художньо-естетичних оцінок і суджень. Важливим для вихователя є реалізація індивідуального підходу до дитини. Головне у ньому є таке спілкування дитини з дорослим у процесі діяльності, регламентація якої передбачає самостійність і ініціативність дитини, її самодіяльність, що і створює установку на активність у розв'язанні

завдання. Тобто з боку вихователя повинні виникати запитання-роздуми, запитання – сумніви, які стимулюють нове джерело пошуку, породжують нові ініціативні дії дитини, розширюють можливості прояву її індивідуальності, впливу на ситуацію [5, с.114].

Одне з найулюбленіших занять дітей – малювання. Основне завдання малювання – допомогти дітям пізнати навколишню дійсність, розвинути у них спостережливість, виховати відчуття прекрасного, навчити прийомам зображення. Але найбільшим завданням є формування творчих здібностей дітей у створенні виразних образів різних предметів доступними для даного віку образотворчими засобами [6, с.26].

У театралізованій грі яскраво проявляється і розвивається дитяча творчість. В ній дошкільнята одночасно стають і драматургами, і режисерами. І хоча творчість в такій грі спирається на відтворення знайомого матеріалу, дитина вносить в нього своє тлумачення, вигадку, фантазію. Малюки не просто копіюють образи, а ніби комбінують своє уявлення, передають власне ставлення до зображеного, свої почуття, переживання.

Ліплення є одним із засобів формування творчої художньо-продуктивної компетенції дошкільників.

Своєрідність ліплення полягає у тому, що за допомогою цього виду діяльності передається форма в трьох вимірах. Діти з задоволенням ліплять людей, тварин, посуд, транспортні засоби, фрукти, овочі, іграшки. Предмети які вони створюють, використовують в ігровій діяльності. Під час підготовки до ліплення дитина отримує багато знань про предмет (назва, форма, колір, призначення). Разом з тим збагачується і розвивається її словник, зв'язне мовлення, за допомогою якого можна описати образ по пам'яті [6, с.37].

Якщо раніше художньо-продуктивну діяльність педагоги спрямовували на здобуття технічних умінь та навичок, то на сучасному етапі головним для дитини мають бути радість, задоволення від самого процесу образотворчої (художньо-продуктивної) діяльності. Оцінюючи роботу, педагог враховує не тільки її якість, а й якими зусиллями був досягнутий результат.

Список використаних джерел:

1. Никонорова В., Пономаренко М. Творчі здібності дітей – на кінчиках їхніх пальців // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2011. № 2. С. 16-27.
2. Терехова Г.В. Творческое образование школьников на основе триз // Психология и педагогика в инновационных процессах

современного образования : тезисы всероссийской юбилейной научно-практической конференции. С-ПБ : РГПУ им. А.И. Герцена. 2008. С. 67–70.

3. Богуш А. Методика організації художньо-мовленевої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Київ : слово. 2006. С.38 – 40.

4. [http://divosvit29.ucoz.ua/publ/na_dopomogu_vikhovateljam/roz_vitok_tvorchikh_zdibnostej_ditej_zasobami_obrazotvorchogo_ta_muzichn_ogo_mistectva/]

5. Крутій І. Діти і світ музичних звуків // Дошкільне виховання. 2007. №10. С. 26 – 27.

In the article the problem of theoretical analysis of pedagogical influence of artistically creative activity is probed on harmony of child's personality, the role of educator is reflected for development of creative capabilities of children of pre-school age.

Key words: *influence, personality, artistically creative activity, creative education, development of creative capabilities, aesthetically beautiful perception.*

УДК 373.2.016: 81 – 028.31

Шпильова А.В.,
студентка 3 курсу
педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **О. М. Олійник, асистент**

ВЗАЄМОДІЯ ПЕДАГОГІВ ТА БАТЬКІВ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті представлено актуальну проблему виховання мовленнєвого етикету у дітей дошкільного віку, розкривається зміст і структура етикету. Розглядаються умови та проблеми прояву мовленнєвого етикету.

Ключові слова: *етикет, мовний етикет, мовленнєвий етикет, мовленнєве спілкування, правила мовного етикету.*

Мистецтво бути приємним співрозмовником допомагає людині в особистому житті та професійній діяльності. Основні правила даного мистецтва: вміння правильно вибрати тему бесіди; уникати спірних і заборонених тем; поступатися і при необхідності міняти

тему; стежити за красою і правильності своєї промови; дотримуватися мовних манери.

Дотримання мовного етикету допомагає дошкільнику розвивати спілкування з дітьми і дорослими. З його допомогою дитина може налаштувати оточуючих на доброзичливе ставлення до себе, висловити радість, бажання, прохання, образу, невдоволення, відстояти свою думку.

Проблема виховання мовленнєвого етикету у дітей завжди перебувала в полі уваги представників української етнопедагогіки, а з розвитком педагогічної науки, реформуванням мовної освіти знайшла відображення у працях вітчизняних педагогів, психологів і мовознавців. Педагогічні основи виховання мовленнєвого етикету дітей дошкільного віку та навчання його основних норм і правил сформульовано у працях Г. Андрієвської, А. Богуш, М. Вашуленка, К. Журби, Є. Івашиної, В. Киричок, Т. Ладигенської, О. Миронюк, Н. Пашківської, І.Стерніна, В. Сухомлинського, Л. Ткачук.

На важливості та обов'язковості опанування дошкільниками мовленнєвого етикету наголошується і у Державному стандарті дошкільної освіти — Базовому компоненті дошкільної освіти. У наш час чільне місце у вихованні освіченості випускника дошкільного закладу належить мовленнєвому розвитку особистості. Мовленнєвий розвиток знань, умінь і навичок дитини є кінцевим результатом розвитку на етапі дошкільного дитинства, комплексною характеристикою мовленнєвої поведінки дитини [1, с.39].

Формування мовленнєвого етикету у дітей дошкільного віку є досить актуальною проблемою в наш час, і тому заслуговує на досконале вивчення. Засвоюючи етикетну лексику, дитина «присвоює» частину соціального мовного досвіду народу, опановує культурно-мовними еталонами, характерними для того культурного середовища, в якому вона знаходиться. Введення словесних формул мовного етикету в загальну систему мовної взаємодії дошкільника з оточуючими дорослими і однолітками сприяє формуванню комфортного комунікативного поля і надає безумовний вплив на духовний світ дитини, адже загальновідомо, що слово утворює душу [5, с.74].

Етикет (французьке *etiquette* - ярлик, етикетка) — сукупність правил поведінки, що стосуються зовнішнього прояву ставлення до людей (поводження з оточуючими, форми звертання та вітань, поведінка в громадських місцях, манери, зовнішній вигляд тощо). Як бачимо, в цьому визначенні міститься вказівка на зовнішні прояви ставлення до людей. Однак зовнішній прояв, як правило,

відображає внутрішню суть відносин, зрозуміло, в ідеалі ці відносини повинні бути взаємодоброзичливими [4, с. 69].

Оволодіння рідною мовою як засобом і способом людського спілкування є найважливішим надбанням дошкільного дитинства. За рахунок мови дитина налагоджує контакт з оточуючими людьми і важливо, щоб ці контакти носили доброзичливий характер. Для цього дитина повинна навчитися не тільки доброму, гуманному ставленню до людей, а й способам їх вираження, в тому числі і мовним способам. Вони визначають мовну поведінку людини, яка в значній мірі реалізується за допомогою візуально закріплених стереотипів спілкування. Стереотипи спілкування визначаються суспільством. Воно виробляє стандартизовані норми соціальної поведінки, в тому числі і мовної, яка визначається уявленням про шаблонну поведінку, яка очікується від людини в кожній окремій ситуації.

Мовленнєвий етикет являється важливою частиною етикету. Він передбачає слідування культурним нормам мови, вміння використовувати мовні правила привітання, прощання, представлення, вміння формулювати свої думки у вигляді суджень, тез, проблем, полілогів, знання канонів красномовства, вміння використовувати мовні прийоми [3, с. 4].

Під мовленнєвим етикетом розуміють вироблені в суспільстві правила мовленнєвої поведінки, обов'язкові для членів суспільства, національно специфічні, стійко закріплені в мовленнєвих формулах, але в той же час історично змінювані. Особливо потребують розкриття глибокого внутрішнього змісту мовленнєвої поведінки, в розумінні того, що слідування пристайностям свідчить про повагу до людей, традицій. В повсякденному спілкуванні діти засвоюють правила хорошого тону, наслідуючи поведінку дорослих, старших товаришів, однолітків. Особистий досвід спілкування дитини з іншими людьми недостатньо великий, вирішальне значення має формування усвідомлених навичок мовленнєвого спілкування і культури поведінки [2, с. 94].

Потрібно зважати на те, що маленькі дошкільнята тільки починають пізнавати всі тонкощі людського спілкування. В силу своїх психологічних особливостей і недостатнього досвіду, навичок спілкування, в тому числі і мовленнєвого, мають свої закономірності. Навички мовленнєвого спілкування формуються у дітей дошкільного віку в процесі їх спілкування з оточуючими, як вільного, так і в процесі інших видів діяльності. Успішність й інтенсивність їх формування залежить від ряду обставин, від того, наскільки в процесі формування комунікативних навичок присутній

момент цілеспрямованого їх розвитку зі сторони вихователів. Істотним моментом слід вважати загальний рівень розвитку у дошкільників мовленнєвих здібностей. Комунікативні вміння реалізуються дошкільниками у всіх сферах і видах спілкування і від їхньої сформованості залежить успішність спілкування і задоволеність ним дошкільника. Спілкування дітей дошкільного віку характеризується віковими особливостями: високою сприйнятливістю, гостротою сприйняття, емоційністю, а також відсутністю стійкості мотивів поведінки, наслідування. Змінювання змісту спілкування відбувається на основі використання навчального матеріалу та різноманітної інформації. В процесі дорослішання, в результаті систематичного навчання, набуття життєвого досвіду, у дітей вдосконалюються вміння культури спілкування із ровесниками і дорослими, в тому числі мовленнєвого. Більшість вихованців знають правила етикету, дотримуються їх, однак, є діти, які не завжди виконують ці правила.

Правильне використання етикетних формул у мовленні допомагає встановленню контактів між співрозмовниками, підтримуванні спілкування у ввічливому тоні, що в свою чергу полегшує взаєморозуміння між людьми. З віком коло спілкування дитини розширюється, ситуації спілкування ускладнюються. Правила мовленнєвого спілкування мають зв'язок із загальними етичними нормами, в основі яких лежать моральні поняття і принципи; делікатність, доброта, увага до оточуючих [6, с. 70-73].

Вихователі і батьки повинні завжди пам'ятати, що прищепленні з дитинства навички, в тому числі мовленнєвого етикету приносять людині величезну користь протягом всього подальшого життя. Вихователям необхідно слідкувати за тим, щоб діти поступалися один одному, вміли приймати точку зору товариша, спокійно вирішували суперечки, не були егоїстичними, не старались захищати лише свої інтереси, достатньо критично оцінювали власні результати, не вимагали надмірної уваги до себе зі сторони усіх членів сім'ї, були чуйними та привітливими.

Отже, формування навичок мовленнєвого етикету являється одним із основних засобів виховання і розвитку дошкільників. Знання мовленнєвого етикету, вміння дітей спілкуватися допоможуть їм уникнути багатьох проблем, будуть основою в культурному і духовному розвитку особистості. Оскільки в етиці спілкування висока значимість морального аспекту, слід постійно звертати увагу вихованців на те, що і чому, добре чи погано. Правильним тоном спілкування з дитиною, безумовно, буде спокійний, довірчий, поважний. Важливо донести до свідомості дітей, що про-

поновані їм норми поведінки ґрунтуються на моральних цінностях українського народу: гуманності, милосерді, доброзичливості, працелюбності, правдивості та чеснотах, повазі до людей. Отже, діти мають змалечку прилучатися до традицій народного етикету: привітатися, допомогти, відвідати хворого тощо. У дошкільному віці дитина пізнає ази правильної мовної поведінки, а разом з ними у дошкільника йде найважливіший процес розвитку мови.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богиніч О. Л., Поніманська Т. І. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
2. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. Київ : Вища школа, 2002. 407 с.
3. Кононко О.Л. Духовність, душевність, моральність.../ О.Л.Кононко // Дошкільне виховання. 2004. № 4. С. 4–5.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: [навч. посіб.]. Київ : «Академвидав», 2006. 456 с.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / О. І. Біла, Л. М. Возна, О. Л. Максименко. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 264 с.

This paper presents the current problem of education speech etiquette in pre-school children, revealed the content and structure of etiquette. The conditions and problems manifestations speech etiquette.

Key words: *etiquette, language etiquette, etiquette speech, speech communication, speech etiquette rules.*

УДК 373.2.015.31: 159.946.3

Шпильова А. В.,
*студентка Зкурсу
педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*
Науковий керівник: **Ватаманюк Г. П.,** *кандидат педагогічних наук,
старший викладач*

**СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВІ КОМПОНЕНТИ ВИРАЗНОСТІ
МОВЛЕННЯ ТА ЇХ ЗАСВОЄННЯ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ**

У статті розкрито сутність поняття «виразність мовлення» з погляду лінгвістики, психології, лінгводидактики, окреслено його структурно-змістові компоненти.

Ключові слова: *виразність мовлення, вербальні і невербальні засоби виразності, заклад дошкільної освіти, дошкільники.*

Повноцінне оволодіння рідною мовою в дошкільному віці – необхідна умова вирішення завдань розумового, естетичного і духовно-етичного виховання, засвоєння культури свого народу, національних і загальнолюдських цінностей в максимально чутливий період розвитку. Кінцевою метою опанування рідної мови в дошкільному віці є засвоєння її літературних норм, культури мовлення та спілкування, важливим показником якої є виразність мовлення як засіб самовираження особистості в комунікативному процесі. Тому формування розмовної, живої мови, насиченої емоційним змістом, є актуальною проблемою сучасного дошкільця.

У науковому світі існують різні погляди на виразність мовлення. Лінгвісти (О. Ахманова, Н. Бабиц, Б. Головін та ін.) розглядають його як окремий аспект культури мовлення; психологи (Г. Андрєєва, А. Бодальов, С. Кулачківська, М. Лісіна, С. Рубінштейн, П. Якобсон та ін.) – як засоби спілкування та засоби зовнішнього прояву емоцій; лінгводидакти (О. Амацьєва, А. Богуш, Н. Карпинська, О. Соцька, Н. Шиліна) – як якість комунікативного мовлення й мовленнєвого етикету, необхідний компонент мовленнєвого розвитку дошкільника, навчання виразності читання, підготовки до школи.

Мета статті полягає у розкритті сутності поняття «виразність мовлення», визначенні його структурно-змістових компонентів.

Виразність мовлення вченими розглядається у контексті загальної культури людської особистості, де культура є сукупністю матеріальних і духовних цінностей, створених людством упродовж його історії. Мовленнєва культура тісно пов'язана з оволодінням засобами мовлення в будь-якій мовленнєвій ситуації, умінням користуватися ними, правильно й виразно висловлювати свої думки. Поняття «виразний» у мовознавстві розглядають у трьох функціональних аспектах: естетичному, емоційно-експресивному та комунікативному. З погляду естетики, термін «виразний» визначається як «яскравий за своїми властивостями, зовнішнім виглядом». Емоційний аспект поняття характеризується як «передача зовнішніми ознаками внутрішніх якостей, почуттів, переживань, вимовний, промовистий». Комунікативний аспект характеризується доречним використанням у спілкуванні невербальних засобів, що забезпечує ефективність комунікації. [4, с.102]. У лінгвістиці виразність мовлення визначається терміном «експресивний»

(від лат. *Ekspressio* – виразний, здатний віддзеркалити емоційний стан), наділений експресією [4, с. 576]. На думку вчених О. Аматьєвої, О. Ахманової А. Богуш, поняття «виразність мовлення» поєднує в собі два окремі, але взаємозалежні аспекти, що становлять діалектичну єдність: емоційну насиченість (експресивність) та образність (зображувальність). Експресивність науковці розглядають як «виразно образотворчі якості мовлення, що відрізняють його від звичайного мовлення і надають йому образної та емоційної забарвленості, а образність як «виразно-образотворчі якості мовлення, що надаються експресії лексичними, словотворчими й граматичними засобами (експресивною лексикою, особливими афіксами, тропами, фігурами)» [1, с. 441]. На думку О. Соцької сутність емоційно-виразного мовлення полягає у включенні в процес говоріння емоційно-експресивної лексики, що визначається її функціонуванням, і виражається в емоційній насиченості, забарвленості мовлення [3, с. 123].

Структурно-змістовими компонентами виразності мовлення є засоби виразності. Їх поділяють на дві групи: мовні (лексичні, синтаксичні, морфологічні, інтонаційні) та немовні (поза лінгвістичні – міміка, пантоміміка, що включає жести, позу, ходу). Лексичні засоби виразності пов'язані з образністю, використанням у мовленні образних виразів, слів у переносному значенні, гіпербол тощо. Синтаксичні засоби (сполучення слів у реченні) допомагають правильно будувати прості і поширені речення. За допомогою морфологічних засобів (частин слова) утворюються нові слова, завдяки яким можна найточніше висловити свою думку. Інтонація як «ритмічно-мелодична сторона мовлення, що служить у реченні засобом вираження синтаксичних значень і емоційно-експресивного забарвлення» є основним засобом виразності у звучному мовленні, [1, с. 443]. Особливість інтонації, зазначає З. Семенова, полягає в тому, що вона забезпечуючи інтонаційну виразність, розкриває наміри того, хто говорить. «Психологічний сенс» і «підтекст» – головний провідник інтонаційної виразності [2, с. 7].

Структурними елементами інтонації є: тембр – «додаткове забарвлення звучання, що надає мовленню різних емоційно-експресивних відтінків, мелодика – «зміна висоти голосу під час мовлення, що надає йому певного тонового забарвлення» [4, с. 19]. Високий тон характеризує радісну, схвильовану, урочисту мову. Низький – передає тривожний зміст. Середній тон сприймається як емоційно й експресивно нейтральний. Наголос – це «виділення голосом слова в реченні чи у в словосполученні для підкреслення його логічного значення». Розрізняють словесні, логічні й емоційні наголоси. Логічний наголос привертає увагу до певного слова, а емоційний – робить його емоційно насиченим [1, с. 443]. Темп – «швидкість

мовлення, відносно прискорення або уповільнення окремих його відрізків (звуків, складів, слів, речень), що залежить від стилю вимови, змісту промови й висловлень, емоційного стану» [1, с. 444]. Швидкий темп створює враження динамічності, повільний – урочистості. Не звуковим інтонаційним засобом є паузи – дійсна та уявна. Дійсна пауза – це зупинка, перерва в звучанні. Уявна пауза характеризується відсутністю перерви в звучанні, але наявністю зміни тонального контуру. Усі вищезгадані вербальні засоби звучної мови дитина засвоює вже в дошкільному віці. Емоційно сприймаючи яскраві літературні та ігрові образи, діти відтворюють їх у створенні словесного образу, який передають у мовленні.

До невербальних засобів належать виразні модуляції голосу (зміна висоти голосу, пов'язана з інтонацією), міміка, пантоміміка, фонаційні засоби – висловлення, що містять повідомлення про фізичний та емоційний стан людини й виявляються в елементах просодичного (гучність, тон, темп, тембр та екстралінгвістичного (паузація, ридання, покашлювання, зітхання) характеру. Міміка (з грец. *mimikos*) – рух м'язів обличчя, як вираження внутрішніх психічних станів. За допомогою міміки можна передати емоції, підкреслити думку (спохмурніти, посміхнутися), нахилом голови виразити невпевненість, коливання, пошуки нового слова [4, с. 197]. Жести – виразні рухи рук, пальців, що допомагають передати емоції, психічні стани, бажання.

Отже, виразність мовлення – це комплекс знаків мови, що позначають внутрішній стан, переживання, характер мовця й відображають емоції, відчуття та особливості його особистого сприйняття. Структурно-змістовими компонентами виразності мовлення є мовні і немовні засоби виразності, використання яких у мовленні дошкільників в умовах дитячого садка та поза ним є свідченням сформованості виразності мовлення у дошкільників. Розуміння педагогом сутності означених понять лежить в основі навчання дошкільників виразності мовлення.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник. Київ, 2007. 542 с.
2. Семенова З. Е. Выразительные средства звучащей речи. Чебоксары, 1971. 55 с.
3. Соцкая Е. П. Эмоционально-выразительные средства речи // Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2005. № 9-10. С. 122–126.
4. Українська мова. Енциклопедія. Ред. Русанівський В. М.,

Тараненко О. О. Київ, 2000. 752 с.

The article reveals the essence of the concept of "expressiveness of speech" in terms of linguistics, psychology, linguodidactics, outlining its structural and content components.

Key words: *expressiveness of speech, verbal and nonverbal means of expressiveness, institution of pre-school education, preschoolers.*

УДК 373.5.016:796.012.2

Башинська С.В.,
студентка 3 курсу
факультету фізичного виховання
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Юрчишин Ю. В.,** кандидат наук з фізичного
виховання та спорту, доцент

МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ОЗДОРОВЧОЮ РУХОВОЮ АКТИВНІСТЮ

Стаття присвячена огляду методів регулювання психоемоційного стану під час занять оздоровчою руховою активністю. Основну увагу приділено особливостям застосування різних видів вправ, зокрема саморегуляції і аутогенне тренування, та визначенню найоптимальнішого виду регуляції.

Ключові слова: психоемоційний стан, методи регулювання, саморегуляція, аутогенне тренування.

Оздоровча рухова активність в значній мірі допомагає людині дотримуватися здорового способу життя, а також, подекуди, зменшує вплив звичок, які шкодять організму, підвищує стійкість від стресу та запобігає появі протисуспільної поведінки. Руховою активністю називається генеруючий та стимулюючий чинник під час занять здоровим способом життя, що містить велике значення для поліпшення фізичних розвитку і підготовки, уникнення надлишкової маси, зменшує ризик проявлення серцево-судинних та деяких інших хвороб.

У основі фізичної культури, як і у кожному виді культури, є дві форми вираження: духовна і матеріальна. Під духовною формою розуміється зростання розумових здібностей, зміна психоемоційного стану, збільшення науково-теоретичних знань з даної галузі, гуманітарних і природничих наук та доцільне використання в побуті.

Життєдіяльність людини завжди призводить до витрат енергії, які вказують важкість праці. Протиставляючи фізичній, під час розумової діяльності витрачається менше енергії, але це не говорить, що вона легша.

Наукові роботи Даценко М.І. показали, що у будні дні об'єм та зміст рухової активності не змінюється. Визначено залежність між об'ємом (або змістом) рухової активності та рівнем розвитку станової

сили [1, с. 49]. Проблему залежності об'єму та змісту рухової активності від витрат енергії та віку досліджено у вітчизняному навчальному посібнику Т. Круцевич та Г. Безверхньої [2, с. 234].

Новизною даної проблеми свідчить Національна стратегія «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація», яка визначає умови для оздоровчої рухової активності та здорового способу життя, розвитку здоров'я громадян як найвищої соціальної цінності в державі [3].

Метою даної публікації є розглянути методи регулювання психоемоційного стану під час занять оздоровчою руховою активністю та визначити найоптимальніші.

Розглянемо методи регуляції психоемоційних станів:

Саморегуляція - це уміння самому активно міняти процеси, які виникають у організмі та контролювати ними. У спорті воно є вирішальним фактором для отримання високих результатів. Використовуючи саморегуляцію можна, залежно від ситуації, підсилити або пригальмувати психічні процеси, а також покращити якість підготовки та результативність діяльності, що виконується. Використовуючи різні форми саморегуляції, можна змінювати пізнавальні та мотиваційні процеси; покращувати ефективність мотивів і установок. Це достатньо важливо під час розвивання мужності на етапі тренування, коли не варто сподіватися на моментальне отримання результатів, в ситуаціях, які суб'єктивно є ризикованими або небезпечними, під час організації працездатності впродовж фіналу або фінішного ривка.

Психічний вплив з використанням саморегуляції допомагає побудові найкращих внутрішніх умов, під час яких виконання рухової діяльності сповільнюється.

Прийоми регуляції. *Свідоме затримання проявів або змін виразних рухів.* Набувши навичок до контролювання тону м'язів, що відповідають за міміку лица, та інших виразних рухів, людина отримує вміння самовладання, утихомирення, виклику або зміну певної емоції.

Спеціальні рухові вправи можуть різнитися такими критеріями, як швидкість, амплітуда, послідовність, напрям рухів, м'язове напруження і т. п. Плавні рухи з великою амплітудою заспокоюють, а різкі, енергійні, швидкі, навпаки, збуджують і бадьорять.

Вправи на заспокоєння і наступне навантаження різних груп скелетних м'язів. Вони є важливою частиною аутогенного тренування, оскільки збуджують зміни у функціональному стані м'язової та нервової систем.

Індивідуальна розминка. Від характеру розминки залежить фізіологічний стан організму перед початком оздоровчої рухової активності та психологічна готовність робити фізичне завдання найкраще.

Спеціальні види масажу і самомасажу. Заспокоїти центральну нервову систему можна спокійним масажем, самомасажем (повільне погладжування, легке розминання, спокійне поштовхування); під час пригніченого стану використовується активний масаж, енергійний самомасаж: швидкі погладжування, розтирання, енергійне і глибоке розминання.

Дихальні вправи. Використовуються при різних ритмах з різним співвідношенням тривалості вдиху, видиху і паузи між ними, залежно від призначення. Для підбадьорення, наприклад, використовується "повне дихання" з сильним видихом. Вправи з повільним, поступовим вдихом і видихом заспокоюють.

Аутогенне тренування. Основою аутотренінгу є вправи в незалежному, вольовому міцному і глибокому розслабленні м'язів. При його побудові використовується послідовне самонавіювання відчуття важкості і тепла в місці сонячного сплетіння, відчуття тепла в місці серця, відчуття приємного дотику прохолоди до лоба.

Аутогенне тренування по Шульцу (1964) містить шість тренувальних ступенів, які направлені на одну з областей або систему органів тіла: м'язи, кровоносні судини, серце, легені, органи травлення, голову [4].

Психом'язове тренування - це метод психічного самонавіювання, під час якого м'язова діяльність направлена здебільшого на "тренуванні уявлень". Основою методу є формули, направлені на створення стану пригальмованої активності різних систем організму. На фоні цього стану неодноразово виконуються вправи для розслаблення окремих м'язових груп. Під час вибору вправ або розробленні програми для тренування слід враховувати, які м'язові групи мають найбільше і, частіше, одностороннє навантаження.

Отже, кожен із вищенаведених методів регуляції можна поглибити і розширити. Тому, насамперед, потрібно вибрати ті методи, які краще відносяться до вашого характеру і темпераменту, показуються найбільш комфортним для системного застосування в умовах оздоровчої рухової активності. Критерієм вибору завжди мають бути індивідуальні особливості організму. Також, потрібно не забувати, що методи регуляції як можуть допомогти позбутися нервової напруги, розслабитися, відновити працездатність, так і

можуть допомагати мобілізації, входженні в психічний стан, який більше підходить для змагальних умов.

Список використаних джерел:

1. Даценко М. І. Аналіз розвитку станової сили у студентів з різними рівнями рухової активності // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2011. № 1. С. 48–50.

2. Круцевич Т. Ю., Безверхня Г. В. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення. К.: Олімпійська література, 2010. 248 с.

3. Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року "Рухова активність - здоровий спосіб життя - здорова нація" [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/42/2016/print1456839619288752#n14>. – Загол. З екрану. – Мова укр.

4. Шульц И.Г. Аутогенная тренировка: пер. с нем. М.: Медицина, 1985. 32 с.

This article is devoted to the review of the methods of regulation of the psycho-emotional state during the exercises with improving motor activity. The main attention paid to the peculiarities of the use of various types of exercises, including self-regulation and autogenous training, as well as the definition of the most optimal type of regulation.

Key words: *psycho-emotional state, methods of regulation, self-regulation, autogenous training.*

УДК 796.093.1:796.89(477)»2017»378.4-057.87(477.43-21)

Воронєцький В.В.,

студент 4 курсу

факультету фізичної культури

*Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

*Науковий керівник: Воронєцький В. В., викладач
кафедри фізичного виховання*

**АНАЛІЗ ВИСТУПУ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ГРУПИ СПОРТИВНО-ПЕДАГОГІЧНОГО
УДОСКОНАЛЕННЯ З ПАУЕРЛІФТИНГУ НА
ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ЗМАГАННЯХ У 2017 РОЦІ**

У статті проаналізовано виступ студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, що займаються пауерліфтингом, в групі спортивно-педагогічного удосконалення на факультеті фізичної культури у Всеукраїнських змаганнях у 2017 році.

Ключові слова: пауерліфтинг, змагання, медаль.

Постановка проблеми: Сьогодні беззаперечними показниками престижу та авторитету вищого навчального закладу є досягнення студентів у спортивних змаганнях Всеукраїнського та міжнародного рівнів. Водночас студентський спортивний рух є потужним чинником освіти та виховання, формування характеру і світогляду молодої людини, зміцнення її здоров'я, набуття професійно важливих і життєво необхідних якостей.

Приємним є те, що спортсмени Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка щороку демонструють високі результати на спортивних змаганнях Всеукраїнського рівня і примножують кількість здобутих нагород. Не став винятком і 2017 рік. Студенти-спортсмени нашого університету взяли участь у багатьох спортивних форумах всеукраїнського рівня. Не залишилися осторонь від поповнення медалевої скарбнички закладу і студенти факультету фізичної культури, що займаються пауерліфтингом.

Мета дослідження полягає у підведенні підсумків участі у Всеукраїнських змаганнях студентів факультету фізичної культури, що займаються пауерліфтингом у групі спортивно-педагогічного удосконалення.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення документальних джерел, статистичних матеріалів, протоколів змагань.

Обговорення результатів дослідження. Студенти-спортсмени, що займаються пауерліфтингом, одні з перших розпочали змагання на Всеукраїнських змаганнях.

З 21 по 24 січня у прикарпатському місті Коломия проходив чемпіонат України з пауерліфтингу серед юніорок та юніорів. На змаганнях наш університет представляли двоє спортсменок: майстер спорту України міжнародного класу Тетяна Шлопко та спортсменка I розряду Кристина Кухар. Звання чемпіонки України у ваговій категорії до 52 кг. здобула спортсменка Тетяна Шлопко, результат якої показаний за сумою трьох вправ дорівнює 407,5 кг.. У присіданнях Тетяна впоралась зі штангою 167,5 кг., у жимі – 90 кг. та у тязі підняла штангу, вага якої становила 150 кг.. Кристина Кухар на цих змаганнях здобула срібну нагороду. Її результат у сумі трьох

вправ дорівнює 340 кг., відповідно у присіданнях підняла 150 кг., у жимі 77,5 кг., а в тязі 112,5 кг.. За результатами змагань спортсменка виконала норматив на кандидата у майстри спорту України.

Зимовий блок змагань з пауерліфтингу продовжився в Коломиї, на черзі з 24 по 27 січня пройшов чемпіонат України з класичного жиму серед усіх вікових груп. Серед жінок вагової категорії до 72 кг. срібною призеркою змагань стала кандидат у майстри спорту України Єва Мак. Здобути срібну медаль Єві допоміг жим штанги 77,5 кг., з яким вона успішно впоралась. На цих змаганнях дебютував ще один студент Кам'янець-Подільського національного університету у ваговій категорії до 93 кг. з результатом у жимі лежачи 140 кг. IX місце посів Станіслав Тіху.

З 24 по 28 лютого все в тому ж місті Коломия проходив чемпіонат України з пауерліфтингу серед жінок та чоловіків. І знову чемпіонкою змагань стала у ваговій категорії до 52 кг. майстер спорту України міжнародного класу Тетяна Шлопко. Цього разу переможна сума триборства становила 432,5 кг., що є новим рекордом України серед юніорок даної вагової категорії. За окремими вправами Тетяна також встановила нові рекорди України серед юніорок: присідання – 170 кг., жим – 102,5 кг. та у тязі – 160 кг.. Закривав зимовий блок змагань у Коломиї чемпіонат України з екіпірувального жиму лежачи в усіх вікових групах, який проходив з 01 по 04 березня.

Дві золоті медалі здобули на цих змаганнях наші студенти-спортсмени. Серед юніорок вагової категорії до 52 кг. чемпіонкою стала Тетяна Шлопко, яка вижала штангу вагою 105,5 кг. і встановила новий рекорд України даної вагової категорії. Результат у жимі 80 кг. забезпечив золоту нагороду Кухар Кристині, яка змагалась у ваговій категорії до 72 кг. серед юніорок.

Для студентів, які займаються у групі спортивно-педагогічного удосконалення з пауерліфтингу, 2017 рік закінчився чемпіонатом України серед учнів ДЮСШ, що проходив з 22 по 26 листопада. Срібним призером даних змагань у ваговій категорії до 74 кг. став кандидат у майстри спорту України Богдан Шевчук. За сумою трьох вправ Богдан зібрав 540 кг., відповідно у присіданнях – 200 кг., в жимі лежачи – 120 кг та у тязі – 220 кг..

Висновки: при великій конкуренції на Всеукраїнських змаганнях з пауерліфтингу вдало виступили та здобули медалі різного гатунку спортсмени-студенти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вдалі виступи наших студентів пов'язані з систематичним відвідуванням групи спортивного-

педагогічного удосконалення та виконанням тренувальних планів, що і на майбутнє дає підстави сподіватись на гарні результати.

Список використаних джерел:

1. Режим доступу: <http://www.powerlifting-upf.org.ua>
2. Стеценко А.І. Пауерліфтинг. Теорія і методика викладання: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.]. Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 460 с.

The article analyzes the performance of students of the Kamianets - Podilskyi Ivan Ohienko National University, who are engaged in powerlifting, in the group of sports - pedagogical improvement at the Department of Physical training at the All-Ukrainian competitions in 2017.

Keywords: *powerlifting, competition, a medal.*

УДК 016:796(043.3)

Горгулько А.О.,

магістрантка

факультету фізичної культури

Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Боднар А.О., кандидат педагогічних наук,

старший викладач

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ТА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ СХІДНИХ ЄДИНОБОРСТВ

У статті представлено особливості формування мотивації школярів до здорового способу життя засобами східних єдиноборств, зокрема тхеквондо. Розкрито оздоровчі, мотиваційні та виховні аспекти східних єдиноборств у вдосконаленні особистості учнів. Доведено ефективність впровадження методики східних оздоровчих систем у навчальний процес загальноосвітніх шкіл.

Ключові слова: *мотивація, самовдосконалення, східні єдиноборства, тхеквондо.*

Постановка проблеми. У сучасній системі освіти пріоритет у формуванні та зміцненні здоров'я, набутті знань і навичок здорового способу життя належить фізичній культурі. Цей інтегрований

предмет синтезує в собі наукові знання про здоров'я людини і дає змогу практично впливати на рівень її здоров'я.

Накопичений досвід народів і культур засвідчує перевагу комплексного підходу до використання засобів фізичної культури.

Формування індивідуального стилю здорового способу життя вимагає використання різних засобів в тому числі і пов'язаних зі східними единоборствами. Адже робіт, які стосувалися б використання елементів східних единоборств у процесі навчання на уроках фізичної культури, як ефективного засобу формування мотивації до здорового способу життя та самовдосконалення, розвитку рухових здібностей учнів, у науково-методичній літературі ми не виявили. Існуючі дослідження Р. Шепард [1], С. Вачев [2] та ін. стосуються лише професійної підготовки спортсменів з різних видів единоборств; роботи А. Новікова [3], С. Лейкин [4] – акцентують увагу на науково-методичних проблемах спортивних единоборств.

У ряді інших досліджень подається або опис народних систем самозахисту М. Аркас, В. Пилат, або використання таких систем у роботі з дошкільнятами [5; 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що заняття східними единоборствами впливають на всебічний, гармонійний розвиток людини [7; 8; 9; 10;]. Ефективність інтегрованого впливу обумовлена специфікою занять. Наприклад: гімнастика у-шу, як вважає І. Красулін, відповідає законам природи, а отже, і законам розвитку самої особистості; карате, за визначенням А. Нестерова – це мистецтво виховання духу, але неодмінно через удосконалення тіла; тхеквондо, за визначенням його засновника Чой Хонг Хі, це науково обґрунтований спосіб використання власного тіла в цілях самозахисту, який внаслідок інтенсивних тренувань значно розширює спектр індивідуальних можливостей людини.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні ефективності використання східних единоборств як засобу формування мотивації до здорового способу життя та самовдосконалення особистості учнів.

Виходячи з мети, поставлені наступні **завдання дослідження**:

1. Розкрити оздоровчий ефект основних видів східних единоборств.
2. Визначити ефективність використання засобів тхеквондо у формуванні здорового способу життя учнів.
3. Довести доцільність використання засобів східних единоборств у навчальному процесі загальноосвітніх шкіл.

Виклад основного матеріалу дослідження. Східні оздоровчі системи (йога, цигун, тайджицюань, східні единоборства) особливу

увагу звертають на комплексність тріади: рух, дихання і свідомість. Особливість їх полягає в тому, що людина, яка прагне фізичної досконалості, повинна мати високі моральні якості (чесність, доброту, любов до людей, повагу до вчителя, благородство) [4; 8].

Оздоровчий аспект був присутній у бойових мистецтвах завжди. У 50-х роках у Кореї на основі корейських національних системи тхеккен, чабі і чхарек генералом Чой Хонг Хі було створено сучасне мистецтво самозахисту тхеквондо, що широко поширилося по всьому світі.

За визначенням відомого східознавця Рим Сеунг Міна, тхеквондо – не просто шлях до досягнення сили і спритності, загартування тіла і духу, а спосіб життя, що вміщує в собі як фізичну, так і духовну сторони.

Основна відмінність і перевага тхеквондо перед європейськими видами гімнастики в комплексному впливі на організм. Заняття розвивають вольові якості, силу, спритність, гнучкість, координацію рухів, мають велике оздоровчо-профілактичне значення, роблять позитивний психофізичний вплив і, що особливо є значущим, – вони доступні людям з різним рівнем фізичної підготовки. За твердженням фахівців, заняття тхеквондо дозволяють домогтися значних успіхів у навчанні, розвивають такі необхідні якості, як мужність, волю, завзяття, закладають міцний фундамент для морального виховання. Корейські науковці довели, що заняття тхеквондо сприяють підвищенню продуктивності праці на конвеєрних лініях [11; 12].

Динамічні вправи тхеквондо позитивно впливають на дієздатність і рухливість суглобів, розвивають зв'язковий апарат, збільшують м'язову силу, допомагають підвищувати витривалість організму. Регулярні тренування поступово прищеплюють звичку правильно дихати: плавний темп, велика амплітуда рухів – усе це висуває до дихальної системи особливі вимоги. Дотримання їх сприяє збільшенню легень. Крім того, глибоке діафрагмальне дихання забезпечує масаж внутрішніх органів і поліпшує кровообіг в органах малого тазу.

Тхеквондо, як різновид бойових мистецтв та як засіб розвитку фізичних і вольових якостей, має ряд переваг перед європейськими видами єдиноборств. По-перше, складно координовані рухи змушують зосереджуватися на їхньому виконанні: ледве відвернувся – збився. І навіть якщо добре вивчив комплекс, доводиться зберігати пильність через вкраплені в нього повороти, за кожним з них випливає своє продовження, потрібно не переплутати послідовність вправ (рухів). Тому тхеквондо ще називають релаксаційною гімнастикою, медитацією або динамічною релаксацією. Релаксація

означає розслаблення, напруга – витрата енергії, медитація – робота зі свідомістю. Однак м'якість рухів має на увазі не безвладну розслабленість тіла, а його розкутість, свідомість же повинна зберігати пильність, а отже, і волю. По-друге, сповільненість рухів також дає відпочинок мозку. По-третє, рухи з рівномірною швидкістю вирівнюють потенціали в корі головного мозку, охороняючи його від місцевих перевантажень. По-четверте, рухи продумані так, що за традиційними уявленнями – „енергетичні канали”, по яких циркулює енергія ці, стають проточними, „пробки” і „греблі”, що часто утворюються в основному в суглобах, пробиваються, що дає гарантію гарного здоров'я і довголіття. По-п'яте, заняття з тхеквондо тренує всі суглоби і зв'язки, тому тхеквондо ще називають суглобною гімнастикою [13].

Специфічні особливості східних бойових мистецтв, як засобу розвитку вольових якостей, саме і полягають у тому, що вони активізують внутрішню мотивацію, а це, у свою чергу, спричиняє до самовдосконалення, самовиховання. Виникаючи в результаті виховних впливів на особистість, самовиховання виступає одним із найсуттєвіших факторів її розвитку. На думку П.Ф. Каптерева, людина сама себе виховує. А мистецтво розумового і морального виховання полягає у збудженні серця і розуму вихованців, а не простому повідомленні інформації та порад. Те, що зазвичай називається вихованням і освітою, при глибшому погляді на справу виявляється переважно самовихованням і самоосвітою, а часто і прямою боротьбою самовиховуючого організму з виховними впливами на нього інших людей і речей [13].

У зв'язку з цим, іншим повинно бути і співвідношення між самовихованням і вихованням. Головна роль має належати самовихованню, а допоміжна – вихованню. Вся навчально-виховна робота у школі повинна бути організована так, щоб сприяти пробудженню у дітей потреби в самовдосконаленні. Тільки за таких умов можливий ефективний всебічний розвиток дитини.

Заняття східними одноборствами позитивно впливають і на формування ідеалів, що є важливим фактором розвитку. Варто зазначити, що в поглядах на ідеал здорової людини в Європі та на Сході здавна були певні розбіжності. В Європі здоровою вважали людину високого зросту, з атлетичним торсом, могутньою шиєю, що вражає рельєфом м'язів. З глибини століть відбиті в пам'ятниках архітектури, на художніх полотнах юнаки і зрілі чоловіки, боги і прості смертні, які захоплюють нас міццю і красою розвинутого, тренуваного тіла.

Дещо інший погляд на фізичну досконалість у країнах Сходу. У древній східній скульптурі, на чудових картинах японського

художника Хокусая замість атлетів з богатирською статурою зображені люди середнього зросту, але в них атласна шкіра, блискуче волосся, посмішка і спокійний, сяючий погляд. Богатирю Сходу властива гнучкість, рухливість суглобів, пластика рухів, знання дихальної гімнастики, що підсилює фізичну і розумову діяльність, здатність керувати волею, чудові фізичні здібності, нітрохи не менші, ніж у героїв європейських міфів і легенд. Усі подвиги під силу герою, що опанував гармонію тіла і духу [13].

Висновки. Питанню очевидної ефективності впровадження методик східних оздоровчих систем у навчальний процес загальноосвітніх шкіл приділено недостатньо уваги зі сторони науковців з урахуванням їх важливості. Тому актуальним залишається питання введення розділу „Тхеквондо” в навчальну програму з фізичної культури для учнів ЗНЗ.

Встановлено, що тхеквондо є найперспективнішим серед східних єдиноборств для впровадження в навчальний процес загальноосвітньої школи, так як являє собою штучно створену, науково-обґрунтовану, синтетичну систему фізичного й морального вдосконалення особистості, що увібрала в себе найкращі здобутки інших східних систем. Його використання не потребує витрат на додаткове спортивне обладнання, дозволяє індивідуалізувати рівень навантаження для кожного конкретного учня й забезпечує щоденні самостійні тренування. Крім того, заняття тхеквондо спонукають до ведення здорового способу життя й відмови від негативних звичок.

Виникаючи в результаті виховних впливів на особистість на уроках тхеквондо, самовиховання виступає одним із найсуттєвіших факторів, який стимулює прагнення учня до самостійних занять фізичною культурою в позаурочний час, що є необхідною умовою ефективного всебічного їх розвитку.

Список використаних джерел:

1. Shephard R.J. The impact of exercise on the immune system : NK cells, interleukins 1 and 2 and related responses / Shephard R.J., Rhind S., Shek P.N. In J.O. Holloszy (Ed.). Exercise and Sports Sciences Reviews, 995. № 23. P. 214–241.

2. Вачев С. М. Динамічні показники поодиноких ударів ліктями й колінами у тайбоксерів масових розрядів. Спортивний вісник Придніпров'я, 2004. № 7. С. 39-41.

3. Новіков А. А. Науково-методичні проблеми спортивного єдиноборства Теорія і практика фізичної культури. 1999. № 9. С. 50–56.

4. Лейкин С. Ф. Педагогические функции ушу в системе спортивно-боевых единоборств России: автореф. дис. ... канд. пед.

наук: 13.00.04: Петерб. гос. акад. физ.культуры им. П. Ф. Лесгафта. СПб., 1998. 24 с.

5. Коцюба М. Впровадження ідей козацької педагогіки в практику роботи ДНЗ Дитячий садок. Шкільний світ, 2009. № 2. С. 27–33.

6. Романенко В. А. Диагностика двигательных способностей: учеб. пособ. Донецк : Изд-во ДонНУ, 2005. 290 с.

7. Абаев Н. В., Гарри И.Е. Методические пособия по системам психофизической тренировки цигун и ушу. Иркутск : Восточно-Сибирская правда, 1991. 160 с.

8. Арзютов Г. Н. Многолетняя подготовка в спортивных единоборствах. К. : НГГУ имени М.П. Драгоманова, 1999. 410 с.

9. Боевые искусства : [пер. с англ. Ц. Борковски., М. Манзо.]. М. : ООО „Издательство АСТ” : ООО „Издательство Астрель”, 2004. 331 с.

10. Бос В. Таэквон-до: Базовые приемы и техника боя; [пер. с итал. В. Бос, С. Фаберо, П. Джаннерини]. М. : ООО „Издательство АСТ” : ООО „Издательство Астрель”, 2004. 159 с.

11. Ровний А. С. Сенсорні механізми управління точнісними рухами людини. Харків : ХаДІФК, 2001. 220 с.

12. Чой Хонг Хи. Энциклопедия таеквон-до. М. : ТДК, 1993. 763 с.

13. Рим Сеунг Мин. Підручник таеквон-до для українців: навч. Видання. К. : Фенікс, 2003. 186 с.

In the article the features of forming of motivation of schoolchildren are presented to the healthy way of life of east single combats facilities, in particular taekwondo. The health, motivational and educator aspects of east single combats are exposed in perfection of personality of students. Efficiency of introduction of methodology of the east health systems is well-proven in the educational process of general schools.

Keywords: *motivation, self-perfection, east single combats, taekwondo.*

УДК 796:613.2:796.015.31

Козюк К.О.,
студент 2 курсу
факультету фізичної культури
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Коваль О.Г.,** старший викладач

РАЦІОНАЛЬНЕ ХАРЧУВАННЯ В СИСТЕМІ СПОРТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ

В даній статті розглянуто основні принципи організації раціонального та збалансованого харчування спортсменів у різні періоди тренувань і змагань з урахуванням індивідуальних особливостей на рівні сучасних вимог науки про харчування людини.

Ключові слова: раціональне харчування, збалансоване харчування, тренувальний процес, змагальна діяльність, фізичні навантаження, білки, жири, вуглеводи, вітаміни, мінеральні речовини, енергетичний обмін.

Постановка проблеми. Серед медичних засобів відновлення і підвищення працездатності спортсменів раціональне харчування є одним із головних в системі їх спортивної підготовки. Раціональне харчування – це збалансоване харчування, яке базується на принципах кількісної та якісної повноцінності їжі, вклученні вітамінів, дієтичних добавок та продуктів підвищеної біологічної цінності з додержанням режиму харчування [3, с.279-285]. Раціонально організоване харчування сприяє зміцненню здоров'я, підвищує працездатність спортсмена, адаптаційні можливості його організму до напружених фізичних та психоемоційних навантажень, спортивні результати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Спеціалісти в галузі спортивного харчування [2, с. 3-11] звернули увагу на необхідність різних раціонів харчування для спортсменів різних спортивних спеціалізацій в період тренувального процесу, в період підготовки до змагань і при безпосередній участі в них.

Основною особливістю використання нутрієнтів, вітамінів та мінеральних речовин в харчуванні спортсменів в порівнянні з іншим населенням є їх велика кількість в харчовому раціоні для підвищення його енергетичної цінності і забезпечення пластичним матеріалом метаболічних процесів в періоди виконання фізичних навантажень і післянавантажувального відновлення.

Другою особливістю харчування спортсменів є різне співвідношення нутрієнтів, вітамінів та мінеральних речовин з врахуванням їх спортивної спеціалізації.

Збалансоване харчування визначає оптимальний рівень обміну речовин за рахунок надходження в організмі з їжею певної кількості білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мінеральних речовин. Для спортсменів запропонована така формула збалансованого харчування: на 1 г білку · кг⁻¹ · добу⁻¹ повинно приходиться 0,8-1,0 г жирів і 4-5 г вуглеводів [1, с. 519-535].

Метою даної статті є характеристика основних принципів організації раціонального та збалансованого харчування спортсменів, враховуючи сучасні вимоги науки.

Виклад основного матеріалу. Харчування – це комплекс процесів, який включає надходження, перетравлення, всмоктування і засвоєння організмом харчових поживних речовин (нутриєнтів), необхідних для поповнення пластичних та енергетичних потреб організму, утворення фізіологічно активних речовин. В організм з їжею надходять поживні речовини у вигляді макронутрієнтів (білків, жирів, вуглеводів), мікронутрієнтів (вітамінів, мінеральних солей, мікроелементів) і вода. Тому при складанні раціонів харчування необхідно враховувати енергетичну та біологічну цінність їжі.

Збалансоване харчування – це повноцінне харчування, яке характеризується оптимальною відповідністю кількості і співвідношень всіх компонентів їжі фізіологічним потребам організму, його потребам у вітамінах та мінеральних речовинах. В добовому раціоні повинні бути збалансовані продукти рослинного і тваринного походження.

Для нормального обміну білків необхідно надходження білків з високою біологічною цінністю, які містять необхідний набір амінокислот у певних співвідношеннях. Найвищу біологічну цінність мають білки, які входять в склад м'яса, яєць, риби, ікри, молока. Тому для спортсменів, які піддаються великим фізичним навантаженням, для забезпечення організму повноцінними амінокислотами в раціоні харчування білки їжі повинні бути на 60% представлені білками тваринного походження.

Роль жирів в енергетичному забезпеченні м'язової діяльності зростає при зростанні тривалості фізичних навантажень (наприклад, великої та помірної інтенсивності). При цьому жири стають основним енергетичним субстратом в результаті виснаження запасів глікогену і зниження вмісту глюкози в крові. Такі зміни в енергетичному обміні при м'язовій діяльності – прояв адаптації організму спортсмена в процесі тренувальних занять певної направленості, зокрема, при розвитку якості витривалості. Особливістю адаптаційних можливостей організму спортсменів високої кваліфікації, які спеціалізуються у видах з проявом витривалості, є підвищення під час напруженої спортивної діяльності ефективності використання жирів при збереженні запасів вуглеводів, що зумовлено адаптаційними змінами активності ферментів, що забезпечують окиснення жирів і транспорт кисню.

Недостатній прийом вуглеводів перед напруженим фізичним навантаженням може проявлятися у вигляді зниження працездат-

ності, швидкої втомлюваності, загальної слабкості. Щоденне поповнення депо вуглеводів організму повинно бути обов'язковим для діючих спортсменів. Вуглеводи, які надходять з їжею, в першу чергу поповнюють вміст глікогену в скелетних м'язах, забезпечуючи їх глюкозою під час фізичного навантаження, а також в період після-навантажувального відновлення. Тому щоденно між тренувальними заняттями необхідний рекомендований спортивним дієтологом прийом певної кількості вуглеводів для підтримання оптимальної кількості глікогену в м'язах, їх працездатності в тренувальному процесі або змаганнях.

Незамінним компонентом харчування, який надходить в організм людини тільки з їжею, є вітаміни. Вітаміни повинні бути обов'язковим компонентом харчування спортсменів, а їх добові норми – відповідати віку, статі, практиці спортивної підготовки.

Всі необхідні для життєдіяльності мінеральні речовини надходять з їжею та водою. Вони забезпечують нормальне протікання фізіологічних процесів: збудження нервової та м'язової тканин, підтримку гомеостазу осмотичного тиску внутрішнього середовища організму, участь в утворенні буферних систем, входять в склад органічних сполук тощо. При напруженій спортивній діяльності в процесі тривалих тренувальних та змагальних навантажень, особливо в умовах підвищеної температури оточуючого середовища, втрачається значна кількість мінеральних речовин з інтенсивним потовиділенням. Тому великі і тривалі фізичні навантаження, особливо у видах спорту, направлених на розвиток витривалості, можуть змінювати мінеральний баланс в організмі спортсмена, знижувати його функціональні можливості. Отже, втрати електролітів з водою (потом) повинні поповнюватись як під час тривалих навантажень, так і після них.

Висновки і перспективи. Високоінтенсивні тренування потребують значних витрат енергії, тому раціональне харчування спортсменів є одним із ключових факторів досягнення і підтримки високої працездатності, з одного боку, та ефективного протікання відновних процесів – з іншого. Загалом харчування має бути збалансованим. З урахуванням специфіки спорту, обсягу та інтенсивності тренувальних і змагальних навантажень харчовий раціон спортсмена повинен складатись на основі чітких науково обґрунтованих рекомендацій.

У наступних дослідженнях планується визначити вплив різних складових харчування на спортивні досягнення та процеси відновлення в організмі спортсменів.

Список використаних джерел:

1. Дидур М.Д. Основные принципы оптимизации процессов построгогрузочного восстановления и повышения физической работоспособности спортсменов. М.: ГЭОТАР-Медиа, 2012. 630 с.

2. Мохан Дж. Новые направления в спортивном питании. Спортивная медицина. 2011. №1.

3. Спортивная медицина: учебник для студентов высших учебных заведений физического воспитания и спорта / под ред. Л.Я.-Г.Шахлиной. Киев: Наукова думка, 2016. 452 с.

In this article the basic principles of organization of rational and balanced nutrition of athletes in different periods of training and competitions taking into account individual characteristics at the level of modern requirements of the human nutrition science are considered.

Keywords: *rational nutrition, balanced nutrition, training process, competitive activity, physical activity, proteins, fats, carbohydrates, vitamins, minerals, energy metabolism.*

УДК: 371.72:664-057.4

Панарін М.В.,
студент I курсу
факультету зерна і зернового бізнесу
Одеської національної академії харчових технологій
Науковий керівник: **Халайджі С. В.** кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'Я У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розглянуто ставлення майбутніх фахівців харчової промисловості до здоров'я; визначено реальне становище рівня соматичного (фізичного) здоров'я; встановлені мотиви занять фізичною культурою та спортом, як перспективних регуляторів їхньої соціальної та професійної активності.

Ключові слова: *фізичне здоров'я, мотиви, ціннісне ставлення до здоров'я, фізична культура.*

Постановка проблеми та її актуальність. Проблема формування, зміцнення та збереження здоров'я в широкому розумінні на особистому та суспільному рівнях у наш час набула загальнопланетарного значення й розглядається як така, що кардинально змінює подальший розвиток людини. Життя та здоров'я людини виступають най-

вищою цінністю й одним з головних показників цивілізованості суспільства.

Під час навчання у вищому навчальному закладі в студентів формується інша активна життєва позиція, ніж у шкільні роки, і вони по-іншому оцінюють свої можливості. Їхня свідомість досягає рівня, при якому виникає потяг до самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення, що в кінцевому рахунку призводить до розуміння здоров'я як цінності й виникнення почуття відповідальності за його стан. Разом з тим, система стійких переконань притаманна не всім студентам, деякі з них не можуть самостійно визначитися у виборі своєї позиції щодо здоров'я як життєвої цінності.

За останніми науковими даними, до 90 % студентів мають серйозні відхилення в стані здоров'я, 50 % і більше знаходяться на диспансерному обліку, кожний 5-й студент (на гуманітарних факультетах – кожний 3-й, а іноді навіть 2-й) віднесений до підготовчої та спеціальної медичної групи або звільнений за станом здоров'я від фізичних навантажень; рівень більше ніж

50 % молодих людей, які навчаються у вищих навчальних закладах нашої країни, не відповідає навіть середньому рівню державного стандарту фізичної підготовленості, що гарантує стабільне здоров'я. Таке становище пов'язується з тим, що для сучасної молоді підвищення рівня свого здоров'я не набуває першочергового значення. При цьому вона не має й необхідних знань, життєвого досвіду, що дозволили б їй зберегти свою особистість, засвоїти оптимальні норми життя, засновані на розумінні здоров'я як найбільшої цінності. Це обумовило вибір теми статті "Формування ціннісного ставлення до власного здоров'я у майбутніх фахівців харчової промисловості".

Формулювання цілей роботи. Метою статті є виявлення сукупності умов, які сприятимуть формуванню у майбутніх фахівців харчової промисловості ціннісного ставлення до здоров'я у процесі професійної підготовки.

Відповідно до мети визначені такі завдання:

виявлення реального становища рівня фізичного (соматичного) здоров'я студентів та їх ставлень до фізичної культури;

вивчення проблеми формування мотиваційних основ, щодо ціннісного ставлення до здоров'я майбутніх фахівців харчової промисловості.

Методи та організація досліджень. Дослідно-експериментальна робота

здійснювалася на базі Одеської національної академії харчових технологій. У дослідженні взяли участь 328 студентів I-х курсів, які за станом здоров'я віднесені до основної медичної групи.

Ставлення студентів до фізичної культури визначали за методом соціологічного опитування. Спеціально розроблені анкети включали перелік питань, спрямованих на ставлення до фізичної культури і спорту, раціонального харчування, відпочинку, режиму дня, виявлення шкідливих звичок та інші.

Визначення рівня фізичного (соматичного) здоров'я студентів здійснювалось на основі експрес – оцінки рівня фізичного (соматичного) здоров'я у чоловіків та жінок (по Г.Л.Апанасенко, Науменко, 1988 р.).

Результати дослідження. Аналіз анкетних даних першокурсників виявив, що 21,4 відсотки, тобто кожен п'ятий майбутній фахівець - харчовик має звичку до тютюнопаління. Переважаюча більшість опитаних цілком справедливо вважають, що паління є причиною виникнення ряду захворювань серцево-судинної системи (65%) і органів дихання (81%). Дуже великий відсоток студентів вживають алкогольні напої (72,5 % юнаків та 51,6 % дівчат).

Обробка результатів опитування показала, що регулярно займаються фізичною культурою та спортом лише 19,7 % (10,8 % дівчат, 27,2 % юнаків), а взагалі не займаються 79,8 % (87,2 % дівчат і 73,8 % юнаків).

За даними анкетування, лише 44,2 % студентів вказали, що займаються фізичною культурою і спортом з метою оздоровлення, з лікувальними цілями - 10,2 % студентів, лікувальною гімнастикою - 3,7 % опитаних.

Про недостатньо ефективну побудову занять з фізичного виховання свідчать відповіді студентів. Зокрема, їх не задовольняє спрямованість занять (29%), зміст занять (31%), недостатнє або надмірне навантаження (16%), відсутність музичного супроводу (11%) та інше.

В цілому можна зробити висновок, що навіть за сприятливих об'єктивних умов студенти не завжди приймають фізичну культуру як значущу складову своєї життєдіяльності, перекиваючи дефіцит вільного часу значною мірою за рахунок відмови від фізичної активності.

За експрес-шкалою Г.Л. Апанасенко 42,6 % студентів I курсу мають низький рівень здоров'я, 23,8 % студентів – нижче середнього, 28,9 % студентів – середній. Лише у 4,7 % студентів I курсу – рівень здоров'я вищий за середній. Високий рівень здоров'я у студентів не простежувався . 66,4% першокурсників, рівень здоров'я яких низький та нижче середнього вже мають хронічні захворювання, тому потребують особливої уваги.

Результати тестування та соціологічне опитування показали, що на першому курсі у студентів не сформована стійка установка до

здорового способу життя, недостатній набір знань, умінь і навичок, які б давали змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції зі зміцнення здоров'я. Студенти не вміють встановлювати зв'язки між знаннями з проблем здоров'я та власним способом життя, що не сприяє ефективному підвищенню рівня фізичного здоров'я.

Ціннісне ставлення майбутніх фахівців харчової промисловості до свого здоров'я – це складне особистісне новоутворення, що характеризується сформованістю знань і уявлень про здоров'я як цінність, позитивною активністю щодо ведення здорового способу життя, усвідомленістю ставлення до здоров'я, сформованістю вмінь та навичок зміцнення й збереження здоров'я.

Для визначення відношення студентів до здоров'я, як до життєвої цінності був запропонований анкетний опит.

Тільки 13,9 % студентів (з 328) вважали здоров'я найголовнішою цінністю в житті й ставили його на перше місце, 15,3 % студентів вважали себе здоровими та вели здоровий спосіб життя. Переважає низький рівень (70,8 %) знань про здоров'я та застосування основних оздоровчих систем у вільний час.

Виявилася диспропорція у визначенні впливу головних чинників на здоровий спосіб життя, лише 64,2 % студентів – харчовиків змогли правильно визначити ступінь впливу чинників.

Аналіз мотивів занять фізичною культурою і спортом дозволяє зробити висновок про те, що зв'язок між структурними компонентами мотиваційної основи носить складну неоднозначну залежність.

Суть цієї залежності може бути виражена в наступних характеристиках:

у багатьох студентів заняття фізичною культурою обумовлюють не тільки бути здоровим і фізично розвиненим, скільки бажання отримання заліку при мінімальних фізичних зусиллях;

у більшості студентів – майбутніх фахівців харчової промисловості низький рівень знань з специфічних вимог до функційних, рухових та психологічних можливостей, які висуваються до фахівців харчової промисловості в умовах виробництва;

студенти більшою мірою не розуміють ролі здоров'я, як щонайвищої цінності життя в долі кожної окремої людини. І як наслідок, часто ігнорують заходи, засоби, форми і способи фізичної культури, які виконують визначальну роль для підтримки і зміцнення здоров'я;

у студентів не сформована стійка установка до здорового способу життя, недостатній набір знань, умінь і навичок, які б давали змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції зі зміцнення здоров'я.

Висновки. Результати тестування та соціологічне опитування показали, що на першому курсі у студентів рівень фізичного здоров'я дуже низький. Перший рік навчання студентів супроводжується певними порушеннями в психологічній сфері, які пов'язані зі зломом попереднього стереотипу компенсаторно-приспосувальних механізмів організму, що призводить до суттєвого погіршення здоров'я, схильності до шкідливих звичок.

Результати дослідження і подальший їх аналіз дозволив дійти припущення, що основною причиною недозволеності проблеми формування ціннісного ставлення до здоров'я майбутніх фахівців харчової промисловості, є порушення причинно - слідчих відносин між мотивами занять фізичною культурою, рівнем здоров'я і системою валеологічних знань.

Вважаємо, що рішенням задач, пов'язаних з формуванням ціннісного відношення до здоров'я майбутніх фахівців харчової промисловості, можливі лише на основі застосування інтеграційних учбових дисциплін, використання засобів та форм предметів, які формують особистість спеціаліста та професійну компетентність. Лише у цьому випадку професійна підготовка буде охоплювати весь спектр потенційних можливостей направлених на формування цінностей здоров'я особистості.

Список використаних джерел:

1. Апанасенко, Г.Л. Эволюция биоэнергетики и здоровье человека. СПб: Петрополис, 1992. 123с.
2. Апанасенко Г.Л., Волгина Л.Н., Бушуев Ю.В. Экспрес – скринінг рівня соматичного здоров'я дітей та підлітків: метод. рекомендації. К., 2002. 12 с.
3. Вовк В.М. Пути совершенствования физического воспитания студентов. Луганск, 2000. 176 с.
4. Гусев С.С., Тульчинский Г.Л. Нормативно-ценностный подход к проблеме понимания // Понимание как логико-гносеологическая проблема. К., 1981. С.150 –170.
5. Залесский Г.Е. Психологические вопросы формирования убеждений. М. : МГУ, 1982. 120 с.
6. Іванова, Г.Є. Валеологічні основи фізкультурно – оздоровчої роботи серед студентів у ВНЗ: навч. посіб / Г.Є. Іванова. Луцьк, 1999. 77 с.
7. Игнатьев А.С., Теоретико-методологические аспекты физической культуры студентов. Воронеж: ВГПУ, 1999. 167 с.
8. Круковский, Г.И. Профессионально-прикладная физическая подготовка будущих специалистов // Управління якістю професійної освіти. Донецьк, 2001. С. 191-194.

The approach of the future specialists of food industry to their health has been considered in the article; the real condition of the physical health level has been ascertained; the causes of going in for sport and physical training as prospective regulators of their social and professional activities, have been determined.

Key words: *physical health, causes, value approach to one`s health, physical culture.*

УДК 373.5.016:796:001.895

Поліщук В.О.,
студентка 3 курсу
факультету фізичної культури
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: Юрчишин Ю.В., кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті представлено особливості використання інноваційних технологій на уроках фізичної культури та шляхи їх впровадження у навчально-виховний процес, розвиток стійкої мотивації до занять фізичною культурою та формування фізичної культури особистості.

Ключові слова: *технологія, інновація, мотивація, фізичне виховання.*

Постановка проблеми. В умовах модернізації освіти в Україні особливої значущості набуває цілісний розвиток особистості. Це завдання може реалізуватися лише через використання інноваційних технологій на уроках і позакласних заняттях, шляхом здійснення особистісно орієнтованого навчання, виховання та розвитку. Тому важливо щоб сучасний педагог володів знаннями в області інноваційних технологій і успішно застосовував їх на своїх уроках. Основною формою фізичного виховання в школі є урок фізичної культури. А за останнє десятиліття урок зазнав значних змін, які пов'язані з цілою низкою причин й основна з них – погіршення здоров'я дітей. Більшість дітей не в змозі виконати норми та вимоги, які передбачає комплексна програма з фізичної культури. Використання у навчальному процесі сучасних технологій – ефективний метод поліпшення навчального процесу з фізичної культури в школі. Основне завдання інтерактивного навчання на уроці фізичної культури полягає в тому, щоб забезпечити максимально-продуктивну діяльність кожного учня, надати

оптимальних руховий режим, повніше мобілізувати їх здібності. [6, с. 304]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слово (innovatio) прийшло до нас з англійської мови й означає “нововведення”, “новаторство”. Технологія навчання — це шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах предмета, теми, питання. Взагалі ідея технологізації навчання не є новою. Ще Я.А.Коменський прагнув відшукати такий порядок навчання, який неминуче призводив би до позитивних результатів. Запровадження педагогічних технологій у практику розпочалось у 60-ті роки ХХ ст. У зарубіжній теорії і практиці воно пов'язане з працями Б. Блума, Д. Брунера, Дж. Керола, С. Сполдінга, Д. Хамбліна, Ю. Бабанського, В. Беспалька, П. Гальперіна, Н. Щуркової, а в українській науці - А. Алексюка, В. Бондаря, В. Вонсович, В. Лозової, І. Підласого, А. Фурмана та ін. [6, с.304]

Сьогодні ця проблема продовжує привертати увагу дослідників. Леоненко А.В. і Красілов А.Д. у своїй статті аналізують проблеми застосування інноваційних технологій у фізичному вихованні дітей та молоді. Аксьонова О. доводить, що інтерактивні технології навчання здатні створити необхідні умови для становлення і розвитку компетентних учнів. Шаповаленко В.І і Гаркуша С.В. окреслюють шляхи впровадження інтерактивних технологій та інноваційних методів навчання та формування стійкої мотивації учнів до систематичних і самостійних занять фізичною культурою. Також вчителі фізичної культури діляться досвідом впровадження інноваційних технологій на сторінках фахових видань, на вчительських сайтах та блогах.

Мета статті. Розкрити особливості використання інноваційних технологій на уроках фізичної культури, їх вплив на розвиток стійкої мотивації учнів до систематичних і самостійних занять фізичною культурою, формування фізичної культури особистості.

Завдання:

- визначити основні інноваційні технології на сучасному уроці фізичної культури;
- здійснити аналіз означеної форми діяльності.

Виклад основного матеріалу. Впровадження в освітній процес нових форм і методів навчання, заміна традиційних освітніх програм альтернативними призводять до збільшення навантаження на дітей, перевтоми та розвитку патологічних станів. Брак рухів у житті школярів, недостатній розвиток рухових функцій негативно позначаються на фізичному стані. [5, с. 5] Інколи урок фізичної культури залишається для дитини єдиною можливістю зайнятися

фізичними вправами. Тому сучасний урок має бути компактним, динамічним та емоційним. Досягти цієї мети допомагають інноваційні технології на уроках фізичної культури, які захоплюють учнів, пробуджують в них інтерес та мотивацію, навчають самостійно мислити та діяти.

Позитивна **мотивація** є важливим структурним компонентом навчальної діяльності учня. У загальному розумінні мотив – це те, що стимулює людину до певних дій. Мотивацію можна визначити як складну, багаторівневу систему збудників, що включає потреби, мотиви, інтереси, ідеали, прагнення, установки, емоції, цінності тощо. Одним з основних компонентів мотивації є інтерес. Необхідною умовою формування інтересу до занять фізичною культурою є надання учням можливості показати свої здібності. Серед мотивів, які спонукають учнів займатися фізичною культурою є бажання зміцнити своє здоров'я. Також фізичною культурою охоче займаються впевнені у своїх успіхах школярі, які вважають себе здібними до певних видів спорту. Ще одне питання, що непокоїть підлітків, особливо дівчат – зовнішній вигляд. [5, с.6] Інноваційні технології допомагають сформувати інтерес до занять фізичними вправами і інших категорій дітей.

Практика показує важливість використання **ігрових технологій** на уроках фізичної культури з урахуванням вікових особливостей учнів. Сьогодні перед вчителем фізичної культури стоїть завдання – зацікавити дітей динамічною грою і скласти конкуренцію високотехнологічним іграм, Інтернету та телебаченню. Серед великої різноманітності засобів фізичного виховання, що використовуються в цілях гармонійного розвитку сучасної людини, одне з провідних місць займають ігри, і в особливості гри спортивні. Вони відносяться до числа найпоширеніших і улюблених видів фізичних вправ у людей всього світу. Популярність спортивних ігор пояснюється рядом причин. Абсолютна більшість ігор виключно доступні. Для них не потрібно дорогий інвентар, якісь особливі місця занять, а головне - немає необхідності в тривалій попередній підготовці для участі в грі. [2, с.14]

Ефективним на уроці фізичної культури є **метод проєктів**. Проєктна технологія дозволяє будувати навчання на активній основі, через цілеспрямовану діяльність учня, погодившись з його особистим інтересом. Створюючи проєкт, він перетворюється з об'єкту в суб'єкт навчання, самостійно вчиться і активно впливає на вміст власної освіти. Така робота дає можливість усвідомити, що уроки фізичної культури розвивають не лише фізично, але і інтелектуально. Проєкти на уроках фізкультури - це проєкти по дослідженню впливів ФК на

організм людини, по дослідженню історії спорту, підготовці і проведенню змагань і спортивних свят і так далі.

Використання **тренінгів** у навчально-виховній діяльності вчителя фізичного виховання є доцільним на сучасному етапі розвитку освіти, позаяк покликані сприяти гармонійному розвитку учнів, оскільки дають змогу школярам засвоїти нові навички, відкрити в собі інші можливості, коли учень займає активну позицію, а засвоєння навичок відбувається в процесі проживання й особистісного досвіду поведінки. [4, с.139-140]

Інтерактивні технології **кооперативного (групового) навчання** дають змогу індивідуалізувати навантаження кожного учня із врахуванням досягнутого ним рівня фізичного розвитку і при цьому задіяти весь арсенал обладнання спортивного залу чи майданчика. Інтерактивна технологія **колективно-групового навчання** передбачає одночасну спільну (фронтальну) роботу всього класу.

Технологія ситуативного моделювання допоможе у вивченні техніки будь-якої вправи тактики, при виконанні імітаційних вправ, спортивних, позакласно-виховних заходів. [6, с.305-306]

Використання **інформаційних комп'ютерних технологій (ІКТ)** в позаурочній діяльності і на уроках робить предмет фізична культура сучасним. Незважаючи, що урок фізкультури - це практика, тут є місце і теорії. Сучасні педагогічні технології, а так само використання Інтернет – ресурсів, нових інформаційних технологій, дають можливість педагогові досягти максимальних результатів.

За допомогою вживання **технології рівневої диференціації** у навчанні на уроках фізкультури можна укріпити здоров'я і розвивати рухову активність учнів. [6, с.307]

Технологія особово-орієнтованого навчання дозволяє на початку навчального року виявити рівень фізичної підготовленості (за допомогою тестів) і стан здоров'я учнів (за даними медичних карт). Ця технологія важлива для учнів, як з низькими, так і з високими результатами в області фізичної культури. Низький рівень розвитку рухових якостей часто буває однією з головних причин неуспішності учнів по фізичній культурі, а учням з високим рівнем не цікаво на уроках, розрахованих на середнього учня.

Висновки. Таким чином, застосування інноваційних технологій на уроках фізичної культури сприяє активізації фізкультурно-оздоровчої роботи, підвищує зацікавленість учнів до систематичних занять фізичною культурою, формує самостійність, творчу активність та ініціативу, перетворює дитину з об'єкта соціально-педагогічного впливу на суб'єкт активної творчої діяльності і створює умови для розвитку внутрішніх мотивів самовдосконалення.

Перспективи подальших досліджень. Подальша систематизація педагогічного досвіду, класифікація теоретичних і практичних розробок сприятиме впровадженню інноваційних технологій на уроках фізичної культури.

Список використаних джерел:

1. Аксьонова О. П. Інтерактивні форми діяльності учнів на уроках фізичної культури. / Аксьонова О. П // МОЛОДА СПОРТИВНА НАУКА УКРАЇНИ. 2007. Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення. Т.І. С.6-12.
2. Гайворонська Е. Формування у школярів інтересу до занять фізичною культурою за допомогою ігрового методу./ Гайворонська Е. // ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА. 2010. №9 (177), березень. С.14-16.
3. Леоненко А.В., Красілов А.Д. Застосування інноваційних технологій у фізичному вихованні дітей та молоді. / Леоненко А.В., Красілов А.Д. // «Молодий вчений» №3.1 (41.1), березень, 2017. С. 190-193.
4. Панасюк І., Шлапаченко О. Навчальні тренінги та їх використання на уроках фізичного виховання. / Панасюк І., Шлапаченко О. // МОЛОДА СПОРТИВНА НАУКА УКРАЇНИ. 2013. Т.2. С.138-145.
5. Руденко О.Формування позитивної мотивації учнів до занять фізичною культурою. / Руденко О. // ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА. 2009. №6 (138), лютий. С.5-7.
6. Шаповаленко В.І., Гаркуша С.В. Інтеграція Інноваційних елементів та інтерактивних технологій в освітній процес фізичного виховання. / В. І. Шаповаленко, С. В. Гаркуша // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2013. - Вип. 112(2). С. 304-308.

The present article deals with the peculiarities of the using innovative technologies in the lessons of physical culture and ways of their introduction into the educational process, the development of a stable motivation of studying physical culture and the formation of physical culture of the person.

Keywords: *technology, innovation, motivation, physical education.*

УДК 551.435.8

Бойчук Є. Ю.,
студент 3 курсу
географічного факультету
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Науковий керівник: **Петробчук І.М.,** кандидат географічних наук,
доцент

КАРСТОВЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ

Розглянуто регіональні відмінності у поширенні карсту в Україні та виділено області його поширення. Висвітлено періоди щодо вивчення карсту. Встановлено, що найбільш поширеними видами карсту є карбонатний, сульфатний та соляний залежно від літологічного складу порід. Основними формами поверхневого карсту є лійки, кари, понори, а підземного – печери. Дане районування дає можливість запобігти процесам карстування і зберегти важливі ділянки території для ведення господарської діяльності.

***Ключові слова :** карстові форми рельєфу, печера, поверхневий і підземний карст, лійки, кари.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Територія України представлена різноманітними формами рельєфу. Серед них заслуговують увагу карстові форми, на які припадає приблизно 60 % від загальної площі України. Окремі області повністю уражені карстовими процесами на 60-100 % від їх загальної площі. Основними чинниками, що обумовлюють розвиток та активізують карстовий процес як у геологічному часовому масштабі, так і у відносно невеликі часові інтервали, є літологічний склад порід та достатня кількість атмосферних опадів або підземних вод. Залежно від можливостей інфільтрації поверхневих вод у породи, що легко піддаються карстуванню, виділяють такі види карсту як карбонатний, сульфатний, соляний. Внаслідок карстових процесів утворюються форми рельєфу поверхневого та підземного карсту. Особливо небезпечним є розвиток форм відкритого карсту, що супроводжується раптовими провалами та осіданням земної поверхні. Така раптова їх активізація загрожує безпеці життєдіяльності населення. Так, 74,2 % території України займають породи, в яких за певних умов відбуваються карстові процеси.

Потрібно відзначити, що під впливом господарської діяльності, упродовж останніх 30 років, карстовий процес інтенсифікується на глибинах поширення порід, що здатні карстуватись від 100-200 м до 400-800 м. Зокрема, катастрофічні прояви карстового процесу відбулися на ділянках поширення та розробки корисних копалин, насамперед це, наприклад, стосується Стебнікського родовища калійних солей. Також прояви карсту фіксувались на територіях окремих промислово-міських агломераціях та на ділянці Рівненської АЕС та інших місцях поширення господарських об'єктів. Все зазначене вище потребує особливої уваги щодо більш поглибленого вивчення карстових форм рельєфу та особливостей його районування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Вивчення карсту в Україні було розпочато ще в XVIII ст. і можна виділити в ньому декілька етапів. Перший період дослідження (1872-1908 рр.) стосується праць П. С. Палас, В. М. Севергін та ін., присвячених опису окремих карстових утворень. Другий період (1945-1957 рр.) характеризувався детальними геолого-структурними, гідрогеологічними і геоморфологічними дослідженнями карстових районів України. Їх результати висвітлені в публікаціях М. В. Муратова, О. С. В'ялова, Б. П. Жиженко, В. Г. Бондарчука, І. Д. Гофштейна, П. К. Заморія, С. І. Суботіна, К. І. Геренчука, П. М. Цися та ін. У третьому періоді (1958-1989 рр.) І. В. Архипов, В. І. Бабак, І. Г. Глухов, Л. Н. Кудрін, В. І. Славін, М. В. Чуріна та ін. продовжили комплексні вивчення карстових районів Кримських гір, Українських Карпат і Поділля. Четвертий період (роки незалежності держави) присвячується карстолого-спелеологічним дослідженням, які проводились у Таврійському національному університеті ім. В. І. Вернадського та Українському інституті спелеології та карстології НАН України. Вагомі дослідження в цій галузі знаходимо в працях Б. О. Вахрушев, Г. М. Амелічев, О. Б. Климчук, В. М. Дублянський, Г. В. Самохін, Г. Р. Байрак, Е. Н. Суховий, Г. І. Дениsik та ін. [4].

Формулювання мети статті, визначення завдання. Мета статті – аналіз регіональних відмінностей карстового процесу, що пов'язаний з різним літологічним складом порід та виділення карстових областей в Україні. Для з'ясування мети вирішувались такі завдання: проаналізувати умови та форми карстоутворення; охарактеризувати регіональні відмінності у поширенні карсту та виділити області в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізувавши літературні джерела, в межах України можна виділити такі карстові області за літологічним складом порід.

Волинська карстова область. Ця область виділяється через присутність крейдових відкладів, які певною мірою рівномірно залягають на всій території Українського Полісся. Найвідомішим географічним об'єктом, що утворився внаслідок карстових процесів у Волинській області є група Шацьких озер, а також присутність багатьох карстових лійок, найбільші з них знаходяться у Маневицькому районі. Це так звані Оконські джерела [1]. Отже, тут поширений карбонатний карст.

Подільська карстова область. До неї входить частина Тернопільської, Хмельницької, Вінницької, Одеської областей, що утворилася внаслідок залягання гіпсових порід на даній території. Саме гіпси роблять цю область особливо цікавою через велику кількість печер, які там поширені. Найдовшою із них є печера Оптимістична довжиною понад 260 м [2]. Отже, в цій області поширений сульфатний карст.

Подільсько-Буковинська карстова область розташована на території Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Чернівецької і Хмельницької областей. У структурному відношенні вона входить до складу Волино-Подільської плити, кристалічний фундамент якої покритий потужною товщею (1000- 3000 м) силурійських, девонських, юрських, крейдових, палеогенових і неогенових відкладень, утворюючи пологі структури, розбиті численними тектонічними порушеннями різного віку. Розчинні породи представлені органогенними вапняками, рідше гіпсами. Серед поверхневих форм карсту переважають мікроформи (кари різних типів). Рідше зустрічаються окремі карстові воронки. Підземні карстові форми невеликі (довжиною від 20-100 м до 1-10 км) [2]. Отже, для цієї області характерний карбонатний карст.

Закарпатська карстова область включає територію Закарпатської області. У ній виділено Новоселицький, Теремблінський і Солотвинський карстові райони. Підземні карстові форми відомі тільки в останньому, та утворилися через присутність соляних легкорозчинних порід. Зараз у даному районі активно розвивається техногенний карст, через велику кількість закинутих соляних шахт [1]. Отже, тут поширений соляний карст.

Криворізько-Кременчуцька карстова область розташована на території Дніпропетровської, Кіровоградської та Полтавської областей. Тут виділено два карстових райони: Північний в басейні р. Дніпра (280 км²) і Центральний (600 км²) в басейні р. Інгулець.

Карстові відкладення представлені товщею шаруватих кварц-карбонатних, кварц-графіт-хлоритових і слюдистих порід, а також доломітами, доломітовими вапняками [1]. Здебільшого тут поширений карбонатний карст.

Донбаська карстова область. Вона охоплює території Донецької і Луганської областей. В межах карстової області знаходяться різні за віком, літологічним і геолого-структурним складом карстові породи. На Донбасі відомий карбонатний оголений і задернований карст в шаруватих і доломітових вапняках і доломітах. Найбільш закарстовані зони поширені в басейнах річок Сухої і Мокрої Волновахи, в середній течії р. Кальміусу. Поверхневі карстові форми представлені карами діаметром 20-30 см і глибиною 10-30 см, понорами, корозійними карстовими воронками діаметром від 10 до 150 м і глибиною від 30 до 60 м [1]. Отже, в цій області присутній карбонатний карст.

Причорноморсько-Азовська карстова область розташована на території Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької і Донецької областей. Тут виділені Приазовський (2500 км²), Нижньо-Придніпровський (29 000 км²) і Чорноморський (6200 км²) карстові райони. Карстові породи представлені потужною (60-100 м) субгоризонтальною товщею неогенових черепашкових вапняків (місцями розділених кількома прошарками глин). Останні майже повсюдно перекриті пліоценовими і антропогеновими відкладами, що не піддаються карстуванню. Умови для розвитку сучасного карсту досить несприятливі (недостатнє зволоження, опади не перевищують 400 мм, великі втрати на випаровування, майже повна відсутність постійного стоку в місцевій ерозійній гідрографічній мережі). Тому більш-менш значущі поверхневі і підземні форми рельєфу відомі лише там, де на різних етапах геологічної історії виникали сприятливі умови для розвитку карсту [1].

Гірська-Кримська карстова область знаходиться на Кримському півострові. Загальна її площа становить 1200 км². Для цієї області загалом поширений карбонатний тип карсту. У ній виділено 16 карстових районів. Усі практично вершини Південного берега Кримських гір: Айпетрінська, Ялтинська, Нікітська, Бабуганська, Чатирдагська, Карабійська, Демерджинська, та ін. складені вапняками, що сприяє активному розвитку переважно оголеного і задернованого карсту. Натомість у Байдарському, Варнутському районі розвинений переважно покритий карст, де зосереджено різноманітні красиві печери [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на підставі проведених досліджень можна стверджувати, що в Україні

найбільш поширеними видами карсту є карбонатний, сульфатний та соляний. Серед карстових форм рельєфу переважають як форми поверхневого карсту: лійки, кари, понори, воронки, так і підземного: печери. Подальше дослідження карсту в Україні дасть змогу краще зрозуміти особливості його прояву, а також запобігти процесам карстування та можливість зберегти важливі ділянки території для ведення господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Дублянський В. Н., Ломаев А. А. Карстовые пещеры Украины. К. : Наук. думка, 1980. 180 с.
2. Іванов Б. М., Шутов Ю.І. Особливості розвитку карсту в південній частині Подільсько-Буковинської карстової області // Фізична географія та геоморфологія. 2010. Вип. 4. С. 48-59.
3. Крубер А. А. Карстовая область Горного Крыма. М., 1915. 319 с.
4. Суховий Е. Н. Морфометрический анализ поверхностных карстовых форм (на примере массива Орта-Сырт в Крымских горах) // Український географічний журнал. 2012, №1. С. 17-23.

The regional differences in the distribution of karst in Ukraine are considered. The areas of its distribution are identified. The periods for studying karst are covered. It is established that the most common types of karst are carbonate, sulfate and salt, depending on the lithological composition of rocks. The main forms of surface karst are collapse sink-hole, clints, ponors and underground one – caves. This zoning makes it possible to prevent the processes of karsting and to preserve important areas of the territory for conducting economic activity.

Key words: karst forms of relief, cave, surface and underground karst, collapse sink-hole, clints.

УДК 911.3

Голок А.В.,
студент 3 курсу
географічного факультету
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Науковий керівник: **Петробчук І.М.,** кандидат географічних наук,
доцент

ТУРИЗМ НА ВОЛИНСЬКІЙ ЗЕМЛІ У XV СТОРІЧЧІ

Розглянуто природні умови та суспільно-політичні події розвитку туризму на Волині у часи пізнього Середньовіччя.

Встановлено, що Волинь здавна мала великий потенціал туристичних ресурсів, пов'язаних з лісами, мисливськими угіддями, трактами, торговельними шляхами тощо. Проаналізовано види діяльності та заняття заможних родин і звичайних людей для з'ясування різновидів туризму. Виділено у той час такі види туризму: елітарний, розважальний, подієвий, офіційно-діловий, релігійний. Започаткований потенціал туристських ресурсів минулого є основою для перспектив його розвитку сьогодні.

Ключові слова: туризм, Волинська земля, середньовіччя, розважальний, релігійний, елітарний, діловий.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Туризм, як процес виїзду особи за межі проживання з певною метою набув надзвичайного поширення в кінці ХІХ століття, проте він існує з прадавніх часів. Звісно великою перешкодою в той час були обмежені комунікації, та безліч інших нюансів. Не дивлячись на це, туризм у давні часи має дуже багато спільного із сучасним, так, наприклад, як паломництво до Єрусалиму з Європи має більш ніж тисячолітню історію. Зважаючи на туристичний потенціал Волинської області та України загалом, варто звернути увагу на те яким був цей потенціал раніше, а саме у часи пізнього Середньовіччя. Це дозволить повністю усвідомити про наші недооцінені можливості та ресурси, якими ми керуємо зараз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Загалом дослідження туристичного потенціалу Волині часто ставало темою для досліджень і розкрито досить непогано. Сучасне становище волинського туризму, його проблеми та перспективи розглянуто у власних роботах М. Мельничука та його співавторів, Н. Чир, П. Романів, О. Гаталяк [1; 2].

До даної теми поверхово торкалися безліч робіт по середньовічній історії краю, проте до туризму, та його впливу на життя населення, не приділялось достатньо уваги. Власне сама тема була обрана мною через її недослідженість та цікавість, як першопрохідця.

Формулювання мети статті, визначення завдання. Мета статті – проаналізувати види туризму, які панували у п'ятнадцятому столітті на Волині. Для розв'язання поставлених завдань вирішувались завдання: проаналізувати літературні джерела з вивчення цієї теми; охарактеризувати діяльність та занятість людей у той час; виділити види туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фактично на початку XV сторіччя Волинь знаходилась на периферії середньовічної Європи та була у складі Великого Князівства Литовського. За цей час відбулося безліч спустошливих війн, та багато важливих для Східної Європи подій.

Говорячи про туризм у давнину передусім згадують елітарний туризм, оскільки зазвичай лише багаті люди могли дозволити собі подорожі на порівняно великі відстані, і відповідно забезпечити себе у цих подорожах. Власне за феодальної Литовської системи, для укріплення влади було створено безліч малих родів, які могли забезпечити достатню владу на місцях. Відповідно дані роди складали основну масу «туристів» середньовічної Волині.

У той час, передусім, варто виділити розважальний туризм, у вигляді полювань на дичину. Це вважалося заняттям для багатих людей та створювало певні відповідні елементи інфраструктури і звісно грало роль у економіці краю, оскільки створювало попит на вакансії. При княжих помістях часто відводились цілі будівлі для утримання мисливських собак, верхових коней, а найбагатші родини навіть могли дозволити собі соколів [4].

Найпопулярніші мисливські угіддя знаходились на території сучасних Ківерцівського, Маневицького районів Волинської області та Володимирецького району Рівненської області.

Волинь – відомий край лісів та боліт, в сполученні із невеликим населенням регіону створив особливі умови для розвитку туризму. Насамперед, показовим фактом є дика місцевість та величезна кількість дичини. Так, у Західній Європі деякі ліси стали де-факто королівськими, і полювання у них простолюдином було заборонене, а на наших землях це був нонсенс, через колосальні мисливські угіддя. Серед відомих туристів цього напрямку було безліч князів, а також королів, деякі з них зупинялися у постійних дворах Луцька лише для того, щоб залишити речі, і відразу їхати до мисливських угідь.

Власне з політичним становищем почав розвиватися подієвий політичний туризм. Так, у 1429 р. відбулася грандіозна подія для цих земель, а саме з'їзд європейських монархів у Луцьку. На початку січня 1429 р. делегати почали з'їжджатися в місто. Для їх розміщення були приготовані двори і будинки не тільки в Луцьку, а й в околицях. Були заготовлені сотні бочок вина та пива, стада лосів, зубрів, диких кабанів, домашні воли, барани, золоте та срібне столове приладдя [3].

Щоб уявити масштаби даного з'їзду, варто відзначити, що населення Луцька у той час було менш ніж 5 тисяч людей, тоді як гостей прибуло 15 тисяч. Це засвідчує гнучкість туристичної сфери того часу. «Заклади розміщення» того часу – постійні двори були

повні клієнтів навіть далеко за межами міста. Власне самих свят і фестивалів тоді було проведено безліч. Грандіозною подією було навіть прибуття монархів у Луцьк, тому що найбагатша знать робила приїзд до міста якнайрозкішнішим. Тому лучани масово виходили назустріч гостям. Відповідно з'їзд супроводжували лицарські турніри та змагання, а також полювання на дичину. Незважаючи на те, що дана зустріч не привела до будь-яких вагомих зрушень у політиці тогочасних країн, Замок Любарта залишився платформою для зустрічі знатті.

Незважаючи на поширеність елітарного туризму звичайні люди також займалися туризмом, наприклад, офіційно-діловим. Волинський край був розміщений на перехресті двох важливих трактів Регенсбург-Краків-Київ та Вільно-Львів. Величезна кількість торговців з далеких країн: єврейських, вірменських, німецьких, татарських та навіть шотландських зупинялась у цих землях, оскільки у той час в Литві вони займали нішу торговців, і їхня кількість становила до 40 тисяч людей. Тогочасні таверни і постоялі двори, які виконували роль сучасних готелів та барів постійно були забезпечені прибутками. Красномовно про безпечний шлях між Європою та Азією свідчить той факт, що ще у 950-х роках лист єврейського чиновника із Кордови (сучасна Іспанія) дістався до Хазарського каганату, до берега Каспійського моря, саме через територію наших країв, оскільки інші водні і сухопутні шляхи були небезпечними.

Особливе фізико-географічне положення Волині сприяло також і релігійному туризму, передусім пов'язаного із православ'ям. Далеко не у всіх населених пунктах були церкви. Натомість саме вони ставали локальними релігійними центрами, наприклад, як у селі Жидичин, який приймав великі кількості людей на великі свята, часто навіть князі приєднувались до молитов із простими людьми.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на підставі отриманих даних можна говорити про те, що Волинь здавна мала велику кількість туристичних ресурсів, пов'язаних із природою, вигідним географічним положенням та іншими чинниками. Навіть багато століть по тому ці землі зберігають особливий потенціал, який можна в перспективі використовувати в розробці нових місцевих краєзнавчих екскурсійних маршрутів з метою популяризації місцевих пам'яток історії та культури рідного краю.

Список використаних джерел:

1. Гаталяк О. М. Туристична інфраструктура Волинської області: сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку // Вісник

Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. Серія : міжнародні відносини. 2012. Вип. 29, ч. 1. С. 31–35.

2. Мельнійчук М. Сучасний стан і перспективи розвитку туристичної та рекреаційної діяльності Волинської області / М. Мельнійчук, С. Уєвич, В. Чернець та ін. // Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. : Географія. Тернопіль : Тайп, 2013. Вип. 2. С. 101–115.

3. Троневич П. Оповідання з давньої історії Луцька. Луцьк, 2006. С. 23.

4. Пшездєцкий А. Поділля. Волинь. Україна. Образи місць і часу. Вільно, 1840. С. 39-42.

In this work the natural conditions and socio-political events of the development of tourism in Volyn in the late Middle Ages are considered. It has been established that Volyn has long had a great potential of tourism resources connected with forests, hunting grounds, tracts, trade routes, etc. The types of activities and occupations of wealthy families and ordinary people for finding out types of tourism are analyzed. Allocated at that time such types of tourism: elitist, entertaining, event, official-business, religious. The initiated potential of tourism resources of the past is the basis for the prospects for its development today.

Key words: *tourism, Volyn land, the Middle Ages, entertaining, religious, elitist, business.*

УДК 502.51:556.53

Миколюк Л.М.,

магістрантка

географічного факультету

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

*Науковий керівник: **Петробчук І.М.**, кандидат географічних наук,*

доцент

ДИНАМІКА ЗМІН ЯКОСТІ ВОДИ РІЧКИ ТУРІЯ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Виконана оцінка якості води р. Турія, що протікає у Волинській області за період спостережень 2007-2016 рр. Якість води виражена середніми значеннями блокових та інтегрального індексів. Визначено відповідні категорії і клас якості води. Проаналізовано динаміку змін якості води в часовому та просторовому розрізі. Встановлено її джерела забруднення.

Ключові слова: *річка, оцінка, якість води, категорія, клас, екологічний індекс.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Середні та малі річки є дуже важливою складовою ландшафтних систем, оскільки виконують функції регулятора їх водного режиму, визначають гідрологічну і гідрохімічну специфіку великих басейнів. Вони є джерелами формування великих річок, а також джерелами водопостачання для населених пунктів. Характерною рисою сучасного етапу розвитку суспільства є зростання антропогенного навантаження на природу, зокрема і на річки, серед яких Турія.

Якість води у водоймах формується під впливом багатьох чинників, особливо надходженням та винесенням хімічних речовин із стічними водами; переміщенням та розбавленням забруднень, що надійшли до водойм з прилеглих територій; а також хімічних процесів при взаємодії забруднюючих речовин з природними компонентами води. Тому проблема забруднення та оцінка якості води річок є на сьогодні досить актуальною і важливою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питаннями вивчення оцінки якості води займалися провідні спеціалісти, що розглядали проблему в декількох аспектах. Аналіз оцінки якості води за сукупністю основних показників залежно від видів водокористування міститься в наукових працях С. Яковлєва, Г. Коненко, В. Закревського, М. Клименко, Й. Гриба [2]. Значний внесок у методіку комплексної оцінки стану річкових басейнів із водогосподарських позицій зробив А. Яцик [5]. Оцінка та прогнозування якості води висвітлена в наукових працях С. Сніжко, В. Хільчевського [4]. Екологічна оцінка якості води річок Волинської області, зокрема р. Західний Буг, Прип'ять, Стир, Стохід, Вижівка та ін. подається в дослідженнях М. Забоклицької, М. Боярин, І. Нетробчук, М. Ганущак, Н. Чир [1]. У зв'язку з цим виникла необхідність проведення аналізу динаміки змін якості води р. Турія.

Формулювання мети статті, визначення завдання. Метою даного дослідження є оцінка й аналіз динаміки змін якості води, а також джерел її забруднення з 2007-го до 2016 року включно. Основні завдання здійсненого дослідження: систематизувати вихідні гідрохімічні, гідрфізичні матеріали по пунктах спостереження; виконати екологічну оцінку якості води р. Турія за період 2007-2016 рр. відповідно до існуючих методик; проаналізувати динаміку змін якості води в часовому та просторовому розрізі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Екологічна оцінка якості води річки Турія виконана згідно «Методики екологічної

оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями» [3]. Аналіз якісного стану води річки Турія, за період 2007-2016 рр. виконаний на основі офіційних систематичних спостережень відділом інструментально-лабораторного контролю державної екологічної інспекції у Волинській області. Спостереження проводились на затверджених створах, а саме: 2 км вище міста Ковеля та 1,5 км нижче міста Ковеля.

Турія – річка в центральній частині області, права притока Прип'яті. Довжина – 202 км, площа водозбору – 2969 кв. км, падіння – 0,92 м/км. Турія бере початок з джерел на дні осушувального каналу 2 км південніше с. Затурці Локачинського району. Басейн Турії має грушоподібну форму і займає значну частину Поліської низовини. Більша частина басейну відкрита, з супіщаним покривом, розорана; зустрічаються мішаний ліс, болота, переважно осушені. Річкова мережа помірно розвинута. Вода в р. Турія жовтуватого кольору, з болотним запахом та присмаком, для пиття годиться після очищення.

Обчисливши дані за 10-річний період в обох пунктах спостереження було отримано такі показники. За компонентами сольового складу вода річки Турія за 2007-2016 рр. відноситься до I категорії першого класу. Відповідно до екологічної класифікації за класом і категорією якості води за станом «відмінна», за ступенем чистоти «дуже чиста».

Узагальнена еколого-санітарна характеристика, за 10 років, дозволила оцінити якість води річки Турії за середніми величинами показників як вода 2 категорії другого класу, тобто як «дуже добрі» за станом, «чисті» за ступенем чистоти. Проте, якщо аналізувати показники окремо за кожен рік, можна помітити, що в період з 2007-2011 рр., еколого-санітарні показники мають значення ($I_B=3,44-3,0$) і відповідно оцінені 3 категорію. Після 2011 р. ці значення спадають до 2,77-2,11 і відповідно віднесені до 2 категорії. Однак у пункті р. Турія – 2 км вище м. Ковеля фіксувалось найвище значення 3,55 у 2009 р., що віднесло води до 4 категорії. До 2009 р. і після нього показники коливаються в межах 2,33 і 2,88 та оцінені 2-3 категоріями.

Середні значення специфічних показників токсичної дії характеризували якість води річки Турія 3 категорією та другим класом, як «добра» за станом і «досить чиста» за ступенем чистоти (другий клас). Отже, аналізуючи дані за 10 років, можна відмітити, що показники токсичної дії не мають чіткого спаду, чи зростання. Лише в період з 2012-2015 рр., можна помітити коливання від 3 до 2,5, проте в 2016 р. значення 3,25 перервало цей спад. Загалом

значення коливаються від 2,25-3,7, що відносить їх до 2-4 категорії (табл.1).

Значення екологічного індексу (I_E) за середніми величинами показників якості води річки Турія для першого пункту спостереження коливається від 2,01 до 2,81 та другого – від 1,84 до 2,6, що дає змогу оцінити її як «дуже добру» за її природним станом і «чисту» за ступенем чистоти (2 категорія другого класу).

Таблиця 1

Значення блокового та загального (екологічного) індексів за категоріями якості води р. Турія (за матеріалами спостережень 2007-2016 рр.)*

Назва створу	Рік	Значення блокового індексу, I_B	Категорія якості води	Значення блокового індексу, I_V	Категорія якості води	Значення блокового індексу, I_C	Категорія якості води	Значення екологічного індексу, I_E	Категорія якості води
р. Турія – 1,5 км нижче міста Ковеля	2007	1	I	3,44	III	3,5	III	2,64	III
	2008	1	I	3,33	III	3,7	IV	2,67	III
	2009	1	I	3,44	III	4	IV	2,81	III
	2010	1	I	3,11	III	3,25	III	2,45	II
	2011	1	I	3	III	2,75	III	2,25	II
	2012	1	I	2,44	III	3	III	2,14	II
	2013	1	I	2,77	III	3	III	2,25	II
	2014	1,33	I	2,55	III	2,25	II	2,04	II
	2015	1	I	2,55	II	2,5	II	2,01	II
2016	1	I	2,11	III	3,25	III	2,37	II	
Р. Турія	2007	1,33	I	2,88	III	3,25	III	2,48	II

2008	1	I	2,88	III	3,75	IV	2,52	III
2009	1	I	3,55	IV	3,25	III	2,6	III
2010	1	I	2,33	II	3,75	III	2,02	II
2011	1	I	2,55	III	3	III	2,18	II
2012	1	I	2,44	II	2,25	II	1,89	II
2013	1	I	2,53	III	2	II	1,84	II
2014	1	I	2,44	II	2,25	II	1,89	II
2015	1	I	2,33	II	2,25	II	1,86	II
2016	1	I	2,77	III	2,25	II	2,00	II

*Складено автором

Варто зауважити, що з трьох блокових індексів найвище значення мають специфічні показники токсичної дії (I_C), а найменше – індекс сольового складу (I_A). Індекс трофо-сапробіологічних (еколого-санітарних) показників I_B займає проміжне положення.

Встановлено, що основна причина забруднення у пунктах спостереження зумовлена впливом стічних відходів води очисних споруд УВКГ м. Ковель, сільськогосподарських підприємств, отрутохімікатів, добрив, гербіцидів, що застосовувались при обробітку землі, транспорт, меліорація.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що за показниками сольового блоку вода річки Турія відноситься до першого класу, а за еколого-санітарного блоку вона відзначається другим класом та за блоком речовин токсичної дії відноситься до другого та третього класів якості. За величиною екологічного індексу вода річка Турія оцінена другим класом якості. Результати можуть бути використані при плануванні водоохоронних заходів та ідентифікації пріоритетних проблем поверхневих вод та більш об'єктивно їх оцінювати. Все це окреслює перспективу подальших досліджень басейну річки Турія.

Список використаних джерел:

1. Боярин М. В., Нетробчук І.М. Екологічний стан поверхневих вод басейну річки Стохід // Людина та довкілля. Проблеми

неоекології. № 3-4 (28). Харків : Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2017. С. 120-129.

2. Гриб Й. В. Відновна гідроекологія порушених річкових та озерних систем (гідрохімія, гідрологія, управління) : навч. посіб. / Й.В. Гриб, М.О. Клименко, В.В. Сондак. Рівне : Рівнен. Держ. техн. ун-т, 1999. Т. 1. 348 с.

3. Методика екологічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями / В.Д. Романенко, В.М. Жукинський, О.П. Окснюк та ін. Київ : Символ-Т, 1998. 28 с.

4. Сніжко С. І. Оцінка та прогнозування якості природних вод : підручник. К. : Ніка-Центр, 2001. 264 с.

5. Яцик А.В., Гопчак І.В. Екологічна оцінка якості основних річкових басейнів Волинської області // Водне господарство України. 2005. №5. С. 13–17.

The water quality estimation of the Turia River within the Volyn region for the period of 2007-2016 was carried out. The water quality is expressed by the average values of block and integral indices. The appropriate categories and water quality class are determined. The dynamics of water quality changes in the time and spatial section is analyzed. The sources of its pollution have been established.

Keywords: river, estimation, water quality, category, class, ecological index.

УДК 502.51:556.53

Самолук І.В.,

студентка 3 курсу

географічного факультету

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Науковий керівник: **Петробчук І.М.,** кандидат географічних наук,

доцент

ДИНАМІКА ЗМІН ЯКОСТІ ВОДИ РІЧКИ ЗАХІДНИЙ БУГ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Виконана оцінка якості води р. Західний Буг, що протікає в межах Волинської області за досліджуваний період 2008-2016 рр. Якість води виражена середніми значеннями блокових та інтегрального індексів. Визначено відповідні категорії і клас якості води. Проаналізовано динаміку змін якості води в часовому та просторовому розрізі. Встановлено джерела її забруднення і запропоновано рекомендації щодо покращення екологічного стану басейну річки.

Ключові слова: річка, оцінка, якість води, категорія, клас, екологічний індекс

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. На даному етапі розвитку досить гостро постає питання про забруднення водних природних об'єктів. Погіршення якості води та природних систем навколо водойм є результатом антропогенної діяльності, тому вони потребують комплексних досліджень, задля проведення аналізу та оцінки якості води в річковому басейні.

Річки є основним джерелом прісної води в господарській діяльності людини. Води річок не завжди використовують для споживання людиною, але якість та стан водойми, яка розташовується біля населеного пункту має вагомий вплив на якість тієї води, що буде споживатись нею. З огляду на це доцільними є дослідження хімічного складу води транскордонних річкових басейнів, які дозволяють оцінити показники якості води, тобто встановити залежність змін від антропогенного навантаження на водний об'єкт певної території. Тому проблема забруднення річок та їх екологічна оцінка є на сьогодні досить актуальною і важливою. Оскільки р. Західний Буг відноситься до великих транскордонних рік України, басейн якої охоплює територію трьох великих держав: Білорусії, Республіки Польщі й України, тому оцінка якості води не викладає сумнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Оцінці якості води з різних позицій присвячена низка наукових досліджень. Так, оцінка якості річкових вод та основні шляхи покращення екологічного стану малих річок басейну р. Західний Буг висвітлені у наукових працях М. Р. Забокрицької, М. О. Клименко, О. А. Ліхо, Н. М. Вознюк [1; 2]. Аналіз гідрологічного, гідрохімічного та екологічного стану поверхневих вод басейну р. Західний Буг за період спостережень 2006-2012 рр. здійснений О. В. Цветовою, О. В. Тураєвою та ін. [5]. Інтегральний індекс екологічної оцінки якості поверхневих вод р. Західний Буг та її приток за 2013-2014 рр. подається в дослідженнях Л. П. Козицької, О. С. Музиченко [3].

Аналіз наукових публікацій з екологічної оцінки якості води річки Західний Буг, що були виконані різними авторами до 2014 р., засвідчує їх фрагментарне дослідження. У зв'язку з цим виникла необхідність проведення аналізу динаміки змін екологічної оцінки якості води транскордонної р. Західний Буг у Волинській області за період 2008-2016 рр.

Формулювання мети статті, визначення завдання. Метою даного дослідження є оцінка й аналіз динаміки змін якості води, а

також джерел забруднення річки Західний Буг, в період з 2008 до 2016 р. включно в межах Волинської області. Основні завдання здійсненого дослідження: систематизувати вихідні гідрохімічні, гідрофізичні матеріали по пунктах спостереження, враховуючи терміни відбору проб, просторовий та часовий розподіл показників; виконати екологічну оцінку якості води р. Західний Буг відповідно до існуючих методик; проаналізувати динаміку змін якості води в часовому та просторовому розрізі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комплексну фізико-географічну оцінку басейнової системи р. Західний Буг у Волинській області знаходимо в роботах [1]. Якісний стан води в річці Західний Буг аналізувався за період з 2008 до 2016 рр. включно на основі офіційних систематичних спостережень, які проводились відділом інструментально-лабораторного контролю державної екологічної інспекції у Волинській області. Спостереження проводились неподалік с. Литовеж Іваничівського району. Проби води брали у 2-х місцях: 2 км вище села та 3 км нижче села.

Екологічна оцінка якості води річок виконана за трьома основними критеріями, а саме за сольовим складом, трофо-сапробіологічними (еколого-санітарними) і специфічними показниками токсичної дії, відповідно до “Методики екологічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями” [4].

За компонентами сольового складу вода р. Західний Буг в обох пунктах спостереження за період 2008-2016 рр. відносилась до 2 категорії другого класу. Середні значення за багаторічний період сольового блоку I_1 становили відповідно 1,7 і 2. Відповідно до екологічної класифікації за класом і категорією якість води за їх природним станом характеризувалась як «добра», «дуже добра», за ступенем її чистоти (забрудненості) «чисті» води (табл.1).

Узагальнена характеристика еколого-санітарних показників дозволила оцінити якість води р. Західний Буг за середніми величинами ($I_2 = 4,1$ і $3,9$) 4 категорією третього класу, тобто як «задовільні», «досить добрі» за їх природним станом, «забруднені», «слабко забруднені» за ступенем її чистоти.

Середні значення блоку специфічних показників токсичної дії ($I_3 = 2,8$ і $2,7$) характеризували якість води р. Західний Буг 3 категорією другим класом як «добра» за їх природним станом і «чиста», «досить чиста» за ступенем чистоти.

Багаторічні середні значення екологічного індексу ($I_E = 2,9$) в обох пунктах спостереження за період 2008-2016 рр. оцінили якість води р. Західний Буг 3 категорією, що відноситься до другого класу, тобто характеризує як «добру» за її природним станом, «чисту», «досить

чисту» за ступенем забрудненості, за трофністю відповідає мезоевтрофній; за сапробністю – β' -мезосапробна.

З табл. 1 видно, що спостерігалась тенденція щодо зменшення показників екологічної оцінки якості води р. Західний Буг за досліджуваний період в обох пунктах спостереження. Хоча у пункті спостереження – 2 км вище с. Литовеж – вони змінювались від 3,1 (2008 р.) до 2,8 (2010; 2012-2015 рр.), відповідно у другому пункті – 3 км нижче с. Литовеж – найнижчі показники екологічного індексу якості води ($I_E = 2,5$) фіксувались у 2010 р. і ($I_E = 2,7$) у 2013 р. Відтак їх значення для обох пунктів спостереження майже були стабільними та мало змінювались.

Таблиця 1

**Значення блокового та загального (екологічного) індексів
за категоріями якості води р. Західний Буг
(за матеріалами спостережень 2008-2016 рр.)***

Пункт спостереження	Рік	Значення блокового індексу, I_1	Категорія якості води	Значення блокового індексу, I_2	Категорія якості води	Значення блокового індексу, I_3	Категорія якості води	Значення екологічного індексу	Категорія якості води
с. Литовеж, 2 км вище села	2008	2	2	4,3	4	3,1	3	3,1	3
	2009	2	2	4	4	2,6	3	2,9	3
	2010	2	2	3,3	3	3	3	2,8	3
	2011	1,6	2	3,8	4	3,2	3	2,9	3
	2012	1,6	2	4,4	4	2,5	2	2,8	3
	2013	1,6	2	4,4	4	2,6	3	2,8	3
	2014	1,6	2	4,2	4	2,6	3	2,8	3
	2015	1,6	2	4,6	5	2,3	2	2,8	3
	2016	1,6	2	4,2	4	3	3	2,9	3
с. Литовеж, 3 км нижче села	2008	2	2	4,5	4	3	3	3,1	3
	2009	2	2	4,2	4	2,8	3	3	3
	2010	2	2	2,4	2	3,1	3	2,5	2

2011	2	2	3,5	3	3	3	2,8	3
2012	2	2	4,3	4	2,8	3	3	3
2013	2	2	3,5	3	2,6	3	2,7	3
2014	2	2	4,4	4	2,1	2	2,8	3
2015	2	2	4,4	4	2,3	2	2,9	3
2016	2	2	3,6	4	2,8	3	2,8	3

*Складено автором

Основним джерелом забруднення води річки у пункті спостереження с. Литовеж є надходження забруднюючих речовин з території Львівської області, а також не доочищені стічні води Іваничівського ВУЖКГ. Упродовж останніх років через практично повне руйнування системи очисних споруд Волинської області спостерігається зростання скиду недостатньо очищених стічних вод та стічних вод без очистки у р. Західний Буг.

Як засвідчують результати дослідження, можна стверджувати, що упродовж останніх років спостерігається зменшення скидів забруднюючих речовин у поверхневі води басейну р. Західного Бугу. Водночас необхідно надалі впроваджувати та здійснювати заходи спрямовані на відновлення якості води річки за рахунок подальшого зменшення скидів стічних вод населених пунктів, побудови нових та модернізації діючих очисних споруд з повним циклом очищення стічних вод, каналізаційних мереж, введення системи штрафів за недотримання вимог діючого водоохоронного законодавства [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, результати аналізу екологічної оцінки якості води р. Західний Буг характеризують її води другим класом, 3 категорії як «добрі», «досить чисті». Величини екологічних індексів якості води мало змінювались і були майже стабільними за період 2008-2016 рр. Екологічна оцінка якості води річок важлива для узагальнення інформації про екологічний стан водних об'єктів, прогнозування його змін та розробки науково обґрунтованих водоохоронних рекомендацій для прийняття відповідних управлінських рішень у галузі використання, охорони та відтворення водних ресурсів. Все це окреслює перспективу подальших досліджень басейну річки Західний Буг.

Список використаних джерел:

1. Забокрицька М. Р. Гідроекологічний стан басейну Західного Бугу на території України : монографія / М.Р. Забокрицька, В.К. Хільчевський, А.П. Манченко. К. : Ніка-Центр, 2006. 184 с.

2. Клименко Н. А. Особенности формирования качества поверхностных вод р. Западный Буг / Н.А. Клименко, Н.Н. Вознюк, Е.А. Лихо // Материалы VII международной конференции. Варшава, 2005. С. 193-200.

3. Козицька Л.П., Музиченко О.О. Інтегральна оцінка екологічного стану поверхневих вод басейну р. Західний Буг // Людина та довкілля. Проблеми неоекології : наук. журн. Харк-го нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна. Харків, 2015. № 3-4. С. 78-83.

4. Методика екологічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями / В.Д. Романенко, В.М. Жукинський, О.П. Оксіюк та ін. Київ : Символ-Т, 1998. 28 с.

5. Цветова О. В. Гідроекологічний стан поверхневих вод басейну р. Західний Буг / О. В. Цветова, О. В. Турасва та ін. // Меліорація і водне господарство, 2013. Вип. 100. С. 88-98.

The water quality estimation of the Western Bug River within the Volyn region for the period of 2008-2016 is carried out. The water quality is expressed by the average values of block and integral indices. The appropriate categories and water quality class are determined. The dynamics of water quality changes in the time and spatial section is analyzed. The sources of its pollution have been established and recommendations for improvement of the ecological state of the river basin have been proposed.

Keywords: river, estimation, water quality, category, class, ecological index.

**ЗБІРНИК
МАТЕРІАЛІВ ПІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ»**

Здано в набір 23.03.2018 р. Підписано до друку 30.03.2018 р.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times. Умов. друк. арк. 7,96
Обл. вид. арк. 9,01. Папір офсетний. Тираж 100 прим.